

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

НАУКА, ОСВІТА ТА ТЕХНОЛОГІЇ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

SCIENCE, EDUCATION, AND TECHNOLOGY:
GLOBAL TRENDS AND REGIONAL ASPECTS

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

17 травня 2025 р.
May 17, 2025

м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

НАУКА, ОСВІТА ТА ТЕХНОЛОГІЇ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

SCIENCE, EDUCATION, AND TECHNOLOGY:
GLOBAL TRENDS AND REGIONAL ASPECTS

Збірник тез доповідей
Book of abstracts

17 травня 2025 р.
May 17, 2025

м. Рівне, Україна
Rivne, Ukraine

УДК 37:082.2(06)

Наука, освіта та технології: світові тенденції та регіональний аспект: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Рівне, 17 травня 2025 р.). Рівне: ЦФЕНД, 2025. 200 с.

У збірнику тез доповідей представлено матеріали учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Наука, освіта та технології: світові тенденції та регіональний аспект” з:

Бердянський державний педагогічний університет
Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України

Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Державний податковий університет

Державний торговельно-економічний університет

Державний університет “Київський авіаційний інститут”

ДНЗ “Лісоводський професійний аграрний ліцей”

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Західноукраїнський національний університет

Івано-Франківський національний медичний університет

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут проблем виховання НАПН України

Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Київський національний університет культури і мистецтв

Київський національний університет технологій та дизайну

Луганська державна академія культури і мистецтв

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науково-дослідний інститут публічного права

Національний дендрологічний парк “Софіївка” НАН України

Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

Національний університет “Львівська політехніка”

Національний університет “Чернігівська політехніка”

Національний університет цивільного захисту України

НТУ “Дніпровська політехніка”

Поліський національний університет

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Харківський національний медичний університет

Харківський національний університет внутрішніх справ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Харківський національний університет міського господарства імені
О. М. Бекетова

Хмельницький національний університет

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Черкаський державний технологічний університет

Черкаський державний фаховий бізнес коледж

У збірнику тез доповідей висвітлюються результати наукових досліджень з актуальних питань науки, освіти та технологій.

Тематика конференції охоплює актуальні проблеми: педагогічних наук; освіти (дошкільної, початкової освіти, середньої, професійної та спеціальної освіти); філологічних наук; фізичної культури і спорту; права; економіки та управління; бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту; менеджменту, маркетингу, підприємництва та торгівлі; психологічних наук; медичних та фармацевтичних наук; біології та біохімії; інженерії та біоінженерії; аграрних наук та продовольства; технічних наук, виробництва та технологій; архітектури та будівництва; інформаційних технологій та кібернетики; історії та археології; географічних та геологічних наук; туризму та готельно-ресторанної справи; фізико-математичних наук; соціологічних наук; соціальних комунікацій.

Видання розраховане на науковців, викладачів, працівників органів державного управління, студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, докторантів, працівників державного сектору економіки та суб'єктів підприємницької діяльності.

ЗМІСТ
CONTENTS

СЕКЦІЯ 1. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА КІБЕРНЕТИКА SECTION 1. INFORMATION TECHNOLOGY AND CYBERNETICS	12
<i>Богуслав І. Д.</i> СТРАТЕГІЯ КІБЕРСТІЙКОСТІ КРИТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНФРАСТРУКТУР	12
<i>Борматов Р. С.</i> СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ КІБЕРЗАХИСТУ В РОЗПОДІЛЕНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ	14
<i>Дяченко П. В., Волошина В. О.</i> СТВОРЕННЯ ВЕБ-СЕРВІСУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗАВДАННЯМИ.....	16
<i>Дяченко П. В., Солтанова Е. Ф.</i> ПРОЕКТ РОЗРОБКИ МАГАЗИНУ ЦИФРОВОЇ ДИСТРИБУЦІЇ	19
<i>Дяченко П. В., Туранський С. І.</i> РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ	21
<i>Гумен О. М., Селіна І. Б., Лебедюк А. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ДАНИХ	24
<i>Кундо Б.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ: СИНТЕЗ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КІБЕРНЕТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	26
<i>Ласкаржевський В. О.</i> СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ	27
<i>Pushkin V. A., Zhuravlova Y. S.</i> INFLUENCE OF TRUMPS TARIFFS ON THE IT INDUSTRY AND TECH WORLD.....	29
<i>Стороженко А. С., Голод М. О., Мельник Д. В.</i> КІБЕРБЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ЯК ЗАХИСТИТИ КРАЇНУ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ?.....	32

СЕКЦІЯ 2. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 2. PEDAGOGICAL SCIENCES 36

Бех К. В.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ДУХОВНИМИ
ПАМ'ЯТКАМИ РІДНОГО КРАЮ 36

Білецька Х. С.

ПІЗНАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ПИСЬМЕННИКІВ РІДНОГО
КРАЮ 39

Годнюк Д. О.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З АРХІТЕКТУРОЮ РІДНОГО
КРАЮ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙ 41

Даців Х. І.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МИСТЕЦТВОМ ВИШИВКИ... 43

Іванчук А. Р.

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ВЕСІЛЬНИМИ ТРАДИЦІЯМИ РІДНОГО КРАЮ 46

Кашина І. О.

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО СЕЛА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 49

Ковальчук А. В.

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК
ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ..... 51

Кобися І. В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
СИМУЛЯТОРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ
ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ..... 54

Кречун А. П.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВІДОМИМИ ПОСТАТЯМИ
БУКОВИНИ: ЮРІЄМ ФЕДЬКОВИЧЕМ..... 56

Максимчук Л. В.

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО
ФАХІВЦЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ..... 58

Несторяк А. В.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОСТАТТЮ ЛУК'ЯНА
КОБИЛИЦІ 61

Сокульський І. М., Дунаєвська О. Ф.

АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЯК
ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ 63

Харченко Н. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ
В УМОВАХ ПОГРАНИЧЧЯ УКРАЇНИ 65

Ярова Ю. І.

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВІДОМИМИ
ОСОБИСТОСТЯМИ РІДНОГО КРАЮ 67

СЕКЦІЯ 3. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

SECTION 3. ACCOUNTING, ANALYSIS AND AUDIT 70

Барицький Р. О.

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 70

Морозюк О. О.

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ПОЛІПШЕНЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОНТЕКСТІ
ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ 72

Пугач В. С.

КРИПТОВАЛЮТА: НА ШЛЯХУ ДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ 74

Сук П. Л.

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ
НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ 77

**СЕКЦІЯ 4. МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ, ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА
ТОРГІВЛЯ**

**SECTION 4. MANAGEMENT, MARKETING, ENTREPRENEURSHIP AND
TRADE..... 80**

Боровик Н. В., Боровик Д. О.

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗПО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УЧНІВ..... 80

СЕКЦІЯ 5. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ	
SECTION 5. PHYSICAL CULTURE AND SPORTS	83
<i>Внукова О. М., Ратинська М. Ю.</i>	
ВПЛИВ ФІТНЕСУ НА СТУДЕНТІВ-ВОЛЕЙБОЛІСТІВ	83
СЕКЦІЯ 6. ПРАВО	
SECTION 6. LAW	86
<i>Волкова Ю. М.</i>	
СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	86
<i>Коцюба О. В.</i>	
ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	88
<i>Очеретяний А. В.</i>	
ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ	91
<i>Солодюк Н. С.</i>	
ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ПОВТОРНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	98
<i>Труфанова Ю. В., Швець О. А.</i>	
РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ: ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА	101
СЕКЦІЯ 7. ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	
SECTION 7. PSYCHOLOGICAL SCIENCES	104
<i>Габчак М. І.</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ КРИЗ	104
<i>Дурицька Ю. Ю.</i>	
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ І КРЕАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ	106
<i>Кіт Л. Я., Тимошук С. В.</i>	
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ- ПЕРШОКУРСНИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	108

Кушнір Н. А.

СТИЛІ МІЖОСОБИСТИСНОГО СПІЛКУВАННЯ У ОСІБ З РІЗНИМ
ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ 111

Некіз Т. А., Помінчук С. С.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я
ПІДЛІТКІВ..... 114

Ронжес О. Є.

СУБ'ЄКТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЧИННИК
ЕФЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ..... 116

Холмакова Ю. В.

ВАЖЛИВІСТЬ СКРИНІНГУ ДЕПРЕСИВНИХ СИМПТОМІВ СЕРЕД
СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДИКИ
PHQ-9..... 118

СЕКЦІЯ 8. ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

SECTION 8. TOURISM AND HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS..... 120

Гонтаренко Є. С.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ЕКОТУРИЗМУ НА ОСНОВІ
КРАЩИХ СВІТОВИХ ДОСВІДІВ 120

Локаєнко В. Ю.

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В КИЄВІ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ТУРИСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ 122

Гурна І. І.

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ “СУ-ВІД” ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ
ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ 125

СЕКЦІЯ 9. ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)

SECTION 9. EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY,
VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)..... 128

Дегтярєва А. Р., Щербакова Н. М.

ВПЛИВ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЕТИКЕТНИХ
НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 128

Зарішняк І. М., Жереб В. В.

ЦИФРОВІ ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ
РЕСУРСАМИ 132

Рябошанка О. В., Нефедова В. П.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ ДІТЕЙ ЯК
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА..... 136

Feshchuk A. M., Halatsyn K. O.

INTEGRATING AI AND CHATBOTS IN ESP COURSE FOR FUTURE
ENGINEERS: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES 138

СЕКЦІЯ 10. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

SECTION 10. ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION 141

Древаль І. В.

ПОСИЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ЖИТЛОВОЇ
ЗАБУДОВИ МІСТА ЯК ФАКТОР ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ..... 141

Купін В. В.

БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЯК ЕЛЕМЕНТ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА 144

СЕКЦІЯ 11. ТЕХНІЧНІ НАУКИ, ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

SECTION 11. TECHNICAL SCIENCES, PRODUCTION AND TECHNOLOGY 147

Капцов І. І., Капцова Н. І., Ліпошко В. В.

ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАДІЙНОСТІ ОБЛАДНАННЯ ГАЗОВИХ
СИСТЕМ І ТРУБОПРОВІДІВ З ОБСЯГАМИ РЕМОНТНО-
ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ..... 147

Магера О. В.

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДИСКОВИХ
ПОДРІБНЮВАЧІВ У ПЕРЕРОБЦІ ЗЕРНОВИХ ВІДХОДІВ 149

Матіщук А. В.

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ
ПРОЦЕСІВ У КАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ... 152

Талько В. В.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ
АВТОМОБІЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОЇ
ЕЛЕКТРОННОЇ ДІАГНОСТИКИ 155

СЕКЦІЯ 12. ІНЖЕНЕРІЯ ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

SECTION 12. ENGINEERING AND BIOENGINEERING 160

Капцов І. І., Капцова Н. І., Майба В. С.

ВИКОРИСТАННЯ ЕПОКСИДНИХ КЛЕЇВ У ВІДНОВЛЕННІ ГЕРМЕТИЧНОСТІ
ПОШКОДЖЕНИХ МІСЬКИХ ГАЗОПРОВІДІВ 160

СЕКЦІЯ 13. ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 13. PHILOLOGICAL SCIENCES 162

Карлащук С. В., Полякова О. В.

ВІДТВОРЕННЯ МОВНОГО ПОРТРЕТУ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ДОНАЛЬДА
ТРАМПА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ 162

СЕКЦІЯ 14. АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

SECTION 14. AGRICULTURAL SCIENCES AND FOOD 165

Кондратенко А. С.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ НА БІОЛОГО-
ФІЗІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ СОРТУ КРИШТАЛЕВА В
УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ 165

СЕКЦІЯ 15. МЕДИЧНІ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНІ НАУКИ

SECTION 15. MEDICAL AND PHARMACEUTICAL SCIENCES 167

Kosylo N. V., Zelenchuk A. V.

EPONYMS IN HUMAN HEART ANATOMY 167

Sukhonosov R., Nadozirna S., Halycha M.

TOPOGRAPHY OF THE LUNG ROOTS 172

СЕКЦІЯ 16. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

SECTION 16. HISTORY AND ARCHEOLOGY 176

Косяк С. М.

ІСТОРІЯ НАРОДУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОРНАМЕНТИКИ ТА СИМВОЛІКИ
ВИШИВКИ 176

Рунц Є. В.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ США ЩОДО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО
КОНФЛІКТУ В СІРІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ 178

СЕКЦІЯ 17. ГЕОГРАФІЧНІ ТА ГЕОЛОГІЧНІ НАУКИ

SECTION 17. GEOGRAPHICAL AND GEOLOGICAL SCIENCES 181

Матіщук А. В.

ОЦІНКА ФАКТОРІВ АКТИВІЗАЦІЇ СНІГОЛАВИННИХ ПРОЦЕСІВ 181

СЕКЦІЯ 18. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
SECTION 18. ECONOMICS AND MANAGEMENT 183

Мачульський О. М.

ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ ДЛЯ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМКИ КРАЇНИ 183

Славута О. І., Гудим М. В.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ 185

СЕКЦІЯ 19. ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ
SECTION 19. PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES..... 188

Медвідь Г. С.

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.... 188

СЕКЦІЯ 20. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ
SECTION 20. SOCIAL COMMUNICATIONS 191

Опар Н. В.

МІЖНАРОДНЕ БІБЛІОТЕЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ.... 191

СЕКЦІЯ 21. БІОЛОГІЯ ТА БІОХІМІЯ
SECTION 21. BIOLOGY AND BIOCHEMISTRY 194

Цибровська Н. В., Кучер Н. М.

ДИНАМІКА ПРОРОСТАННЯ НАСІННЯ *GINKGO BILOBA L.*..... 194

СЕКЦІЯ 22. СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ
SECTION 22. SOCIOLOGICAL SCIENCES 198

Чубіна Т. Д., Вороновська Л. Г.

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..... 198

УДК 004.056.5:62

Богуслав І. Д.

курсант 3 курсу ННІ № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

СТРАТЕГІЯ КІБЕРСТІЙКОСТІ КРИТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНФРАСТРУКТУР

У сучасному цифровому суспільстві критичні інформаційні інфраструктури (КІІ) стали не лише основою життєзабезпечення держав, а й об'єктом постійної уваги з боку кіберзлочинців, державних та недержавних акторів гібридних загроз. До складу КІІ входять енергетичні системи, транспорт, фінанси, охорона здоров'я, урядові мережі, комунікаційні платформи та інші елементи, від надійного функціонування яких залежить безпека країни та добробут громадян. У зв'язку з цим питання кіберстійкості таких інфраструктур виходить за межі технічної безпеки й охоплює стратегічні аспекти управління ризиками, міжвідомчої координації, адаптивності та національної безпеки в цілому.

Кіберстійкість (cyber resilience) у сучасному розумінні — це здатність системи не лише запобігати кіберінцидентам, а й ефективно пристосовуватися, протидіяти, відновлюватися та функціонувати під час і після реалізації кібератак. На відміну від класичної кібербезпеки, яка переважно орієнтована на попередження загроз, концепція кіберстійкості визнає неминучість частини атак і зосереджується на забезпеченні безперервності критичних процесів навіть у ситуації часткової деградації системи.

Стратегія кіберстійкості критичних інфраструктур повинна базуватися на системному підході, який охоплює чотири ключові компоненти: превенцію, виявлення, реагування та відновлення. На етапі превенції особлива увага приділяється впровадженню ризик-орієнтованого управління, багаторівневих систем контролю доступу, сегментації мереж та використанню сучасних засобів криптографічного захисту. Водночас важливим є людський фактор — регулярне навчання персоналу, розробка політик безпеки, підтримка культури інформаційної відповідальності.

Етап виявлення в рамках кіберстійкості передбачає побудову систем ситуаційної обізнаності на основі аналізу телеметрії, мережевого трафіку, логів та поведінкових моделей користувачів. Застосування штучного інтелекту, зокрема нейронних мереж, дедалі частіше стає інструментом раннього виявлення аномалій та індикаторів компрометації. У разі інциденту система має автоматично генерувати сигнали тривоги,

локалізувати зону впливу та передавати інформацію до команд реагування.

На етапі реагування необхідна чітко регламентована процедура, яка включає як технічні дії (ізоляція вузлів, блокування трафіку, перемикання на резервні канали), так і організаційні механізми — взаємодія між службами, зв'язок із зовнішніми партнерами, публічні комунікації. Важливою частиною стратегії є створення центрів реагування на кіберінциденти (CSIRT/CERT), які координують дії у критичні моменти.

Нарешті, етап відновлення передбачає наявність резервних копій, відпрацьованих сценаріїв запуску систем у кризовому режимі, а також модулів самодіагностики та цифрових двійників, які дозволяють проаналізувати вплив атаки та мінімізувати час простою. Чимала роль тут відводиться тестуванню кіберстійкості шляхом регулярних стрес-тестів, кібернавчань і симуляцій атак.

Стратегія кіберстійкості також повинна враховувати державний рівень координації. Законодавчі ініціативи, стандарти безпеки, єдина національна політика у сфері захисту КІІ формують загальнодержавну спроможність до протидії загрозам. Наявність нормативно-правового поля, обов'язкових вимог до суб'єктів критичної інфраструктури, механізмів обміну інформацією про загрози між державними та приватними структурами значно підвищує загальний рівень стійкості країни.

Ключовими інструментами для реалізації стратегії кіберстійкості є:

- платформи централізованого моніторингу та управління ризиками;
- SIEM-системи (Security Information and Event Management);
- кібернетичні моделі управління інцидентами;
- інструменти цифрового трасування та розслідування атак;
- міжвідомчі платформи обміну загрозами (threat intelligence sharing).

Таким чином, стратегія кіберстійкості критичних інформаційних інфраструктур має бути комплексною, багаторівневою та динамічною. Її ефективність полягає не лише у високому рівні захисту, а й у здатності системи гнучко реагувати на нові виклики, швидко відновлюватися після інцидентів та зберігати функціональність в умовах стресу. У глобальній цифровій екосистемі кіберстійкість стає синонімом національної безпеки, а її забезпечення — одним із головних пріоритетів для урядів, бізнесу та наукової спільноти.

Список літератури

1. АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ КІБЕРСТІЙКОСТІ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ / Є. Іванченко та ін. Ukrainian Information Security Research Journal. 2023. Т. 25, № 4. С. 221–233. URL: <https://doi.org/10.18372/2410-7840.25.18228> (дата звернення: 12.05.2025).

УДК 004.056.55:004.8:681.3.06

Борматов Р. С.

курсант 3 курсу ННІ №4

Харківського національного університету внутрішніх справ

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПОБУДОВИ КІБЕРЗАХИСТУ В РОЗПОДІЛЕНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

У сучасних умовах цифрової трансформації значно зростає роль розподілених інформаційних систем, до яких належать хмарні сервіси, інтернет речей (IoT), промислові інформаційно-керовані системи, блокчейн-технології та мультиагентні мережі. Відкритість архітектури, множинність вузлів та інтенсивність інформаційного обміну у таких системах породжує нові виклики для забезпечення їх кібербезпеки. Стандартні централізовані методи захисту виявляються малоефективними через свою обмежену адаптивність, затримки у реагуванні та нездатність охопити усі рівні та вектори загроз. У цьому контексті актуалізується необхідність пошуку нових підходів, серед яких одним із перспективних є синергетичний підхід, що ґрунтується на принципах самоорганізації, нелінійної взаємодії та динамічної адаптації складних систем.

Синергетика як міждисциплінарна наукова парадигма вивчає закономірності формування впорядкованих структур у відкритих нелінійних системах, які перебувають далеко від рівноваги. Така парадигма є надзвичайно релевантною до моделювання кіберзахисту, оскільки сучасна інформаційна інфраструктура — це саме відкрита, складна, динамічна система, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем, зокрема зі зловмисниками. Згідно з синергетичним підходом, безпекова система не повинна бути статичною та централізованою, навпаки — вона має складатися з множини функціональних підсистем або агентів, здатних до координації, самоорганізації та динамічного перерозподілу функцій залежно від поточного стану загроз і системного середовища.

У застосуванні до кіберзахисту, синергетичний підхід передбачає побудову моделі, де захисні механізми не функціонують ізольовано, а тісно взаємодіють, утворюючи цілісну динамічну систему. Наприклад, антивірусні засоби, міжмережеві екрани, системи виявлення вторгнень (IDS), моніторингові служби, а також інструменти штучного інтелекту формують єдиний “організм”, який колективно реагує на потенційні загрози. При цьому ключовими властивостями такої системи є емерджентність (здатність породжувати нові властивості через взаємодію компонентів) і адаптивність — здатність змінювати алгоритми реагування, структуру взаємодії та навіть мету окремих компонентів [1].

Одним з прикладів реалізації синергетичного підходу є мультиагентні системи кіберзахисту, у яких кожен агент виконує специфічні функції: моніторинг трафіку, аналіз поведінкових моделей користувачів, реагування на аномалії тощо. У разі виявлення загрози агенти не лише обмінюються інформацією, а й змінюють свою поведінку — переходять до захисного режиму, активують додаткові ресурси або переконфігурують маршрути даних. Такий підхід дозволяє забезпечити оперативне, контекстно-залежне реагування на інциденти без втручання централізованого адміністратора, що особливо важливо у великомасштабних чи гетерогенних системах.

Особливу роль у реалізації синергетичного кіберзахисту відіграють методи штучного інтелекту, зокрема машинне навчання, глибокі нейронні мережі та алгоритми обробки великих даних. Вони дозволяють виявляти складні й раніше невідомі закономірності в поведінці системи, прогнозувати потенційні загрози та автоматизувати прийняття рішень. Наприклад, система може самостійно ідентифікувати аномальні з'єднання, які імітують легітимну активність, але мають ознаки підготовки до атаки (reconnaissance), і ініціювати превентивні дії — обмеження доступу, зміни конфігурацій або запуск резервних сценаріїв.

Варто зазначити, що побудова синергетичних систем кіберзахисту вимагає також використання методів кібернетичного управління, оскільки необхідно формалізувати потоки інформації, зворотні зв'язки, логіку прийняття рішень та взаємодію між підсистемами. Тут доцільно застосовувати підходи теорії автоматичного управління, адаптивного регулювання, нечіткої логіки та ієрархічного управління. Результатом є динамічна, модульна, стійка до збурень система, здатна до саморегуляції.

Підсумовуючи, синергетичний підхід до побудови кіберзахисту в розподілених інформаційних системах є інноваційною концепцією, що поєднує принципи самоорганізації, агентної взаємодії, штучного інтелекту та кібернетичного управління. Такий підхід дозволяє забезпечити не лише високу ефективність виявлення та нейтралізації загроз, але й забезпечити адаптивність, гнучкість та стійкість системи в умовах постійно змінного середовища. Це відкриває нові перспективи для створення новітніх систем інформаційної безпеки, здатних до самостійного функціонування у складному цифровому світі.

Література

1. Palko D. INTELLIGENT RISK ASSESSMENT MODELS IN DISTRIBUTED SYSTEMS BASED ON THE NEURAL NETWORK APPROACH. Cybersecurity: Education, Science, Technique. 2025. Т. 3, № 27. URL: <https://doi.org/10.28925/2663-4023.2025.27.764> (дата звернення: 12.05.2025).

Дяченко П. В.

к. т. н., доц., доцент кафедри
комп'ютерних наук та системного аналізу,
Черкаський державний технологічний університет,

Волошина В. О.

здобувач вищої освіти 1-го (бакалаврського) рівня,
Черкаський державний технологічний університет

СТВОРЕННЯ ВЕБ-СЕРВІСУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ ЗАВДАННЯМИ

Управління завданнями в управлінні проектами – це процес планування, організації та виконання завдань в рамках проекту для досягнення конкретних цілей і завдань. Він включає в себе визначення завдань, розподіл обов'язків, встановлення дедлайнів і моніторинг прогресу, щоб гарантувати, що проекти будуть завершені вчасно і в рамках бюджету. Ефективне управління завданнями має вирішальне значення для успіху проекту, оскільки допомагає командам залишатися організованими, визначати пріоритети в роботі та ефективно досягати бажаних результатів [1].

Управління завданнями є важливою складовою ефективної роботи як для окремих користувачів, так і для команд у різних сферах діяльності. Завдяки розвитку веб-технологій, з'являється все більше онлайн-платформ для організації та контролю за виконанням завдань. Такі веб-сайти дають змогу користувачам створювати, відстежувати та виконувати завдання в режимі реального часу. Вони є особливо корисними для команд, що працюють над спільними проектами, оскільки забезпечують прозорість виконання завдань, ефективну комунікацію та можливість спільної роботи. Крім того, такі системи дозволяють централізовано зберігати інформацію про всі завдання, надаючи користувачам можливість швидко звертатися до історії завдань та переглядати їхній прогрес.

Сьогодні існує безліч платформ для спільного планування та управління завданнями, які пропонують різноманітні функції для оптимізації робочого процесу. Проте, через широкий вибір інструментів та налаштувань, користувачам може бути важко розібратися, особливо якщо у них немає попереднього досвіду роботи з такими системами. Тим не менше, основні переваги цих платформ полягають у можливості отримувати повний контроль над завданнями та працювати спільно в реальному часі, що сприяє ефективній організації робочих процесів.

Розробка веб-сайту для управління завданнями вимагає створення інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу, який забезпечить простоту

використання та ефективне управління завданнями. Одним із важливих аспектів є наявність можливостей для детального опису завдань, визначення їх пріоритетів та термінів виконання, що допомагає учасникам проекту чітко усвідомлювати обсяг роботи, відповідальність та строки виконання кожного завдання.

Система повинна містити інструменти для моніторингу процесу виконання завдань, що дозволятимуть учасникам бачити, на якому етапі знаходиться кожне завдання, а також своєчасно виявляти затримки чи проблеми. Сповіщення про зміни статусу завдання або наближення дедлайнів повинні допомагати командам швидко адаптуватися до ситуації.

Іншою важливою функцією має бути можливість призначення завдань конкретним членам команди, що дасть змогу чітко визначити відповідальність та запобігти дублюванню зусиль, сприяючи ефективному розподілу ресурсів і забезпеченню рівномірного навантаження на команду.

Крім того, система повинна підтримувати функції для спільної роботи над завданнями, включаючи можливість коментування та прикріплення файлів до завдань. Такий підхід забезпечить зручну і швидку комунікацію між членами команди, підвищуючи прозорість процесу виконання завдань і зменшуючи ймовірність виникнення помилок або непорозумінь [2].

Метою цього проекту є створення веб-сайту для ефективного управління завданнями в ІТ-компаніях, що дозволяє користувачам зручно відстежувати, планувати і контролювати процеси виконання завдань в реальному часі.

Результатом реалізації проекту є веб-сайт, що має такі характеристики:

- підтримка популярних браузерів та адаптивний дизайн для різних пристроїв;
- можливість ефективного управління завданнями та моніторингу їх виконання в реальному часі;
- інтеграція з поштовими системами для отримання сповіщень про зміни в завданнях та наближення термінів їх виконання.

Завдання, які необхідно вирішити в рамках реалізації проекту:

- провести аналіз сучасних платформ для управління завданнями, таких як Trello, Asana, Jira, з метою вивчення функціональних можливостей, архітектурних рішень та інтерфейсу користувача. Результати аналізу стануть основою для формування вимог до розроблюваного веб-сайту;
- сформулювати функціональні вимоги до веб-сайту, зокрема забезпечити можливість створення, редагування, видалення завдань, встановлення пріоритетів, контролю дедлайнів, фільтрації та сортування завдань;

- розробити дизайн інтерфейсу користувача, орієнтованого на простоту використання, інтуїтивну навігацію та ефективне управління завданнями;
- реалізувати функціонал веб-сайту за допомогою HTML, CSS, Node.js та MySQL;
- забезпечити інтеграцію бази даних MySQL для зберігання даних про завдання, статуси та користувачів, а також для забезпечення їх надійної взаємодії з іншими компонентами системи;
- провести тестування розробленого веб-сайту для виявлення та усунення можливих недоліків, перевірки продуктивності, сумісності з браузерами та зручності використання.

Використовувані засоби:

- HTML/CSS;
- Node.js;
- MySQL.

Розробка веб-сайту для управління завданнями в IT-компаніях дозволить забезпечити користувачам ефективний інструмент для планування, організації та моніторингу виконання завдань в реальному часі. Веб-сайт буде включати всі необхідні функції для створення, редагування, видалення завдань, визначення пріоритетів, встановлення дедлайнів та контролю за їх виконанням. Система забезпечить централізоване зберігання даних про завдання та статуси, завдяки чому користувачі зможуть швидко отримувати інформацію про виконання завдань.

Результатом реалізації проекту стане стабільний та зручний веб-ресурс, який дозволить підвищити продуктивність роботи команд, забезпечити ефективну комунікацію та управління завданнями. Користувачі зможуть відстежувати прогрес виконання завдань через інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, а також своєчасно отримувати сповіщення про зміни статусу завдань та наближення дедлайнів. Веб-сайт також надасть можливість аналізувати хід виконання завдань та визначати області для оптимізації робочих процесів.

Список літератури

1. What is Task Management? URL: <https://www.geeksforgeeks.org/what-is-task-management/>. (дата звернення 02.05.2025).
2. Task Management Software Key Elements to Check Out. URL: <https://projectsly.com/task-management-software-key-elements>. (дата звернення 03.05.2025).
3. Live Business UA. Рейтинги приложений URL: <http://www.livebusiness.com.ua/tools/shop>. (дата звернення 05.05.2025).

Дяченко П. В.

к. т. н., доц., доцент кафедри
комп'ютерних наук та системного аналізу,
Черкаський державний технологічний університет,

Солтанова Е. Ф.

здобувач вищої освіти 1-го (бакалаврського) рівня,
Черкаський державний технологічний університет

ПРОЕКТ РОЗРОБКИ МАГАЗИНУ ЦИФРОВОЇ ДИСТРИБУЦІЇ

Одним з напрямів стрімкого розвитку на сьогодні, є інтернет-торгівля електротехнічними товарами. Клієнти можуть, не виходячи з дому, придбати будь-який товар і отримати його в найкоротші терміни завдяки сучасним інтернет-технологіям. Інтернет-магазини пропонують ширший асортимент товарів, ніж звичайні торгові точки. Покупці можуть самостійно вивчити характеристики, порівняти різні моделі та вибрати найбільш підходящу, адже процес підбору товару відбувається без участі консультанта.

Наразі системи інтернет-магазинів зазвичай пропонують перелік товарів із технічними характеристиками, що створює певні труднощі для покупця через надлишок інформації. Попри це, перевагами таких систем є доступність повної інформації та можливість отримання консультацій через онлайн-платформи.

Створення інтернет-магазину для електротехнічних товарів вимагає розробки інтуїтивно зрозумілої платформи, яка допомагатиме користувачам швидко орієнтуватися серед широкого асортименту. Зазвичай інтернет-магазини пропонують прості посилання на товарні моделі та їх технічні характеристики, що може створювати перевантаження інформацією для покупців. Щоб покращити досвід користувачів, можна впровадити системи підтримки рішень, які надають персоналізовані рекомендації на основі вподобань покупців, а також дозволяють ефективно порівнювати різні моделі товарів [1].

Розвиток сучасних технологій дозволяє залучити ширшу аудиторію, використовуючи новітні рішення для мобільних пристроїв, що підтримують електронну комерцію навіть на бюджетних смартфонах. Важливим аспектом для інтернет-магазинів є не лише надання повної технічної інформації, але й впровадження інтерактивних функцій, таких як порівняння товарів, допомога у виборі через чати з консультантами або використання віртуальних помічників. Залучення таких технологій допоможе забезпечити зручність для користувачів і збільшить ймовірність покупки [2].

Метою цього проекту є створення інтернет-магазину електротехнічних товарів, використовуючи інноваційні IT-рішення для забезпечення високої ефективності продажів та надання зручного досвіду для користувачів. Завдання полягає в досягненні стабільного прибутку через онлайн-торгівлю, а також у впровадженні сучасних технологій для розвитку та

оптимізації вебсайту. Важливим аспектом є також покращення взаємодії з користувачами та забезпечення високої конкурентоспроможності на ринку.

Продуктом впровадження проекту є вебсайт, що має такі характеристики:

- підтримка популярних браузерів та адаптивний дизайн для різних пристроїв;
- можливість перегляду та замовлення товарів за допомогою мобільних пристроїв;
- інтеграція з рекламними системами Google для залучення нових клієнтів та підвищення прибутковості.

Щоб забезпечити успішність проекту, потрібно орієнтуватися на критерії, що включають безперебійну роботу платформи, зручний інтерфейс для користувачів і високий рівень видимості в пошукових системах. Серед важливих факторів успіху — активна робота з користувацькими відгуками, а також оптимізація функціоналу вебсайту для пошукових систем. Це дозволить залучити більше трафіку і забезпечити високі продажі, а також підвищити лояльність клієнтів завдяки стабільності платформи і надійності обслуговування [3].

Досягнення прибутковості вебсайту. Вимагає комплексного підходу, що включає активну роботу з залучення клієнтів. Це передбачає запуск рекламних кампаній ще до офіційного запуску вебсайту, що дозволить сформувати першу базу користувачів і забезпечити постійний потік трафіку з самого початку. Рекламні кампанії можуть включати різноманітні методи, такі як таргетована реклама, просування через соціальні мережі, контекстну рекламу, а також співпрацю з інфлюенсерами для підвищення впізнаваності бренду.

Стратегія поступового впровадження реклами. Щоб уникнути негативних відгуків і не перевантажити користувачів надмірною кількістю реклами, доцільно застосовувати стратегію поступового впровадження рекламних матеріалів. Спочатку рекламу слід обмежити до мінімуму, зосередивши увагу на основних функціях сайту та товарах, що дозволить не викликати негативну реакцію у потенційних клієнтів. Такий підхід дозволяє створити позитивний імідж і не відлякати користувачів від сайту через надмірну комерціалізацію.

Постійний розвиток вебсайту. Успіх вебсайту після запуску не залежить лише від рекламної стратегії, але й від постійного розвитку. Важливо додавати нові функції, такі як система рейтингу товарів, програма лояльності для заохочення повторних покупок та регулярні оновлення інтерфейсу сайту для покращення користувацького досвіду. Постійні зміни не лише підтримують інтерес до сайту, а й залучають нових клієнтів. Такі оновлення допомагають підвищити прибутковість, адже користувачі отримують нові можливості, що відповідають їхнім потребам, що сприяє сталому зростанню популярності та прибутковості сайту.

Список літератури

1. eCommerce Guide. How to Improve Your eCommerce Business with Decision Support Systems. URL: <https://www.ecommerce-guide.com/>. (дата звернення 02.05.2025).
2. TechCrunch. The Impact of Modern Technology on Mobile eCommerce. URL: <https://techcrunch.com/>. (дата звернення 02.05.2025).
3. Search Engine Journal. How to Optimize Your Website for Google's Algorithms. URL: <https://www.searchenginejournal.com/>. (дата звернення 02.05.2025).

Дяченко П. В.

к. т. н., доц., доцент кафедри
комп'ютерних наук та системного аналізу
Черкаський державний технологічний університет,

Туранський С. І.

здобувач вищої освіти 1-го (бакалаврського) рівня,
Черкаський державний технологічний університет

РОЗРОБКА МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ

У доповіді розглядається процес розробки мобільного додатку, що поєднує функції соціальної мережі та сервісу для пошуку спортивних партнерів. Він є одним з основних сервісів інтернету, що відрізняється популярністю та різновидом спілкування для обміну інформацією. Додаток дозволяє користувачам знаходити людей поблизу для спільних тренувань, обирати відповідні локації для занять, створювати спільноти, додавати друзів, а також ділитися мультимедійними матеріалами. Його головною перевагою є можливість об'єднувати спортсменів з різним рівнем підготовки та інтересами, сприяючи побудові дружніх зв'язків і мотивації до тренувань. Концепція роботи сервісу полягає у створенні користувачами (відвідувачами додатку) своїх пропозицій з їх подальшим обговоренням, шляхом постигну та розміщення повідомлень всередині додатку. Користувачі можуть коментувати заявлену пропозицію, ставити питання, отримувати відповіді, а також самі відповідати на запитання інших користувачів додатку і надавати їм поради [1].

Для проведення, наприклад спільних тренувань, важливо забезпечити не лише якісну організацію цього заходу, але й зручний доступ до необхідної інформації. В даному випадку створення мобільного додатку для спортивних змагань, може стати ключовим елементом успішного проведення такого заходу. Перш за все, веб-орієнтований інформаційний сервіс забезпечує зручний доступ до всієї інформації про спортивний захід, що є важливим для учасників. Це може бути інформація про дату і місце проведення, програма, умови участі, інформація про учасників, та інше.

Крім того, на сервісі можна розмістити контактну інформацію, яка допоможе учасникам зв'язатися з організаторами змагань. Також веб-сервіс може бути використаний для забезпечення зручності реєстрації на змагання чи тренування. Учасники можуть зареєструватися, що значно спрощує організацію заходу для організаторів та робить процес реєстрації швидшим та зручнішим для учасників змагань. Веб-додаток може бути використаний для поширення інформації про змагання [2].

Створивши веб-додаток, його корисно зареєструвати у пошукових системах, рейтингах, каталогах. Це дозволить легко виявити його користувачам Internet, хто цікавиться сайтами даної тематики а також дозволить відстежувати відвідуваність сайту і мати додаткову статистичну інформацію про його відвідувачів. Реклама на сайті форуму – найбільш ефективна, а форми такої реклами на сайті можуть бути найрізноманітніші: банери і кнопки на окремих або на всіх сторінках, текстова і банерна реклама в розсилці, web-сторінка у web-каталозі (що дозволяє мати своє представництво в Internet на відвідуваному сайті при мінімальних фінансових затратах). Корисну і цікаву для учасників форуму інформацію можна розмістити за в різних розділах, що сприятиме швидкому її поширенню. Таким може бути приклад можливостей веб-орієнтованого мобільного додатку для представників спортивної спільноти.

Метою роботи є розробка мобільного додатку “Train Together”, як забезпечення зручної платформи для взаємодії спортсменів, та популяризації активного способу життя. Додаток повинен вирішувати такі завдання:

- надавати можливість пошуку спортивних партнерів поблизу з урахуванням спільних інтересів;
- забезпечувати інтерактивний доступ до мапи спортивних локацій, включаючи інформацію про їхню доступність і відгуки;
- створювати платформу для соціальної взаємодії між спортсменами (додавання друзів, організація груп, обмін мультимедіа);
- забезпечувати кросплатформену доступність додатку для користувачів як Android, так і iOS;
- інтегрувати хмарні технології для зберігання даних, що забезпечить масштабованість і стабільну роботу додатку.

Для досягнення поставленої мети, у роботі вирішено такі завдання:

- проведено аналітичний огляд та складено порівняльну характеристику сучасних існуючих мобільних додатків, визначено їх переваги та недоліки, а також особливості кожного з них;
- здійснено опис предметної області, визначено напрями діяльності;
- здійснено аналіз вимог до програмної системи. розроблено архітектуру web-сервісу, що дозволить краще зрозуміти функції основних його частин;
- створено та описано структурну схему, основними компонентами якої є рівень клієнта, рівень завдання та рівень даних;

- описано функціональну структуру системи та її основних елементів – модулів обробки даних;

- визначено основні елементи бази даних та встановлено зв'язки між ними, спроектовано структуру бази даних.

Створена реляційна модель бази даних, являє собою взаємопов'язану структуру з трьох таблиць *train_message*, *train_users*, *train_topics*. Кожна з таблиць містить відповідно інформацію про повідомлення на сайті, зареєстрованих користувачів та види змагань чи тренувань. Для програмної реалізації проекту було використано такі програмні засоби та технології [3]:

- мова програмування Dart: забезпечує кросплатформену розробку за допомогою фреймворку Flutter. Цей інструмент дозволяє створювати додатки з єдиним кодом, які працюють на обох популярних платформах – Android та iOS;

- фреймворк Flutter: використовується для побудови швидкого, гнучкого та адаптивного інтерфейсу користувача. Flutter дозволяє досягти високої продуктивності додатку та створити сучасний дизайн;

- хмарні бази даних: використовується Firebase Firestore, що забезпечує:

- зберігання даних користувачів (профілі, локації, мультимедіа);

- синхронізацію даних у реальному часі;

- можливість масштабування у майбутньому;

- Google Maps API: для інтеграції інтерактивної мапи спортивних локацій, що надає користувачам зручний доступ до інформації про тренувальні майданчики.

Більшу частину веб-сервісу займають такі елементи як головна сторінка, розділ реєстрації та авторизації користувача, сторінки поставторизації, інструменти адміністратора, сторінка адаптації сервісу під мобільну версію.

Таким чином, у рамках даного проекту розроблено функціональний мобільний додаток, який відповідає сучасним вимогам якості, продуктивності та зручності користування. Реалізація цього проекту дозволяє не лише створити корисний інструмент для спортсменів, але й набути практичного досвіду роботи з новітніми технологіями мобільної розробки. У результаті реалізації проекту отримано практичні навички з проектування та створення веб-сервісів; реалізовано реєстрацію та авторизацію користувача у межах сесії; розроблено структуру, дизайн та здійснено верстку веб-сторінок; забезпечено взаємодію користувача з базами даних сайту; використано наборів інструментів з відкритим кодом, призначених для створення веб-сайтів та веб-сервісів.

Список літератури

1. Modern Java in Action: Lambdas, streams, functional and reactive programming 2nd Edition/ Raoul-Gabriel Urma, Mario Fusco, Alan Mycroft. Manning – 2018. 592p.

2. Practical PostgreSQL/Joshua D. Drake, John C. Worsley. O'Reilly Media 2002. 640p.

3. Firebase: Documentation: 14: Index Types. URL: <https://www.firebase.org/docs/14/functions.html> 60 (дата звернення 10.05.2025).

4. Google Maps API: Documentation: 12: Index Types. URL: <https://www.google.maps.org/docs/14/functions.html> 60 (дата звернення 10.05.2025).

УДК 004.85

Гумен О. М.

д. т. н., професор,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”,

Селіна І. Б.

ст. викладач,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”,

Лебедюк А. М.

студентка,

Національний технічний університет України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ДАНИХ

З бурхливим розвитком інформаційних технологій машинне навчання стає однією з найперспективніших технологій у сфері освіти, що дозволяє автоматизувати аналіз даних, персоналізувати навчальні матеріали та адаптувати освітні програми до потреб кожного учасника освітнього процесу [1-3].

Працює машинне навчання за наступними умовними кроками:

- збір даних;
- попередня обробка даних;
- навчання моделі;
- відбір та розробка функцій;
- оцінювання та оптимізація моделі;
- розгортання та моніторинг.

Інформація може надходити з таких джерел, як бази даних, датчики або інтернет. Після того, як дані зібрані, їх потрібно обробити, щоб перевірити якість і придатність для аналізу. Наступним кроком алгоритм потрібно навчити робити прогнози або приймати рішення на основі вхідних даних. Модель машинного навчання відбирає із вхідних даних найбільш релевантні ознаки, які матимуть значний вплив на її продуктивність. Після того, як модель навчена, її потрібно оцінити, щоб

визначити, наскільки вона відповідає бажаним критеріям [4]. Успішне навчання та оцінка дозволяють розгорнути модель в реальних застосуваннях машинного навчання (рис. 1).

Рис. 1. Застосування моделі машинного навчання

Машинне навчання дозволяє суттєво оптимізувати та автоматизувати навчальні процеси. Завдяки алгоритмам аналізу великих даних можливе створення індивідуальних навчальних планів для кожного учня. Формується освітнє середовище, в якому кожен може розкрити свої здібності, навчитися співпрацювати, забезпечується системність та ефективність роботи. Таким чином, машинне навчання є потужним інструментом у сфері освіти.

Список літератури

1. Moitra A. Algorithmic Aspects of Machine Learning – Cambridge University Press, 2018.
2. Rebala G., Ravi A., Churiwala S. An Introduction to Machine Learning – Springer 2019.
3. Alpaydin E. Introduction to Machine Learning, 3rd ed. – The MIT Press, 2014.
4. Машинне навчання [Електронний ресурс].
<https://gigacloud.ua/articles/shho-take-mashynne-navchannya-yak-praczuuye-ta-de-vykorystovuyetsya/>

УДК 004.056.55:004.8:681.3

Кундо Б.

курсант 3 курсу ННІ № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ СИСТЕМИ КІБЕРЗАХИСТУ: СИНТЕЗ МЕТОДІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА КІБЕРНЕТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Із розвитком цифрових технологій кіберпростір перетворюється на ключове середовище для здійснення не лише комунікацій і обміну інформацією, а й цілеспрямованих кібератак. З огляду на постійну еволюцію загроз традиційні методи захисту дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними. Відтак виникає потреба у впровадженні інноваційних підходів до кіберзахисту. Одним із таких є створення інтелектуальних систем, які об'єднують потенціал штучного інтелекту (ШІ) із принципами кібернетичного управління.

Штучний інтелект відкриває нові можливості у сфері кібербезпеки завдяки здатності обробляти великі обсяги даних, аналізувати поведінкові патерни користувачів, виявляти приховані аномалії та прогнозувати потенційні загрози. Алгоритми машинного навчання, нейронні мережі та методи глибинного навчання забезпечують автоматизацію процесів виявлення загроз та ухвалення рішень. З іншого боку, кібернетика надає системний підхід до організації управління, ґрунтуючись на механізмах зворотного зв'язку, адаптації до змін середовища та досягненні визначених цілей.

Поєднання цих напрямів дає змогу створити інтелектуальні системи кіберзахисту, які функціонують як самонавчальні, адаптивні структури. Вони здатні виявляти нові загрози в режимі реального часу, модифікувати власні алгоритми відповідно до змін у середовищі та оптимізувати дії у відповідь на інциденти. Така система передбачає наявність кількох взаємопов'язаних модулів: збору й агрегації даних, інтелектуального аналізу, прийняття рішень та кібернетичного управління. Кожен із них виконує критично важливу роль у загальній архітектурі захисту інформаційного простору [1].

Використання подібних систем є актуальним у різних сферах. У державному секторі вони можуть забезпечувати захист критичної інфраструктури та об'єктів стратегічного значення. У бізнес-середовищі — охороняти корпоративні дані, попереджати витoki конфіденційної інформації, а також забезпечувати відповідність вимогам нормативної безпеки. У військовій сфері інтелектуальні системи виступають

елементами гібридних оборонних платформ, здатних протистояти як кібер, так і інформаційно-психологічним загрозам.

Проте впровадження таких рішень супроводжується низкою викликів. По-перше, ефективне навчання ШІ вимагає якісних та репрезентативних даних. По-друге, самі алгоритми штучного інтелекту можуть бути вразливими до маніпуляцій, зокрема через отруєння навчальних вибірок або атаки на моделі. Також залишається відкритим питання прозорості ухвалених рішень, адже складність внутрішніх механізмів ШІ ускладнює пояснення логіки їх роботи (problem of explainability) [2].

У перспективі подальші дослідження мають бути спрямовані на посилення захищеності самих ШІ-компонентів, розробку прозорих алгоритмів, здатних до пояснення своїх дій, та вдосконалення моделей кібернетичного управління в умовах високої динаміки цифрового середовища.

Отже, синтез методів штучного інтелекту і кібернетики створює потужний інструмент для побудови нового покоління систем кіберзахисту, які є гнучкими, адаптивними та стійкими. Їх впровадження є ключовим фактором безпеки в умовах інформаційного суспільства, що постійно змінюється.

Література

1. В.В Батареев. Методи та системи штучного інтелекту – Вісник Хмельницького національного університету. Вісник Хмельницького національного університету. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/?p=7257> (дата звернення: 12.05.2025).

2. Роль штучного інтелекту в кібербезпеці: передбачення та запобігання атакам. BDO Global. URL: <https://eba.com.ua/rol-shtuchnogo-intelektu-v-kiberbezpetsi-peredbachennya-ta-zapobigannya-atakam/>.

УДК 004.056:316.77:355.45

Ласкаржевський В. О.

курсант 3 курсу ННІ № 4

Харківського національного університету внутрішніх справ

СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі перетворилися на один із ключових каналів комунікації, впливу та формування громадської думки. Їх доступність, швидкість поширення

контенту, відсутність чіткої модерації й можливість анонімного використання роблять ці платформи як інструментами відкритого обміну інформацією, так і потенційними джерелами **загроз національній безпеці**. У період політичної нестабільності, військових дій або інформаційної війни саме через соціальні медіа можуть координуватися деструктивні дії, поширюватися фейки, проводитися психологічні операції, а також здійснюватися рекрутинг, радикалізація або мобілізація населення. У цьому контексті системи моніторингу соціальних мереж набувають стратегічного значення для державної безпеки та інформаційної стійкості.

Системи моніторингу соціальних мереж (Social Media Monitoring Systems, SMMS) — це спеціалізовані програмно-аналітичні комплекси, що дозволяють **збирати, обробляти, аналізувати та інтерпретувати великі обсяги даних з відкритих джерел**, таких як Facebook, Twitter (X), Telegram, YouTube, TikTok тощо. У рамках національної безпеки такі системи можуть виявляти публікації з ознаками: дезінформації, антидержавної пропаганди, закликів до насильства, паніки, координації незаконних дій або порушення громадського порядку.

Основою більшості сучасних систем моніторингу є технології **обробки природної мови (Natural Language Processing, NLP)**, машинного навчання, аналізу настроїв (sentiment analysis), класифікації контенту та виявлення аномалій. За допомогою цих інструментів платформи можуть автоматично визначати, які пости, повідомлення або відео несуть потенційний ризик. Важливою складовою є **семантичний аналіз**, що дозволяє не лише виявляти ключові слова, а й розуміти контекст висловлювань [1].

У стратегічному вимірі такі системи дають змогу створювати **картини інформаційного простору** — визначати впливових користувачів (інфлюенсерів), відстежувати ворожі наративи, виявляти координовану активність (бот-мережі), а також здійснювати **моніторинг настроїв у певних регіонах** або серед окремих демографічних груп. Застосування таких інструментів дозволяє органам безпеки вчасно реагувати на спроби дестабілізації ситуації, інформаційно-психологічні операції та інші форми гібридного впливу.

У воєнних умовах системи моніторингу соціальних мереж можуть використовуватись також для **виявлення витоків чутливої інформації**, ідентифікації локацій військової техніки, збору відкритих розвідданих (OSINT), а також виявлення інформаційних атак з боку ворожих держав або угруповань. Такі системи інтегруються з центрами кіберзахисту, аналітичними платформами та службами оперативного реагування.

Разом із тим, використання SMMS повинно здійснюватися в межах правового поля, із дотриманням **балансу між національною безпекою та**

свободою слова. Актуальним є питання легітимності збору даних, етичності використання штучного інтелекту для профілювання користувачів, прозорості алгоритмів класифікації.

Успішна реалізація таких систем вимагає:

- **міжвідомчої взаємодії** (СБУ, МВС, Міністерство цифрової трансформації, ЗМІ);
- **постійного оновлення мовних і тематичних моделей** під нові загрози;
- **створення резервних каналів зв'язку** та платформ інформування населення;
- **інтеграції з іншими джерелами даних** — телеметрією, відкритими БД, GPS-системами.

Таким чином, системи моніторингу соціальних мереж є невід'ємним інструментом сучасної цифрової безпеки. Вони дозволяють державі та силовим структурам проактивно виявляти загрози, координувати інформаційну протидію, будувати антикризову комунікацію та формувати стабільне інформаційне середовище навіть в умовах гібридної або повномасштабної війни.

Література

1. Що таке системи моніторингу безпеки - терміни та визначення у сфері кібербезпеки. VPN Unlimited - Fast & Secure VPN service. URL: https://www.vpnunlimited.com/ua/help/cybersecurity/security-monitoring-systems?srsId=AfmBOooaJgWW-R8SQcSCHtQJJZznomlV_cTFa65N_-KwfQ2kv-zKFWM8 (дата звернення: 12.05.2025).

УДК 004:32:338

Pushkin V. A.

student of Dnipro University of Technology

Zhuravlova Y. S.

assistant of Information Technology and
Computer Engineering Department,
Dnipro University of Technology

INFLUENCE OF TRUMPS TARIFFS ON THE IT INDUSTRY AND TECH WORLD

Donald Trump started a trade war. He wanted to change what he saw as unfair trade, especially with China. So, he put tariffs and taxes on things brought into the U.S. He wanted to “Make America Great Again” by bringing factory jobs back and buying less from other countries. The IT industry is very important to the U.S. economy. It uses many parts from other countries. This

paper looks at how these tariffs have affected the IT sector and the complex connection between trade rules and this industry's reliance on global trade. In this paper I will discuss the ramifications of Trump's actions, and what is to be expected in the future relating to the IT industry.

Trump believed that past trade deals weren't good for the American workers, leading to lost jobs and closed factories. By raising the cost of imported goods, he hoped Americans would buy more U.S.-made products, which would boost local production and create jobs. The tariffs are also aimed at pushing other countries to make new trade deals that favored the U.S. more. Reducing the trade deficit, the gap between what the U.S. imports and exports, is the main goal.

However, the tariffs cause problems for the tech industry, which depends on parts and materials from around the world. Many items needed for things like smartphones and computer equipment have become more expensive because of the tariffs. This makes it harder and more costly for tech companies to produce their products. As a result, there could be delays, shortages, and less money available for research and development.

The U.S. IT market is a crucial part of the national economy, where innovative things are developed. The US IT market is considered a big leader on par with China and other Asian tech markets. Many of the components that go into IT products, like semiconductors (little connectors that are used in almost everything that uses electricity that you can imagine), circuit boards, and other essential things, are sourced from countries around the world. This means that the American IT industry, while powerful, is also very dependent on imports to function and grow.

The US tariffs on imported goods can lead to several bad things happening. It can result in higher costs for businesses, which often pass those costs on to consumers, leading to higher prices for products that are in high demand. It can also mess up the supply chains, making it harder for companies to get the materials they need to produce their products. Additionally, tariffs can worsen relationships with other countries, potentially leading to worse relations between the countries and the US.

Producing costs in tech went up, especially in the semiconductor industry. Since these parts often come from countries like China, the added costs from tariffs made products more expensive for consumers. This slows down the industry and hurts innovation, as companies have to spend more on operations and less on developing new technologies.

The trade war also hurts relationships with other countries. Many responded with their own tariffs against the U.S., which increased tensions even between partner countries. Some countries began rethinking their trade

relationships with America, seeing the U.S. as acting in its own interest instead of working together. Even Japan, China, and Korea, who have an extensive history with not-so-good relationships in the past, started working together so that they would have to trade less with the US. Even a simple sheet of rolled steel is much more expensive in the US than in Europe or China. That shows how much the tariffs actually hurt the Americans and not the other countries.

Because of this, there was a shift in global trade. Countries hit by U.S. tariffs started looking for new trade partners and strengthened existing ones. China, for example, is trying to build stronger trade ties with nations in Asia, Africa, and Europe. This can reduce the U.S.'s power in the world. In the end, the U.S. will become more isolated in global trade and with less leverage to manipulate the situation for others.

To fix the damage caused by the trade war, a few things need to be done. First, the U.S. should work to rebuild relationships with trade partners by making fair trade agreements. Second, the U.S. should invest in improving its infrastructure and supporting innovation in the tech sector.

Trump already started realizing the ramifications of his tariff actions. Recently it was announced that tariffs will not affect smartphones and computers. That means that even with all the tariffs, companies like Apple or Samsung will not have to drastically raise their prices to keep getting the same profit off of their devices.

Finally, the U.S. should focus more on working together with other countries rather than fighting them over trade. Being active in global organizations like the World Trade Organization can help the U.S. influence future trade in a way that benefits everyone. If nothing will be done soon, profits and revenues in the US will go down a lot and the country will be bogged down by all the economic stress. It feels like Trump is trying to punish other countries, but instead he just messes up the US, and no one else.

References

1. BBC News. What are Trump's tariffs and is the US in a trade war with China? BBC News. YouTube, 10 April 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=DMmkbB8IKuE>.
2. COOK, LORNE, DAVID MCHUGH. *EU imposes new tariffs on \$23 billion in US goods in retaliation for Trump's steel, aluminum tariffs*. AP News, April 9, 2025. URL: <https://apnews.com/article/tariffs-europe-trump-2c4f1519373803ac1f7c1744b69812d0>.
3. Halpert, Madeline. Trump exempts smartphones and computers from new tariffs. BBC, BBC news, April 12, 2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c20xn626y81o>. Accessed 12 April 2025.

4. Regulating Imports with a Reciprocal Tariff to Rectify Trade Practices that Contribute to Large and Persistent Annual United States Goods Trade Deficits. The White House, April 2, 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/regulating-imports-with-a-reciprocal-tariff-to-rectify-trade-practices-that-contribute-to-large-and-persistent-annual-united-states-goods-trade-deficits/>.

УДК 004

Стороженко А. С.

курсант ННІ № 4,

Харківського національного університету внутрішніх справ,

Голод М. О.

курсант ННІ № 4,

Харківського національного університету внутрішніх справ,

Мельник Д. В.

курсант ННІ № 4,

Харківського національного університету внутрішніх справ

КІБЕРБЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ: ЯК ЗАХИСТИТИ КРАЇНУ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ?

У сучасному світі цифрова епоха відкриває безліч можливостей для економічного зростання, інновацій та глобальної співпраці. Водночас вона створює нові виклики для національної безпеки, зокрема в сфері кібербезпеки. Кіберзагрози, такі як хакерські атаки, витоки даних та дезінформація, стають дедалі складнішими, що вимагає від держав комплексного підходу до захисту інформаційного простору. В Україні, яка зіткнулася з гібридною війною та численними кібератаками, питання кібербезпеки є критично важливим для забезпечення суверенітету та стабільності. У цьому контексті Стратегія кібербезпеки України, затверджена Указом Президента України, визначає ключові напрями захисту національних інтересів у кіберпросторі, включаючи співпрацю з приватним сектором та міжнародними партнерами [1]. Ця робота розглядає основні аспекти кібербезпеки держави, виклики цифрової епохи та заходи, які Україна вживає для захисту свого інформаційного простору.

Правова база є фундаментом для забезпечення кібербезпеки держави. В Україні ключовим документом, що регулює цю сферу, є Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”. Він встановлює принципи ризик-орієнтованого підходу, демократичного контролю та

координації між державними органами [2]. Закон визначає кіберпростір як сферу, де обробляються інформаційні ресурси, і підкреслює необхідність захисту критичної інфраструктури, такої як енергетичні мережі, банківські системи та державні реєстри. Конституція України також відіграє важливу роль, гарантуючи захист прав громадян на свободу слова та безпеку інформації, що є основою для створення безпечного цифрового середовища [3].

Ці нормативні акти створюють правову рамку для боротьби з кіберзагрозами, але їхня ефективність залежить від практичної реалізації. Наприклад, для забезпечення інформаційної безпеки в умовах надзвичайних ситуацій, таких як війна чи природні катастрофи, необхідні чіткі правові механізми. Дослідження показують, що в таких умовах потрібна координація між органами влади, приватним сектором та громадянським суспільством, щоб оперативно реагувати на кібератаки [5]. Таким чином, правова основа є необхідною, але не достатньою умовою для захисту країни в цифрову епоху, що вимагає додаткових заходів.

Цифрова епоха характеризується стрімким розвитком технологій, таких як штучний інтелект, хмарні обчислення та Інтернет речей. Проте ці технології створюють нові вразливості. Наприклад, кібератаки на критичну інфраструктуру можуть призвести до зупинки енергопостачання, порушення роботи банків чи навіть загрози національній безпеці. В Україні, яка зазнає постійних кібератак у межах гібридної війни, захист інформаційного простору є особливо актуальним. Наукові дослідження підкреслюють, що захист інформаційного простору потребує не лише технічних рішень, а й правових механізмів, таких як кримінальна відповідальність за кіберзлочини [4].

Ще одним викликом є дезінформація, яка може впливати на суспільну думку та дестабілізувати державу. У цьому контексті важливим є формування єдиного інформаційного простору, що сприяє довірі громадян до державних інституцій. Правові аспекти створення такого простору включають регулювання діяльності медіа, захист персональних даних та протидію кіберпропаганді [9]. Крім того, зростає значення кібергігієни серед населення, адже людський фактор часто є слабкою ланкою в системі безпеки. Навчання громадян основам кібербезпеки, як-от створення надійних паролів чи розпізнавання фішингових атак, є важливим елементом захисту [8].

Україна активно працює над зміцненням кібербезпеки через низку ініціатив. Одним із пріоритетів Стратегії кібербезпеки є захист національного суверенітету в кіберпросторі та інтеграція з європейськими і євроатлантичними структурами, такими як НАТО та ЄС [9]. Це включає

обмін інформацією про кіберзагрози, спільні навчання та гармонізацію законодавства. Наприклад, Україна бере участь у міжнародних програмах, спрямованих на підвищення кваліфікації фахівців із кібербезпеки, що сприяє створенню так званого “людського брандмауера” – суспільства, яке усвідомлює кіберризики [8].

На національному рівні важливим є впровадження найкращих практик управління кібербезпекою. Аналітичні звіти вказують на необхідність регулярного аудиту інформаційних систем, використання сучасних технологій шифрування та створення резервних копій даних [6]. Крім того, в Україні проводяться освітні програми для школярів і студентів, спрямовані на підвищення рівня кібергігієни. Такі ініціативи допомагають формувати культуру безпеки в цифровому середовищі [7].

Іншим важливим аспектом є співпраця з приватним сектором. Багато компаній в Україні розробляють програмне забезпечення для захисту від кібератак, а також надають консультаційні послуги державним органам. Дайджест “Кібербезпека в інформаційному суспільстві” підкреслює, що державно-приватне партнерство є ключовим для створення стійкої системи кіберзахисту [7]. Наприклад, приватні компанії можуть допомагати у виявленні та нейтралізації кіберзагроз у реальному часі, що значно підвищує ефективність реагування.

Міжнародна співпраця є невід’ємною частиною захисту України в цифрову епоху. Участь у програмах НАТО, таких як Cyber Defence Trust Fund, дозволяє Україні отримувати технічну та консультаційну підтримку [9]. Крім того, співпраця з Європейським Союзом сприяє гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема в питаннях захисту персональних даних та кіберзахисту критичної інфраструктури [1].

Перспективи розвитку кібербезпеки в Україні пов’язані з інтеграцією передових технологій, таких як штучний інтелект для аналізу кіберзагроз, та розширенням освітніх програм. Аналітики зазначають, що інвестиції в людський капітал, зокрема підготовку фахівців із кібербезпеки, є критично важливими для довгострокового захисту [6]. Водночас необхідно вдосконалювати правову базу, щоб вона відповідала новим викликам, таким як кібервійни чи атаки на хмарні сервіси [4].

Кібербезпека держави в цифрову епоху є багатогранною проблемою, що вимагає комплексного підходу. Україна зробила значні кроки для захисту свого інформаційного простору, зокрема через створення правової бази, впровадження освітніх програм та міжнародну співпрацю. Проте виклики, такі як кібератаки, дезінформація та людський фактор, залишаються актуальними. Для ефективного захисту необхідно поєднувати

правові, технічні та соціальні заходи, а також залучати до цього процесу всіх учасників суспільства – від державних органів до громадян. Лише за таких умов Україна зможе забезпечити свою безпеку та стабільність у цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року “Про Стратегію кібербезпеки України””. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>.
2. Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
4. Батиргареева В. С. Концептуальна модель захисту інформаційного простору України засобами кримінального права. Інформація і право. 2020. № 3. С. 110–119.
5. Усик С. Дослідження правового механізму забезпечення інформаційної безпеки в умовах надзвичайних ситуацій. Науковий вісник: Державне управління. 2020. № 4. С. 266–280.
6. Микулець В. Ю. Правові аспекти формування єдиного інформаційного простору в Україні. Право і суспільство. 2012. № 5. С. 173–175.
7. Довгань О., Литвинова Л., Дорогих С. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: дайджест, № 9 (вересень). Київ: Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України, 2023. 40 с. URL: <https://ippi.org.ua/sites/default/files/2023-9.pdf>.
8. Кириченко А. Кібербезпека в Україні: шляхи розвитку та можливості. Укрінформ. 03.05.2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3704093-kiberbezpeka-v-ukraini-slahi-rozvitku-ta-mozlivosti.html>.
9. Стратегія кібербезпеки України: цілі та пріоритети. АрміяInform. 27.08.2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/08/27/strategiya-kiberbezpeky-ukrayiny-czili-ta-priorytety/>.
10. Oleksiuk L. Overview Report on Best Practices in Cybersecurity Management. UNDP. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/Report_on_Cybersecurity_04.pdf.

УДК 373.3.016:908

Бех К. В.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ДУХОВНИМИ ПАМ'ЯТКАМИ РІДНОГО КРАЮ

Ознайомлення молодших школярів із духовними пам'ятками рідного краю є важливим компонентом виховання всебічно розвиненої, патріотичної та культурно свідомої особистості.

Однією з унікальних духовних пам'яток України є Покровська церква-фортеця, що знаходиться в селі Сутківці Хмельницької області.

Свято-Покровська церква – мурована сакральна споруда оборонного типу, збудована на честь свята Покрови. Розташована у селі Сутківці Хмельницького району, репрезентує одночасно фортецю і храм. Важко знайти книгу з мистецтва України або шкільний підручник з історії без репродукції Покровської церкви в Сутківцях. Покровська церква – унікальний взірець оборонного зодчества Поділля, нині є діючим храмом і музеєм, який відвідують численні українські й зарубіжні туристи. Вона є одним з найдавніших в Україні оборонних храмів і єдиним середньовічним оборонним храмом тетраконхового типу. Найближчим аналогом церкви-донжону є донжон в Етампі (Франція)[5].

З письмових історичних джерел відомо, що у 1407 році литовський князь Вітовт подарував за вірну службу угорському вихідцю Хотько Кроату Ярмолинці з навколишніми селами, серед яких були Сутківці[2].

У 1476 р. (про що свідчить напис на одному з дзвонів) Сутківські перебудували фортецю у церкву, створивши у першому ярусі цегельний звід на нервюрах і готичні шипці над другим ярусом центрального

простору. Перший поверх був відведений під храм, а верхній служив для оборони. У XVI столітті стіни першого ярусу були розписані фресковим живописом.

Відомий краєзнавець, дослідник історії Поділля протоієрей Юхим Сіцінський (1859-1937) так описує Сутковецьку церкву-фортецю: “План цієї церкви – рівнораменний хрест із заокругленнями на чотирьох кінцях. На трьох кінцях хрестового плану стоять три муровані абсиди, що мають зовнішній вигляд замкових башт з амбразурами й стрільницями. На четвертому кінці хрестового плану стоїть дзвіниця – знизу мурована, а нагорі – дерев'яна, з двома поверхами українського типу. Весь будинок має два поверхи: у долішньому поверсі міститься власне церква, а горішній поверх правив для оборони” [5].

У 1894 році споруда зазнала реконструкції з розбиранням щипців, після чого втратила давні готичні та барочні форми і придбала риси, типові для єпархіальних церков [1].

Стіни храму кам'яні, товщиною 1,5-1,6 метрів. Фасади спочатку були покриті затіркою охристого кольору з домішкою товченої цегли. На другому ярусі збереглися бійниці-машікулі (для підніжного бою), центральна машікуль над входом, нижня частина стовпа, який піднімався з підвального ярусу і підтримував шатровий дах [4]. Реставрація пам'ятника проведена в 2007-2009 рр.

Під північним і південним приділами Церкви Покрова Пресвятої Богородиці колись існували підвали. Нещодавно під час розкопок археологи знайшли таємний підземний лаз, що веде до фортеці, руїни якої лежать на горі над Ущицею

Відповідно до **Державного стандарту початкової освіти**, одними із ключових компетентностей, які формуються у дітей молодшого шкільного віку, є **громадянська та історична компетентність**, а також **культурна обізнаність та самовираження через культуру**. Ознайомлення з духовними пам'ятками сприяє розвитку цих компетентностей шляхом:

1) Формування національної ідентичності. Діти дізнаються про історію та значення храму як символу духовності та захисту українських земель.

2) Виховання поваги до культурної спадщини. Через розповіді та екскурсії діти вчать шанувати пам'ятки минулого, розуміти важливість їхнього збереження.

3) Розвиток емоційно-ціннісного ставлення. Споглядання старовинної архітектури, слухання легенд і історій формують у дітей естетичний смак та чутливість до прекрасного.

Екскурсія до Покровської церкви в с. Сутківці поєднує навчальні завдання з виховними. Під час такої поїздки вчитель має можливість:

- розповісти про історію храму як оборонної споруди та духовного осередку;
- показати дітям унікальність поєднання сакральної та оборонної архітектури;
- залучити дітей до інтерактивних завдань (наприклад, створити малюнок храму, скласти розповідь від імені одного з його захисників тощо);
- обговорити важливість збереження пам'яток для майбутніх поколінь.

Це відповідає вимогам Державного стандарту, зокрема в частині інтегрованого підходу до навчання, розвитку комунікативних навичок, уміння співпрацювати, формування дослідницьких навичок.

Духовні пам'ятки, такі як Покровська церква, є не лише об'єктами архітектури, а й свідками історії, носіями культури та духовності українського народу. Ознайомлення дітей із ними допомагає:

- зміцнити зв'язок із рідною землею;
- усвідомити свою причетність до історії та культури свого краю;
- розвивати гордість за спадщину свого народу;
- формувати духовно-моральні цінності.

Отже, ознайомлення молодших школярів із Покровською церквою в селі Сутківці – це ефективний спосіб реалізації завдань Державного стандарту початкової освіти, спрямованих на формування ключових компетентностей. Екскурсії та розповіді про духовні пам'ятки сприяють розвитку патріотизму, культурної обізнаності, духовно-моральних цінностей і любові до рідної землі. Тому такі заходи мають стати важливою складовою освітнього процесу в початковій школі.

Список літератури

1. Єсюнін С. Церква-фортеця у Сутківцях / С. Єсюнін // Хмельниччина справжня : фотокнига. Хмельницький, 2007. С. 112.
2. Пам'ятники минувшини// Слободянюк П.Я. Культура Хмельниччини / П.Я. Слободянюк. Хмельницький, 1995. С. 94.
3. Сутківці – час збирати каміння // Байдак І. Стежками рідного краю / І. Байдак. Хмельницький, 2008. С. 175-180.
4. Сутковецька церква-фортеця// Українська радянська енциклопедія. Київ, 1984. С. 81.
5. Церква-фортеця в Сутківцях // Низовський А.Ю. 100 великих чудес України / А.Ю. Низовський. Київ, 2007. С. 161-163.

УДК 373.3.016:821.161.2

Білецька Х. С.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ПІЗНАННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ ПИСЬМЕННИКІВ РІДНОГО КРАЮ

Вивчення літератури рідного краю відіграє важливу роль у формуванні національної свідомості та патріотизму молодших школярів. Знайомство з творчістю місцевих письменників сприяє глибшому розумінню культурних традицій та історії малої Батьківщини. Одним із таких митців є Борис Григорович Швед – український прозаїк, уродженець міста Сарни на Рівненщині.

Борис Швед народився 10 липня 1906 року в місті Сарни в родині слюсаря залізничного депо. Його батько, Григорій Семенович, був майстровитою людиною, що володів різними ремеслами. Мати, Парасковія Григорівна, займалася домашнім господарством. У 1930-х роках Борис Швед написав повість “Поліщуки”, яка була видана у Львові у 1938 році. Цей твір правдиво відображає життя поліського села 1920-1930-х років, зокрема побут, традиції та світогляд місцевих мешканців. На жаль, інші його твори, такі як “Помста дочки” та “До ідеалів”, не збереглися через воєнні лихоліття. Поет загинув у березні 1945 року в Польщі [3].

Одну із вулиць в м. Сарни назвали іменем автора, а на фасаді Сарненського історико-етнографічного музею до 100-річчя від Дня народження письменника відкрили меморіальну дошку. Вулиця Бориса Шведа в місті Сарни є даниною пам'яті видатному місцевому письменнику Борису Григоровичу Шведу, який народився в цьому місті. Присвоєння його імені одній із вулиць Сарн підкреслює важливість його внеску в українську літературу та вшанування його пам'яті на Батьківщині [1].

Вулиця Бориса Шведа розташована в центральній частині міста Сарни. Згідно з картографічними даними, вона має житлову забудову з характерною для цього регіону архітектурою. На вулиці переважають

приватні будинки, оточені садами та зеленими насадженнями, що створює затишну атмосферу для мешканців. Назва вулиці є важливим елементом збереження культурної спадщини міста та нагадуванням про внесок Бориса Шведа в розвиток української літератури. Вона служить символом гордості місцевої громади за свого відомого земляка та сприяє збереженню пам'яті про нього для майбутніх поколінь.

Знайомство молодших школярів із творчістю Бориса Шведа можна здійснювати через інтеграцію його творів у освітній процес. Доречно організувати виховну годину присвячену письменнику, а також екскурсію в історико-етнографічний музей міста Сарни, де споглянути меморіальну дошку поета. Використання уривків з повісті “Поліщуки” на уроках літературного читання в початковій школі допоможе дітям краще зрозуміти життя та побут їхніх предків, а також сприятиме розвитку читацьких навичок та критичного мислення [2].

Наведемо фрагмент словникової роботи під час аналізу уривку з повісті “Поліщуки”: “От і хлопці-блукачі вернулись в село. Понаносили хоровства дівчатам! Дівчата не могли діждатись Воскресної Утрені, щоб понакласти ноші, щоб пофарсити та похвалитись одна перед одною, хто більше має. А хлопці – ті вже не могли дочекатись, коли ж то дівчата вийдуть з церкви, щоб подивитись, кому що принесли...”. Пояснення для дітей: Хлопці-блукачі – це молоді хлопці, які подорожували або працювали в інших місцях, а на свята поверталися додому. Хоровство – це подарунки, які хлопці привозили дівчатам, зокрема на Великдень. Воскресна Утреня – ранкова служба в церкві на Великдень. Ноші – кошики або пакунки з подарунками. Пофарсити – похвалитися, показати себе [4].

У повісті письменник розкриває традиції святкування Великодня у поліському селі: “У перший великодній день того року було тепло. Діди та баби виходили на двір і сідали на призьбах проти сонця, грітись. Діти висипали з хат на вулиці, ставали в гуртки, гралися, сміялися, співали пісень. Молодь збиралася на майдані, водила хороводи, співала веснянки. Дівчата в барвистих хустках, хлопці в вишиванках – усе село раділо святу. У кожній хаті пахло свіжоспеченою паскою, а на столах красувалися писанки – розмальовані яйця з різними узорами. Люди вітали одне одного: “Христос воскрес!” – “Воістину воскрес!””.

З допомогою аналізу вищезазначеного уривку молодші школярі пізнають атмосферу святкування Великодня у рідному селі в минулому столітті: тепло, радість, спільність. А також можуть уявити, як їхні ровесники колись гралися на вулиці, співали веснянки, а дорослі – готували святкові страви та прикрашали оселі.

Повість “Поліщуки” – це глибоко патріотичний твір, який має важливе виховне значення. Повість не лише знайомить читачів із унікальним світом

Полісся, а й утверджує ідеї національної свідомості, любові до рідного краю та людей, які там живуть [4].

Отже, вивчення творчості Бориса Шведа в початковій школі сприяє не лише розвитку читацьких навичок, але й формуванню патріотичних почуттів та гордості за рідний край. Залучення дітей до літературного краєзнавства допомагає їм усвідомити багатство та унікальність культурної спадщини України.

Список літератури

1. Іванова Л. Використання літературного краєзнавства у початковій школі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. 2016. №1 (1). С. 51-56.

2. Література рідного краю в школі: проблеми, значення і підходи URL: <https://nus.org.ua/2023/10/29/literatura-ridnogo-krayu-v-shkoli-problemy-znachennya-i-pidhody-dokladna-analytyka/>

3. Жива історія творчості Бориса Шведа URL: https://sarny.in.ua/content/1416?utm_source

4. Швед Б. Поліщуки. URL: <https://volodymyrets.city/articles/156826/kniga-polischuki-boris-shved>

УДК 373.3.016:[908:72

Годнюк Д. О.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З АРХІТЕКТУРОЮ РІДНОГО КРАЮ ЗАСОБАМИ ЕКСКУРСІЙ

Для ознайомлення молодших школярів з архітектурною спадщиною рідного краю особливо важливо використовувати екскурсії як засіб пізнання. Село Слобідка-Рихтівська, розташоване в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області, має багату історію та архітектурні пам'ятки, які можуть стати об'єктами таких екскурсій. Однією з

головних архітектурних перлин села є церква Покрови Пресвятої Богородиці.

Архітектурна спадщина Слобідки-Рихтівської:

Слобідка-Рихтівська була заснована на початку XVIII століття, після того як у 1699 році турки залишили Поділля. Засновником села вважається Стефан Гумецький, власник сусідньої Рихти. Перші згадки про церкву в селі датуються 1702 роком, коли була збудована дерев'яна церква, обмазана глиною та покрита соломою [1].

У 1766 році на місці старої церкви була зведена нова дерев'яна церква з трьома банями. У 1894 році розпочалося будівництво мурованого храму, яке завершилося в 1899 році. Нова церква мала п'ять бань і була побудована за кошти парафіян та за підтримки Найсвятішого Синоду [2].

Церква Покрови Пресвятої Богородиці:

Церква Покрови Пресвятої Богородиці є окрасою села Слобідка-Рихтівська. За переказами, її будівництво завершилося в 1809 році. Церква була трьохкупольною та покрита гонтою. У 1961 році храм був закритий, але в 1989 році відновлено богослужіння. З 1991 по 1992 роки було проведено перекриття церкви бляхою, а в 1992 році – новий розпис храму [3].

Особливе місце в ознайомленні школярів з традиціями рідного краю займають народні обряди, зокрема великодні гаївки. У селі Слобідка-Рихтівська вже стало доброю традицією щороку після Великодньої служби проводити з учнями молодших класів веселі гаївки біля церкви Покрови Пресвятої Богородиці.

Гаївки – це давні весняні ігри, пісні та хороводи, які символізують радість Воскресіння та прихід весни. Учні разом із вчителями та батьками співають традиційні пісні (“Подольночка”, “Кривий танець”, “Вербовая дощечка”), водять кола, розповідають великодні вірші. Такі заходи є не лише розвагою, але й засобом глибшого пізнання народної культури, формування в дітей духовності, емоційного зв'язку з родинними цінностями та історією свого народу [1].

Проведення гаївок біля храму посилює духовне сприйняття свята та створює атмосферу єдності громади, де церква стає осередком не лише релігійного, а й культурного життя села. Учні бачать, що віра, традиції та архітектура тісно пов'язані й доповнюють одне одного у збереженні національної ідентичності.

Експерсії як засіб ознайомлення з архітектурою:

Експерсії до архітектурних пам'яток, таких як церква Покрови Пресвятої Богородиці, сприяють розвитку у молодших школярів інтересу до історії та культури рідного краю. Під час таких заходів діти можуть ознайомитися з архітектурними особливостями будівель, дізнатися про історію їхнього створення та значення в житті громади.

Крім церкви, під час екскурсії можна організувати відвідування старих будівель села, ознайомити учнів з історією виникнення поселення, традиційними способами будівництва, місцевими матеріалами. Це сприятиме збереженню нематеріальної культурної спадщини та активізації родинної пам'яті.

Ознайомлення молодших школярів з архітектурною спадщиною рідного краю через екскурсії є ефективним засобом виховання патріотизму та культурної свідомості. Село Слобідка-Рихтівська з його багатою історією та архітектурними пам'ятками, зокрема церквою Покрови Пресвятої Богородиці, надає чудову можливість для проведення таких освітніх заходів.

Список літератури

1. Слобідка-Рихтівська. URL: https://uk.wikipedia-on-ipfs.org/wiki/Слобідка_Рихтівська uk.wikipedia-on-ipfs.org
2. Село гарних господарів. Подольанин : газета. URL: <https://podolyanin.com.ua/suspilstvo/15057/>
3. Храм Покрови Пресвятої Богородиці села Слобідка. Коломийська Єпархія. URL: <https://kolomija.com/parafiyi/gorodenkivske-blagochynnya/hram-pokrovy-presvyatoyi-bogorodyczy-sela-slobidka/kolomija.com>
4. Нова українська школа: концепція. МОН України, 2016.

УДК 373.3.016:746

Даців Х. І.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З МИСТЕЦТВОМ ВИШИВКИ

У сучасних умовах відродження національної свідомості українців особливої уваги набуває питання збереження культурної спадщини. Одним із яскравих символів національної ідентичності є вишиванка –

оберіг, знак роду, джерело історичної пам’яті. Особливо вирізняється серед багатьох регіональних варіантів борщівська вишивка – своєрідна, стримана, глибока за змістом і емоційним забарвленням. Вона є не лише предметом народного одягу, а й носієм історичної правди, символом жіночої гідності та скорботи [1].

Вивчення вишивки сприяє формуванню у молодших школярів почуття гордості за свій край, розуміння тяглості поколінь, любові до традицій. Саме тому доцільним є впровадження теми вишиванок у зміст уроків народознавства.

Особливості борщівської вишивки привертали увагу багатьох науковців. Найбільш ґрунтовне дослідження належить українській етнографці Тамарі Сис, яка присвятила цій темі багато років життя. У своїй книзі “Борщівська народна сорочка” вона детально описує техніку вишивання, особливості композиції, колористику, орнаменти, а також подає інтерпретації символіки. За словами етнографки, “Борщівська сорочка – це не просто елемент одягу, це вияв сили і смутку, закодовані в чорній нитці жіночої пам’яті” [5].

Також тематику борщівської вишивки порушували:

- Федорук Олександра, яка досліджувала народне вбрання Поділля [6];
- працівники Інституту українознавства НАН України у рамках збереження культурної спадщини [2];
- музейні працівники Борщівщини, які зібрали численні колекції автентичних сорочок [3].

Ці дослідники розкривають глибину традицій і відзначають винятковість саме чорної нитки, що домінує у вишивці цього регіону.

У початковій школі народознавство є важливим компонентом виховання особистості. Ознайомлення з борщівською вишивкою на уроках дає змогу:

- розширити уявлення дітей про традиції свого краю;
- формувати естетичний смак через знайомство з орнаментами та технікою вишивки;
- прищепити гордість за спадщину предків;
- розвивати моторику, уяву, художнє мислення через творчі завдання.

Педагог може використати різноманітні форми роботи: бесіду, демонстрацію зразків, інтерактивні ігри, майстер-класи з вишивки, виставки.

Наведемо фрагмент уроку з народознавства на тему: “Чорна нитка пам’яті: борщівська вишиванка” [4].

Мета: Ознайомити учнів із борщівськими вишиванками як частиною духовної спадщини, виховувати інтерес до традицій рідного краю, розвивати естетичне сприйняття.

Хід фрагмента уроку:

1. Мотивація: Учитель демонструє сорочку з чорними вишивками та запитує:

– Як ви думаєте, чому вишивка саме чорна?

2. Оповідь учителя: Розповідь про легенду, за якою жінки Борщівщини вишивали чорними нитками в знак скорботи за загиблими чоловіками-козаками. Пояснення символіки узорів.

3. Практична діяльність:

– Гра “Розшифруй орнамент” (діти підбирають значення до символів: зірка – щастя, квітка – життя, хрест – захист);

– Аплікація: створення власного орнаменту за мотивами борщівської вишивки;

– Малювання “Моя вишиванка”.

4. Рефлексія:

– Що нового ви дізналися?

– Чим відрізняється борщівська вишиванка від інших?

Борщівські вишиванки – це не просто народне мистецтво, це духовна пам’ять поколінь, біль і сила українських жінок, культурна спадщина, яку маємо берегти. Знайомство з ними у початковій школі є важливим етапом національного виховання, що сприяє формуванню поваги до традицій, історії та своєї ідентичності. Вишиванка – це мова, яку розуміє кожен українець серцем.

Список літератури

1. Етнографія українців. URL: ethnography.org.ua
2. Інститут українознавства НАН України. URL: <https://www.ethnology.lviv.ua>
3. Кравець Л. Українське народне вбрання. Традиції і сучасність. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017.
4. Матеріали з уроків народознавства : Всеосвіта. URL : <https://vseosvita.ua>
5. Сис Т. Борщівська народна сорочка. Львів : Апріорі, 2009.
6. Федорук О. Народне вбрання Поділля. Київ : Мистецтво, 1993.

УДК 373.3.016:39

Іванчук А. Р.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВЕСІЛЬНИМИ ТРАДИЦІЯМИ РІДНОГО КРАЮ

Українське весілля – це не просто святкова подія, а справжній калейдоскоп обрядів, традицій і символів, що передаються з покоління в покоління. Дослідженням весільної тематики займалися такі відомі науковці, як Павло Чубинський, Володимир Гнатюк, Федір Вовк та інші [1]. Їхні праці стали основою для розуміння глибинного змісту весільних обрядів та їхнього впливу на формування культурної ідентичності.

Валентина Борисенко, відомий етнограф, у своїй праці “Українське весілля” зазначала: “Весілля – це не просто святкування, це відтворення космогонічної моделі світу, де кожна деталь має своє значення і символіку” [5].

Особливий інтерес викликає вплив весільних традицій на молодших школярів. Участь у весільних обрядах не лише розширює їхні знання про культуру, але й стимулює творчу активність. Яскраві образи, мелодійні пісні та символічні дії стають джерелом натхнення для дитячої творчості [6].

Багатою на весільні традиції до сьогодні залишається сільська місцевість. Одним із таких селищ є село Іспас, що розташоване у мальовничому Вижницькому районі Чернівецької області. Однією з найяскравіших сторінок місцевої спадщини є весільні обряди, що зберегли в собі відгомін минулих поколінь. Весільні традиції – це не просто обряди, а жива історія, що передається з вуст в уста, з покоління в покоління. Вони є невичерпним джерелом творчого натхнення для молодших школярів, адже поєднують у собі поезію, музику, танці, обряди та символіку. Вивчення весільних традицій села Іспас є актуальним завданням для

педагогів, оскільки сприяє розвитку творчих здібностей дітей, вихованню поваги до народної культури та формуванню національної свідомості. Безпосередня участь у обрядах сприяє їх пізнанню. Такими обрядами є: запросини дітей, посад та випікання хлібних калачанів. Розкриємо їх.

Запросини дітей: Напередодні весілля молодята разом з друзями та друзками обходили будинки родичів та сусідів, запрошуючи їх на свято. Діти, які зустрічали гостей, отримували від них солодощі та дрібні подарунки [3]. Також наречені обирали з найближчої рідні дівчинку, якій пропонували роль Світилки. Її завданням є “світити” молодим дорогу до щасливого подружнього життя. На таку роль підходила не кожна. Це мала бути дівчинка від 7 до 12 років. Світилка важлива та поважна роль, адже дівчинка мала тримати над головами молодят свічки з сімейним вогнем та з одного подиху загасити його. Існує повір’я: Як світилка вогонь задме, таке й життя у молодят буде.

Посад: Посад [7] відбувався окремо в домі нареченого і нареченої. Це не тільки прощання з парубоцтвом і дівоцтвом, але й благословення дочки і сина на подружнє життя. У селі Іспас молоді сідали на подушки – під які клали гроші, жито та нову дитячу іграшку. Батьки першими благословляли своїх дітей на одруження та “перепивали” щастя-долю. Після молодих на подушки швидко мали збігтися та сісти всі незаміжні та неодружені дівчата і хлопці, з різних кутків хати. Чим раніше вони сядуть тим швидше відбудеться їхнє власне весілля [2].

Калачани: А ще у наречених села Іспас обов’язковим елементом були маленькі хлібні калачики, які кухарка разом з маленькими дітьми випікала спеціально разом з іншими калачами. Ці калачики кріпилися на руку як оберіг: “То аби молоді з хлібом не розминалися. Аби були в достатку круглий вік – того колачик круглий” [4].

Короваї випікають майстрині, котрі щасливо живуть у шлюбі, і відповідно “передають” обрядовому хлібові щасливу долю для всіх, хто скуштує цей виріб. Як правило, коровайниці вносять “свою долю” не тільки інгредієнтами, а й енергетикою, побажаннями. І відтак кожен гість отримає долю, тобто частинку весільного хліба і це також має символічне значення [6]

Також у селі Іспас існує звичай “викуплення вінка” – коли батьки зашитий маткою вінок повинні були заплатити певну суму грошей. А щоб матка довго не торгувалася, їй приспівували [4]:

Продай, матко, золотий вінок
Й гребінець,
Бо вже час розплітатися
Під вінець.

За те, що matka зшила гарний вінок, їй крім викупу, давали ще подарунки – пару-калачів, солодоші та гарну хустку.

Таким чином, весільні традиції є надзвичайно багатим джерелом творчого натхнення для дітей з кількох причин:

Це завжди яскраве та емоційне свято, наповнене музикою, танцями, квітами та барвистими костюмами. Ця емоційна насиченість пробуджує уяву дітей, викликає в них бажання творити [7]. Обряди сповнені символізму, що є цікавим для дітей. Кожен елемент весілля – коровай, рушники, вінок – має своє значення, що стимулює дитячу цікавість та фантазію.

Традиції дають простір для різноманітних видів творчості: малювання, ліплення, аплікація, складання віршів та пісень, інсценізація. Діти можуть виразити свої враження від весілля у будь-якій формі, яка їм до вподоби [7].

Весілля - це завжди танці та музика. Діти люблять танцювати та слухати музику. Це дає змогу для розвитку музикальних та танцювальних навичок, викликає позитивні емоції у дітей та є однією з форм невимушеної соціалізації молодших школярів.

Пізнання весільних традицій молодшими школярами відбувається під час вивчення різних освітніх галузей, а також безпосередньої участі у самому весіллі. На уроках “Дизайн і технології” учні початкових класів можуть навчитися виготовляти весільні калачики. На уроках мовно-літературної освіти під час ознайомлення з усною народною творчістю молодші школярі можуть вивчати весільні побажання: “Нехай подружнє життя буде повним добра і благополуччя, щасливим і красивим”, “Діліть біди і вони слабшатимуть. Діліть радість і вона примножуватиметься”. Уроки мистецтва можна збагатити розучуванням та виконанням весільних пісень, створенням малюнків на весільну тематику, розучуванням весільних танців тощо.

Отже, використання весільних традицій у навчально-виховному процесі ЗЗСО сприяє розвитку творчих здібностей молодших школярів, вихованню поваги до народної культури та формуванню національної свідомості. Перспективи використання весільних місцевих традицій у закладах загальної середньої освіти є досить широкими, оскільки вони дозволяють зробити навчання цікавим, змістовним та емоційно насиченим.

Список літератури

1. Звичаї нашого народу : етногр. нарис : [у 2 т.] / Олекса Воропай. Мюнхен : Укр. вид-во, 1958.
2. Із фольклорних регіонів України : нариси й статті / Роман Кирчів ; [відп. ред. С. Павлюк]; НАН України, Ін-т народознавства НАН України. Львів: [б.в.], 2002. 349, [2] с.

3. Традиції Коритне. Історико-краєзнавчий портрет Чернівецької області.

4. Текст пісні записано у селі Іспас від Ватрич Марії Юріївни, 1935 р. н., пенсіонерки.

5. Весільні звичаї та обряди на Україні : історико-етнографічне дослідження /Борисенко В.К. 1988 р.

6. Виготський Л. С. Уява і творчість у дитячому віці. Київ : Основи, 2001. (Класична праця з психології дитячої творчості).

7. Кожолянко О. Календарні свята та обряди українців Буковини: семантика і символіка : монографія. Чернівці : Друк Арт, 2014. 384 с.

УДК 373.3.016:94(477-22)

Кашина І. О.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РІДНОГО СЕЛА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Освіта в початковій школі за умов реалізації концепції Нової української школи (НУШ) набуває нового змісту, зорієнтованого на розвиток особистості учня, його громадянської свідомості, національної ідентичності. Значну роль у цьому процесі відіграє краєзнавчий компонент, що передбачає вивчення історії рідного краю, традицій та культури місцевої громади [1].

Одним із важливих ресурсів для розвитку краєзнавчої компетентності учнів початкової школи є історія рідного села. У цьому контексті село Нові Бросківці Чернівецького району Чернівецької області становить цінний об'єкт для освітньої інтеграції.

Село Нові Бросківці має давню й багатогранну історію. Перші документальні згадки про поселення датуються XVII століттям. За архівними матеріалами, вже у 1616 році село згадується під назвою

“Борискьуцы у волості Черньуцскій”. У XVIII столітті громада активно розвивалася на основі сільськогосподарських занять та ремесел [0].

Походження назви села пов'язується з природними особливостями місцевості. Згідно з народними переказами, територія сучасного села була заболоченою, багатою на жаб, чий голосний “спів” після дощів вражав подорожніх. Саме молдовське слово “broască” (жаба) могло дати початок назві Бросківці. Також є згадки про давню назву місцевості - Мунтині (від молдовського слова “мунць” – гори) [0].

Освітній процес у селі має глибоке історичне коріння: ще в XIX столітті тут діяли парафіяльні школи, а в радянський період було відкрито сучасні освітні заклади.

Історичні матеріали про село систематизовані на сучасних електронних ресурсах, зокрема на порталі “Історико-краєзнавчий портрет Чернівецької області”, що дає змогу використовувати їх як автентичні джерела для організації навчальної діяльності в початковій школі [0].

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти (2018), освітній процес має бути спрямований на розвиток компетентностей, зокрема громадянської та культурної. Вивчення історії рідного села відповідає цим вимогам і реалізується через інтегровані курси, передусім через предмет “Я досліджую світ” [0].

У межах типових освітніх програм пропонуються такі форми організації роботи:

- Проектна діяльність: створення родоводів, написання родинних історій, виготовлення краєзнавчих буклетів;
- Дослідницькі міні-проекти: “Походження назви мого села”, “Історичні місця Нових Бросківців”;
- Інтегровані уроки: використання історичного матеріалу на уроках читання, мистецтва, технологій (виготовлення макетів стародавніх споруд, ілюстрацій до народних легенд);
- Екскурсії та зустрічі: організація екскурсій по селу, відвідування історичних місць, спілкування з місцевими старожилами.

Такий підхід відповідає вимогам компетентнісного навчання, яке передбачає активне залучення учнів у практичну діяльність і розвиток критичного мислення.

Інтеграція історії Нових Бросківців у освітній процес сприяє:

- формуванню в учнів почуття національної гордості;
- розвитку навичок дослідницької діяльності;
- глибшому розумінню історичної спадковості та важливості збереження культурної пам'яті.

Краєзнавчий підхід у початковій школі допомагає реалізувати ключову мету НУШ – виховання відповідального громадянина України.

Отже, історія села Нові Бросківці є важливим ресурсом для формування краєзнавчої компетентності учнів початкової школи. Використання місцевого матеріалу не лише урізноманітнює освітній процес, але й забезпечує розвиток громадянської свідомості молодших школярів у контексті Нової української школи.

Список літератури

1. Гусева Н.В. Формування національної ідентичності молодших школярів засобами краєзнавства. Київ : Педагогічна думка, 2019.
2. Державний стандарт початкової освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.04.2025).
3. Історія Нові Бросківці. Історико-краєзнавчий портрет Чернівецької області. URL: <https://bukportret.info/storozhinetskiy-rayon/novi-broskivtsi/istoriya-novi-broskivtsi/> (дата звернення: 22.04.2025).

УДК 373.3.015.31

Ковальчук А. В.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУДОЖНЬОЇ СПАДЩИНИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Однією з ключових тем у творчості Лесі Українки є ідея формування особистості, здатної до творчості, співчуття й активної участі в житті суспільства. Ці мотиви безпосередньо перегукуються з предметом нашого дослідження. Педагогічні переконання та літературна спадщина поетеси, письменниці й педагога Лесі Українки становлять важливий внесок у розв'язання проблеми розвитку творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку.

Сучасна система освіти спрямована на всебічний розвиток особистості, а її кінцевою метою є формування гармонійно розвиненої дитини з активною життєвою позицією. Одним із основних елементів цієї мети є розвиток творчих здібностей. Особливо важливим є етап молодшого шкільного віку, адже саме в цьому віці закладаються основи особистісного зростання, і тому необхідно ретельно добирати методи та підходи, що сприятимуть оптимальному розвитку цих здібностей. Одним із дієвих, хоча й недостатньо поширених методів, є робота з дитячою літературою. Найефективнішим підходом у цьому контексті вважається звернення до народознавчої літератури, що має глибоке культурне коріння та відповідає національному менталітету. Саме такі якості притаманні літературній спадщині українських педагогів, зокрема творам Лесі Українки, які мають значний креативний потенціал.

Дослідження творчості Лесі Українки здійснювали різні літературознавці, зокрема Микола Зеров. Він наголошував, що її творчість є культурним феноменом, який виступає вершиною національної літератури. Зеров виокремлював інтелектуалізм як провідну ознаку творчого стилю Лесі Українки, що став новим етапом у розвитку української літератури.

На думку Зерова, основна увага в її творах зосереджена на ідеях, які вона прагне передати, незалежно від того, чи це реалістичні образи, чи казкові або міфологічні постаті, як-от у драмі-феєрії “Лісова пісня”. Науковець також підкреслював такі важливі риси її літературної спадщини, як морально-етичне наповнення, прагнення виховати читача, яскрава образність як у поезії, так і в прозі, а також глибокий зв’язок із соціальними реаліями, зокрема із життям селянства.

Серед критеріїв оцінки художнього тексту щодо його здатності впливати на розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку, Зеров виокремив: емоційно-експресивну насиченість, образність і актуальність теми, зрозумілість для дитини, морально-етичну спрямованість змісту, а також наявність пізнавального елементу.

Однією з головних характеристик творів Лесі Українки є емоційна насиченість. Завдяки яскравому емоційному забарвленню образів, деталізації переживань персонажів та подій, дитина може глибше зануритися у зміст і актуалізувати власний моральний досвід. Наприклад, у творі описано сцену бійки так яскраво й емоційно, що це викликає сильний відгук: “І почали битися. Та так б'ються, та так скубуться, аж догори скачуть, аж пір'я з них летить...” [2, с. 4]. Або ж сцена з казки, де метелики звертаються до лілеї за допомогою, показує приклад жертвності й солідарності: “Або вже разом з своїми братами десь знайдемо захист, або вже вкупі бідувати будемо” [4].

Важливою рисою є також образність і чіткість сюжетної лінії, що дозволяє дітям краще сприймати твори, розуміти внутрішній світ героїв через контраст із зовнішніми умовами. Наприклад, у вірші “Мамо, іде вже зима” розкривається взаємозв’язок між поведінкою пташок і зміною пори року, що водночас і пізнавально, і емоційно зворушливо:

“Мамо, ті сиві пташки Сміливі, певно, ще й дуже...” [3, с. 20].

У творах Лесі Українки сюжет часто базується на соціально значущих проблемах, таких як взаємини в колективі, дружба, взаємодопомога, пошук моральних орієнтирів. Наприклад, тематика відповідальності, взаємопідтримки розкривається у творах “Біда навчить” і “Три метелики”. А твір “Метелик” формує життєствердну позицію, показує цінність вибору власного шляху.

Твори Лесі Українки легко сприймаються молодшими школярами завдяки їхній тематиці, відповідності віковим особливостям сприйняття та простій, але глибокій мові. Герої її творів – це як казкові істоти, так і реальні діти, тварини, рослини, з якими діти можуть ототожнити себе, що сприяє формуванню емоційного зв’язку та співпереживання.

Читаючи такі твори, дитина не лише отримує естетичне задоволення, а й починає розмірковувати, співчувати, аналізувати вчинки персонажів, що є першим кроком до власної творчої активності. Такий підхід формує потребу до співтворчості, стимулює уяву та відкриває внутрішній потенціал.

Серед творів, які мають особливу педагогічну цінність, варто згадати “Лелію”, “Біда навчить”, “Три метелики”. Ці твори містять яскраво виражений пізнавальний компонент, який збагачує світогляд дитини та сприяє розвитку її мислення.

Таким чином, творчість Лесі Українки має вагомий виховний і розвивальний потенціал. Її художня спадщина є потужним інструментом для розвитку креативності, моральних якостей та емоційної сфери учнів молодшого шкільного віку.

Список літератури

1. Зеров М. Українське письменство XIX ст. *Від Куліша до Винниченка (нарис з новітнього українського письменства)* : статті. Наук.-ідеол. центр ім. Дмитра Донцова. Дрогобич : Відродження, 2007. 568 с.
2. Українка Леся Біда навчить : казка для мол. шк. Віку. Київ, 1987. 18 с.
3. Українка Леся На зеленому горбочку : вірші. Київ, 1959. 21 с.
4. Українка Леся. Три метелики. URL: <http://abetka.ukrlife.org/metelyk3.htm>

УДК 373.3.015.3-051

Кобися І. В.

здобувач наукового ступеня доктора філософії
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ СИМУЛЯТОРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Професійна (професійно-технічна) освіта зорієнтована насамперед на формування фахівця, який володіє як ґрунтовними теоретичними знаннями, так і необхідними практичними навичками для здійснення майбутньої професійної діяльності. У системі професійної освіти одним із фундаментальних принципів є принцип поєднання теоретичного навчання з практичним застосуванням набутих знань і сформованих умінь, що передбачає інтеграцію теоретичних знань із досвідом практичної діяльності.

Практичні завдання на лабораторних роботах та уроках виробничого навчання значною мірою виконують функцію закріплення і удосконалення професійних компетентностей.

В умовах цифровізації освіти заклади професійної (професійно-технічної) освіти практикують виконання лабораторних занять з використанням засобів комп'ютерного моделювання, що дозволяє значно зменшити матеріальні витрати на первинне формування умінь, а їх розвиток і удосконалення здійснювати уже з використанням реальних засобів і матеріалів.

За період пандемії COVID-19 та повномасштабної війни в Україні створено значну кількість вебзастосунків, які можуть забезпечити повну або часткову підтримку формування навичок практичної роботи, замінити реальні лабораторії на віртуальні. Розглянемо кілька зразків симуляторів, які доцільно використовувати в освітньому процесі. Симулятор – “це програмне забезпечення, призначене для віртуального відтворення конкретного виду діяльності, яку за певних обставин важко відтворити” [1, с. 209].

Одним з таких прикладів є симулятор складання комп'ютера **PC Bulding Simulator**. В. Мізюк і Є. Абросімов описують досвід його використання під час вивчення курсу “Архітектура комп'ютера” в умовах дистанційного та змішаного навчання [2].

PC Bulding Simulator – симулятор складання комп'ютера. Його доцільно використовувати під час вивчення предмету “Засоби комп'ютерних

інформаційних систем” майбутніми кваліфікованими робітниками професії “Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення”. На вивчення будови комп’ютера у програмі цього предмету виділено 14 уроків, із яких 4 лабораторних роботи [3].

Під час проходження симуляції потрібно створити власний набір комп’ютерів, починаючи від простої діагностики та ремонту, до збирання складних систем для виконання спеціальних завдань. Симулятор надає великий вибір реальних компонентів, завдяки яким можна створити будь-який ПК та перевірити його роботу в 3DMark!

В. Мізюк і Є. Абросімов зазначають, що “завдання на роботу у середовищі сприяло розвитку пізнавального інтересу студентів, абстрактно-логічного мислення, вмінь проводити аналіз і порівняння, розвитку потенціалу до роботи у команді, а також вихованню у студентів дбайливого ставлення до обчислювальної техніки” [2, с. 850].

Для вивчення предмету “Фізика з основами електротехніки” у підготовці кваліфікованих робітників професії “Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин” доцільно використовувати симулятор **Electrical Circuid Lab** – онлайн тренажер (лабораторія) де здобувачі освіти можуть створювати власні електричні ланцюги і проводити на них вимірювання. У схемах учні можуть використовувати резистори, лампочки, перемикачі, конденсатори та котушки, джерела живлення змінного/постійного струму або батареї, амперметр, вольтметр, ватметр і омметр. Учні можуть аналізувати зібрані дані, створюючи графіки та діаграми” [3].

Для вивчення основ робототехніки та основ програмування доцільно використовувати онлайн тренажер **StudioCode.org**, що дозволяє за допомогою Minecraft вивчати Scratch. Навчання проходить шляхом керування героєм за допомогою скриптів скретчу.

У підготовці робітників будівельних професій під час вивчення предмету “Спеціальна технологія” цікавим буде використання симуляторів: SketchUP, TinkerCad, Cities: Skylines, Roomtodo. Симулятор Roomtodo дозволяє створювати реалістичні дизайни приміщень з врахуванням їх розмірів і планів [4].

Звичайно, робота із тренажерами різного призначення, симуляційними платформами для дослідження виробничих процесів не може замінити повноцінної практичної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників, проте вона може значно підвищити його навчальну та економічну ефективність. Зважаючи на це, викладачі предметів професійно-теоретичної підготовки можуть використовувати симулятори для ознайомлення майбутніх кваліфікованих робітників із напрямками їхньої

професійної діяльності та формування первинних навичок виконання професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Окрепка Г. Використання віртуальних тренажерів PHET-Interactive Simulation при викладанні загальної хімії фармацевтам у закладах вищої освіти. Освітологічний дискурс. 2020. № 3. С. 206-219.

2. Мізюк В. А., Абросімов Є. О. Особливості використання симулятора “PC Building Simulator” під час вивчення архітектури комп’ютера в умовах дистанційного і змішаного навчання. Вісник науки та освіти . № 3(21). 2024. С. 839-853. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3\(21\)-839-853](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-3(21)-839-853).

3. Лабораторія електрики: постійний струм – віртуальна лабораторія. URL: https://phet.colorado.edu/sims/html/circuit-construction-kit-dc-virtual-lab/latest/circuit-construction-kit-dc-virtual-lab_uk.html.

4. Міні презентація Румтуду. URL: <https://roomtodo.com>.

УДК 373.3.016:908

Кречун А. П.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВІДОМИМИ ПОСТАТЯМИ БУКОВИНИ: ЮРІЄМ ФЕДЬКОВИЧЕМ

Державний стандарт початкової освіти наголошує на важливості формування у молодших школярів національної самосвідомості, любові до рідного краю та поваги до його культурної спадщини. Вивчення народознавства в початкових класах передбачає формування цілісного уявлення про Україну і світове українство на основі усвідомленого сприйняття та засвоєння різноманітних знань про історію, культуру, традиції та звичаї українського народу; формування елементарних уявлень про себе, свій народ та Батьківщину України; формування умінь та прагнень до самопізнання, пізнання свого місця у сучасному

етносоціальному та соціокультурному середовищі; виховання поваги до культурних надбань народу, сприяння становленню свідомого українця [1].

Однією з найяскравіших постатей Буковини є Юрій Федькович – український письменник-романтик, передвісник українського національного відродження Буковини. Його називають “буковинським соловейком” за мелодійністю віршів та глибоким розумінням народної душі. Юрій Федькович став символом українського відродження нашого краю. Його життєвий шлях став прикладом служіння своєму народові. Юрій Федькович писав твори, сповнені любові до Буковини та її народу.

Одним із таких щирих виявів почуттів є його вірш “Рідний край”. У своїй лаконічній формі він вміщує важливі для автора поняття: Батьківщину, родину, мир та благополуччя. Перша строфа одразу занурює читача в атмосферу прив’язаності до місця народження. Повторення фрази “Там, де я родився, там мій рідний край” підкреслює нерозривний зв’язок автора з його малою Батьківщиною. Молитва-побажання “Слави, щастя, долі, Боже йому дай!” виражає щире прагнення процвітання рідного краю. Повторення цього побажання у наступному рядку, доповнене “веселою годиною” та побажанням “Мир во віки вічні, мир на Буковину!”, розширює фокус від особистого до загальнонародного, акцентуючи на важливості миру саме до рідного краю.

Не випадково його ім’ям названо провідний заклад вищої освіти Буковини – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Цей університет є одним із найстаріших і найпрестижнішим в Україні. Пам’ятники Юрію Федьковичу встановлено в багатьох містах і селах Буковини, зокрема в Чернівцях, Вижниці, Путилі. В рідному краю, де народився письменник, збереглася його садиба, яку можуть відвідати всі охочі. Ці монументи є свідченням вдячної пам’яті нащадків про свого великого земляка.

Багато видатних людей згадували Федьковича, зокрема: Іван Франко “Федькович вложив у свою поезію найкращу частину своєї душі, а така поезія не вмирає, не пропадає”. Ольга Кобилянська “Федькович – це той, хто перший заговорив до нас рідною мовою з такою силою і красою” [2].

Отже, знайомство молодших школярів з постаттю Юрієм Федьковичем є важливим кроком у вихованні їхньої національної свідомості та любові до рідного краю. Його життя і творчість є яскравим прикладом служіння своєму народу, а його поезії та прози назавжди залишаться цінним надбанням української культури. Вивчаючи його спадщину, учні початкових класів зможуть краще зрозуміти історію та духовне багатство Буковини, відчути гордість за своїх видатних земляків.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>

2. Тисяча цитат з українського письменства : збірник / упоряд. Ю. Луцький. Київ : Смолоскип, 1996. 232 с.

УДК 378-047.22:81 243

Максимчук Л. В.

к. пед. н., доцент

доцент кафедри іноземних мов

Хмельницький національний університет

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Підвищенням вимог до професійної підготовки фахівців, сучасні тенденції розвитку освіти в напрямі самостійної пізнавальної діяльності суб'єктів навчально-виховного процесу, потреба в інформатизації навчального процесу, формування аналітичних якостей майбутніх фахівців різних напрямів підготовки та вільне володіння іноземною мовою для опрацювання іншомовної інформації зумовлює необхідність розвитку інформаційно-аналітичних компетенцій під час вивчення іноземної мови. Поняття “інформаційно-аналітична компетентність” як науково-педагогічна категорія набула особливої актуальності у зв'язку з формуванням сучасного інформаційного суспільства. Вивчення наукових джерел свідчать про відсутність серед дослідників єдиного погляду на поняття “інформаційно-аналітична компетентність”.

Інформаційно-аналітична компетентність майбутнього фахівця під час вивчення іноземної мови як складова професійної компетентності відображає готовність і здатність майбутніх фахівців застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з іншомовною інформацією різних видів, знання норм інформаційної іншомовної культури, вміння відібрати та опрацювати іншомовну інформацію, класифікувати та систематизувати інформацію іноземною мовою, вміння використовувати та презентувати отриману іншомовну інформацію в подальшій професійній діяльності, а також здатність до самостійного удосконалення професійно-аналітичних здібностей рівня володіння іноземною мовою.

Невід'ємною частиною професійної компетентності майбутнього фахівця незалежно від напрямку підготовки є вільне володіння комунікативними навичками для роботи в міжнародному середовищі,

здійснення ефективної комунікативної взаємодії іноземною мовою, підготовка різної документації на основі іншомовних джерел інформації, здатність аналізувати зарубіжні автентичні наукові дослідження з метою використання їх результатів у конкретних ситуаціях професійної діяльності. Результати аналізу сучасної вітчизняної та зарубіжної літератури дали змогу встановити, що проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності для опрацювання інформації іноземною мовою у фахівців різних напрямів підготовки є актуальною. На формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців впливають потенційні можливості іноземної мови, специфіка освітнього процесу підготовки студентів різних напрямів навчання.

Визнання Україною вимог Болонського процесу передбачає створення передумов прозорості системи вищої освіти для світового ринку освітніх послуг, а також порівнюваності й зіставності з іншими освітніми системами. Відповідність рівня компетентності сучасного фахівця професійним стандартам глобалізованого ринку праці, забезпечення мобільності трудових ресурсів і студентів обумовили необхідність розробки нового покоління галузевих стандартів вищої освіти, призначених для формування фахівців нової якості. Зміна парадигми вищої освіти має на меті перенесення акцентів з організації навчального процесу на його кінцевий результат. Таким результатом має стати компетентність.

Інформаційно-аналітична компетентність майбутнього фахівця, як складова професійної компетентності, яка відображає готовність і здатність здобувачів вищої освіти застосовувати інформаційно-аналітичні знання, вміння, навички у сукупності з їх особистісними якостями під час роботи з інформацією різних видів і форм представлення, а також здатність проводити пошук, оцінювання, збереження, аналіз, оформлення й передачу важливої інформації з метою отримання якісно нового знання для прийняття відповідальних рішень у професійній діяльності.

Проблемі визначення поняття “компетентність” присвячено низку робіт сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких О. Пометун, А. Садохін, А. Хуторський, Л. Черній, [4] та ін. Їх погляди на сутність компетентності можна з певною долею умовності згрупувати навколо декількох основних ідей: у багатьох наукових працях терміни компетенція/компетентність вважаються рівноцінними і вживаються як синоніми. Деякі вчені розглядають компетентність як оцінну категорію, що складається із низки компетенцій, але не ототожнюється з ними [3]; інші переконані, що компетентність виступає в якості інтегрального показника, що обумовлюється професійною діяльністю і досвідом роботи за фахом. Вітчизняні учені (О. Бескровний, Н. Гайсинюк, Н. Зінчук, Н. Лобач, Л. Петренко, І. Савченко, В. Ягупов та ін.) вивчають проблему формування

інформаційно-аналітичної в контексті підготовки фахівців у системі професійної технічної освіти. [2]

Погоджуємося, що високий рівень компетентності з іноземної мови необхідний не тільки студентам-філологам, а й фахівцям інших спеціальностей.

Слід зазначити, що практично в кожному навчальному закладі проводяться окремі дослідження, які стосуються виявлення оптимальних технологій ефективності професійної готовності майбутніх фахівців до майбутньої професійної діяльності. Знання іноземної мови, є одним із факторів, що впливає на конкурентну здатність майбутнього фахівця на ринку праці, а здатність аналітично мислити та професійно опрацьовувати будь-яку інформацію іноземною мовою, є тими базовими компетенціями які необхідно сформувані у студента ще під час навчання у ЗВО, адже інформативність, аналітичність та мовознавство – це запорука майбутньої успішної професійної діяльності.

Невід’ємною частиною професійної компетентності майбутніх фахівців має бути вільне володіння комунікативними навичками для роботи в іншомовному середовищі, здійснення ефективної комунікативної взаємодії іноземною мовою (у тому числі – міжкультурної), аналіз та опрацювання різного типу документації на основі іншомовних джерел інформації. Сучасний фахівець для того щоб бути компетентним має поєднувати загальну ерудицію із знаннями конкретної галузі діяльності, уміти виділити стратегічні питання, встановлювати взаєморозуміння та взаємодію з окремими людьми та конкретною соціальною групою з іншомовного середовища, тобто володіти культурою комунікативної діяльності та мати сформовану іншомовну компетентність.

Список літератури

1. Асоянц П. Г., Іванова О. О. Методичні переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування англомовної професійно орієнтованої лексичної компетентності. *Збірник наукових праць Київського національного лінгвістичного університету. “Теоретичні питання культури, освіти та виховання”*. Київ: Вид-во КНЛУ, 2014. № 49. С.90-97.

2. Бескровний О., Тернов С. Особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності правників. *Витоки педагогічної майстерності*. Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 18. С. 15–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2016_18_5 (дата звернення: 09.01.2019).

3. Костенко Н. І. Специфіка іншомовної підготовки студентів ВНЗ економічного профілю. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету “Україна”*. 2012. № 6. С. 67–70.

УДК 373.3.016:908(477.85)(092)

Несторяк А. В.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОСТАТТЮ ЛУК'ЯНА КОБИЛИЦІ

Формування національної самосвідомості, патріотичних почуттів, поваги до героїв минулого та віри у власні сили – це одні з найважливіших завдань сучасної української школи. Саме тому знайомство молодших школярів із видатними постатями нашої історії повинно бути не просто епізодом під час вивчення навчального матеріалу, а цілісним педагогічним процесом, що сприяє розвитку емоційно-ціннісної сфери, формує моральні орієнтири, підсилює почуття гордості за власний народ. Однією з таких постатей є Лук'ян Кобилиця – борець за права селян Буковини у середині XIX століття, людина, яка стала символом народного спротиву, мужності та вірності справі. Його особистість є надзвичайно актуальною для сучасної педагогіки, адже в умовах російсько-української війни цінності, які він відстоював – свобода, справедливість, захист простих людей – звучать особливо глибоко.

Ознайомлення з біографією та вчинками Лук'яна Кобилиці можна реалізувати в рамках інтегрованого курсу “Я досліджую світ” для 3–4 класів, зокрема під час теми “Громада і я”, “Україна – наш спільний дім”, або як частину громадянської та історичної освітньої галузі згідно з Державним стандартом початкової освіти [1]. У роботі з молодшими школярами важливо створити емоційний зв'язок між дитиною та історичною постаттю. Для цього необхідно уникати сухої фактології, натомість пропонувати оповіді, що акцентують на дитинстві героя, його внутрішньому світі, перших моральних випробуваннях. Наприклад, можна подати Лук'яна Кобилицю як хлопчика, який бачив несправедливість і не зміг пройти повз: він запам'ятав, як пан образив його батька, і ще тоді вирішив, що буде захищати людей.

Вчителю варто використовувати різні методики, зокрема:

– “Розповідь-оповідання” у художньому стилі;

- “Бесіду” з елементами моралізування: “Чому вчинок Кобилиці був правильний?”;
- “Творчі завдання” – малюнок, лист, казка про героя;
- “Рольові ігри” – інсценізація сільської ради, де Кобилиця виступає від імені громади;
- “Порівняльні міні-дослідження” – “Хто з моїх рідних або знайомих схожий на Лук’яна?” [3].

Важливо, щоб образ Кобилиці не був шаблонним. Учителю може підкреслити, що він не був багатим чи дуже освіченим, але мав почуття справедливості, яке мотивувало його до дій. Він не чекав, поки хтось вирішить проблеми села, а сам взяв на себе відповідальність – це ключова думка, яку слід донести дітям [4].

Важливим є й зв’язок із сучасністю: учні можуть зробити колаж “Герої тоді й тепер”, де поруч із зображенням Кобилиці розмістять світлини чи малюнки сучасних захисників України. Таке завдання сприяє усвідомленню героїчної традиції в нашій історії [2].

У рамках міжпредметних зв’язків ознайомлення з постаттю Лук’яна Кобилиці може бути інтегровано в такі уроки:

- “Українська мова”: складання опису людини за портретом, переказ тексту;
- “Літературне читання”: ознайомлення з легендами або короткими художніми оповіданнями про народних героїв;
- “Образотворче мистецтво”: малюнки до сцен із життя Кобилиці;
- “Музичне мистецтво”: прослуховування пісень з темою боротьби, обговорення емоцій.

Таке комплексне подання сприяє кращому засвоєнню матеріалу, формуванню особистісного ставлення, критичного мислення та емоційної залученості. Діти не просто запам’ятовують факт біографії – вони вчаться співпереживати, осмислювати, порівнювати, робити висновки. Практика показує, що навіть коротке знайомство з постаттю Кобилиці спонукає дітей до роздумів: “А що зробив би я на його місці?”, “Чому він не боявся?”. Такі запитання дають старт процесу самопізнання, пошуку власної моральної позиції. Саме тому педагог має створити ситуацію морального вибору під час обговорення. Крім того, через вивчення прикладу Лук’яна Кобилиці можна поглибити знання про регіональну історію Буковини, українські народні традиції, побут селян, що допомагає реалізувати інваріантну складову освітньої програми [3].

Рекомендується створити “класний куточок героя” з дитячими малюнками, фразами про справедливість, короткою хронологією життя Кобилиці. Це сприятиме формуванню героїко-патріотичного середовища в класі, стимулюватиме подальшу цікавість до вивчення історії України.

Отже, ознайомлення молодших школярів із постаттю Лук’яна Кобилиці є не лише змістовним освітнім завданням, а й потужним інструментом морального та патріотичного виховання. Педагог, який використовує

різноманітні інтерактивні методи, формує в учнів здатність до емпатії, самостійного мислення, громадянської позиції. Усвідомлення того, що історію творять звичайні люди, які здатні на великі вчинки, надихає учнів. А образ Лук'яна Кобилиці – скромного, але незламного захисника простих селян – стає гідним прикладом для наслідування й джерелом національної гордості.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
2. Діти і герої : методичні рекомендації для вчителів початкової школи / упоряд. В. Головка. Київ : Освіта, 2020.
3. Павлюк І. Лук'ян Кобилиця – герой Буковини : історико-краєзнавчий нарис. Чернівці : Букрек, 2017.
4. Навчальні програми НУШ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

УДК 612.2:614.8.043.2

Сокульський І. М.

кандидат ветеринарних наук, доцент,
доцент кафедри внутрішньої патології та морфології
Поліський національний університет

Дунаєвська О. Ф.

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри екології
Поліський національний університет

АНАТОМО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ДОМЕДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасні виклики, пов'язані з військовими конфліктами, терористичними загрозами та надзвичайними ситуаціями, вимагають підготовки медичних фахівців, здатних діяти швидко й ефективно в умовах обмеженого часу та ресурсів [1]. Особливу увагу в системі домедичної підготовки приділено підтримці прохідності дихальних шляхів та забезпеченню вентиляції легенів, адже саме ці функції життєво важливі для порятунку життя [2].

Оцінка функціонального стану дихальної системи посідає важливе місце в діагностичних і моніторингових заходах, спрямованих на визначення рівня здоров'я людини. Це зумовлено ключовою участю дихальної системи в адаптації організму до фізичних навантажень та у забезпеченні відповідних фізіологічних реакцій на різні зовнішні впливи [3].

Вивчення загальної будови дихальної системи є ключовим елементом у підготовці здобувачів при базовій загальновійськовій підготовки та майбутніх тактичних медиків [4].

У підготовці здобувачів до дій у рамках тактичної медицини чи домедичної допомоги ключове значення має вивчення загальної будови дихальної системи людини. Розуміння анатомічних орієнтирів верхніх і нижніх дихальних шляхів, механізмів дихання, а також критичних зон ураження дозволяє майбутнім фахівцям своєчасно і грамотно застосовувати прийоми забезпечення прохідності дихальних шляхів, проводити оклюзію відкритих пневмотораксів та інші невідкладні маніпуляції.

У роботі розглядаються педагогічні підходи до формування таких знань у здобувачів, акцентується міждисциплінарний зв'язок анатомії, домедичної допомоги та бойової тактики.

У межах базової підготовки з тактичної медицини критично важливим є усвідомлення значення дихальної системи для життєдіяльності організму, особливо в умовах бойового ураження органів грудної клітки.

Як відомо, дихання є життєво важливим фізіологічним процесом, що забезпечує постачання кисню до організму та виведення вуглекислого газу. За даними літератури, основна функція дихання полягає в забезпеченні біологічного окислення органічних речовин із вивільненням енергії, необхідної для життєдіяльності клітин. Розрізняють зовнішнє (легеневе) дихання – газообмін між атмосферним повітрям і кров'ю в легенях – та внутрішнє (тканинне) – газообмін між кров'ю та клітинами тканин [5].

Постачання кисню до клітин та виведення вуглекислого газу – це ключові функції, що реалізуються завдяки злагодженій роботі анатомічних структур дихальної системи. Вона охоплює повітроносні шляхи (включаючи ніс, глотку, гортань, трахею, бронхи), легені, дихальні м'язи, а також легеневі судини. Ці органи поділяють на верхні (від носа до глотки) та нижні (від гортані до бронхів).

Процес дихання координується дихальним центром стовбура головного мозку і зазвичай є мимовільним. Завдяки чергуванню скорочення та розслаблення дихальних м'язів, зокрема діафрагми, відбувається вентиляція легень. Легені, захищені грудною кліткою та вкриті плеврою, є головним органом, що здійснює газообмін. Кожна легеня має свою анатомічну структуру: права складається з трьох часток, ліва – з двох. Між листками плеври міститься серозна рідина, яка забезпечує вільне ковзання легенів під час дихальних рухів.

Знання параметрів життєвої ємності легень (у середньому 3700 см³) та характеристик вдиху/видиху (16–20 дихальних циклів), дозволяє швидко орієнтуватися у випадках критичних станів та оцінювати функціональну здатність органів дихання в екстрених ситуаціях. Особливої ваги ці знання набувають у підготовці фахівців, що навчаються тактичній медицині в

умовах військового часу. Адже в польових та бойових умовах часто виникає необхідність оперативно оцінити стан дихальної системи пораненого, вчасно застосувати прийоми базової та розширеної підтримки дихання, а також правильно інтерпретувати клінічні ознаки порушення газообміну.

Таким чином, дихальна система відіграє провідну роль у забезпеченні життєдіяльності організму, особливо в умовах підвищених фізіологічних навантажень чи стресових ситуацій, пов'язаних із бойовими діями. Формування фундаментального анатомічного розуміння структури та функції дихальної системи дозволяє не лише знижувати ризик летальності, а й ефективно інтегрувати ці знання у військову медичну практику, що є особливо важливим для України в умовах воєнного стану.

Список літератури

1. Громик В. С., Литвин Н. А. Актуальні питання правового регулювання надання медичної допомоги в період дії воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. №10. С. 411–414
2. Дрок Л.В., Камалов Є.В., Миколенко Ю.М. Основи тактичної медицини. Навчальний посібник. Київ : НУОУ, 2020. 168 с.
3. Домедична допомога Серцево-легенева реанімація (алгоритми, маніпуляції): Методичний посібник / В. О. Крилюк, В. Ю. Кузьмін, І. В. Кузьмінський, та ін. Київ, 2017. 73 с.
4. Тактична медицина для підрозділів спеціального призначення. - пп “мвц “Медінформ”, К 2016. 146 с.
5. Holmberg H. C., Calbet J. A. Insufficient ventilation as a cause of impaired pulmonary gas exchange during submaximal exercise. *Respiratory physiology & neurobiology*. (2007). Vol.157, № 2-3. P. 348–359.

УДК 37.034:316.346.32-053.6:316.75(477-25)

Харченко Н. В.

к.п.н., старший науковий співробітник
відділу виховання на пограниччі,
Інститут проблем виховання НАПН України

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ І ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УМОВАХ ПОГРАНИЧЧЯ УКРАЇНИ

Сучасні суспільні трансформації суттєво впливають на формування життєвих орієнтацій і цінностей дітей та молоді, зокрема в умовах пограниччя України. Пограниччя як соціально-культурний феномен характеризується взаємодією різних етнічних, релігійних і мовних груп, що формує у молодого покоління специфічні адаптаційні життєві стратегії, соціальні установки та ціннісні орієнтації [3].

В умовах полікультурності, міжетнічних контактів та різноманітного соціально-економічного середовища діти та молодь вибудовують систему життєвих орієнтацій, що балансує між традиційними цінностями та модерними аспектами суспільного розвитку. Життєві орієнтації дітей та молоді в регіонах пограниччя характеризуються певними особливостями, які зумовлені близькістю до кордону, зокрема:

- гнучкість і адаптивність – молодь у прикордонних регіонах демонструє високу здатність до адаптації у змінних соціокультурних умовах;
- багатомовність та міжкультурна комунікація – через постійні контакти з представниками різних культур формуються практичні інструментальні навички міжкультурної взаємодії;
- поєднання традиційних і модерних цінностей – молодь одночасно зберігає національні традиції та орієнтується на глобальні стандарти життя;
- ідентифікаційна невизначеність – впливи різних культур можуть провокувати ризики у формуванні особистісної та національної ідентичностей;
- високий рівень мобільності – через близькість до кордонів спостерігається прагнення до навчання, роботи та самореалізації за межами країни.

Визначальними чинниками формування життєвих орієнтацій дітей та молоді в умовах пограниччя виступають соціальне середовище (сім'я, заклад освіти, друзі, громада, які відіграють ключову роль у формуванні цінностей молоді), економічні фактори (рівень зайнятості, доступ до освітніх і професійних можливостей, які визначають прагнення молоді до кар'єрного зростання та професійної самореалізації), культурний контекст (взаємодія різних етнічних і релігійних груп, що впливає на цінності та життєві пріоритети), транскордонна інтеграція (можливість навчання, працевлаштування та подорожей до сусідніх країн, що розширює горизонти молоді) [1; 2].

Отже, життєві орієнтації дітей і молоді в регіонах пограниччя формуються під впливом складної взаємодії соціальних, економічних та культурних факторів. Вони характеризуються гнучкістю, відкритістю до міжкультурної комунікації та високим рівнем мобільності.

Дослідження цих процесів є ключовим для розуміння механізмів формування української національної ідентичності в умовах соціальної мобільності, культурного синтезу та потенційних ризиків, які можуть виникати в регіонах пограниччя.

Список літератури

1. Розлуцька Г. М., Іваничко І. І. Виховання толерантності молодших школярів в умовах полікультурності як актуальна проблема регіональних історико-педагогічних досліджень. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів* : матеріали доповідей та

повідомлень міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 вер. 2019 р.). Ужгород, 2019. С. 83-84.

2. Рюль В. Дослідження міграційних настроїв студентської молоді на пограниччі. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів* : матеріали доповідей та повідомлень міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 27 вер. 2019 р.). Ужгород, 2019. С. 84-86.

3. Сисоева С. О. Педагогіка пограниччя: актуальність досліджень для України. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4 лист. 2022 р.). Київ, 2022. С. 54-56. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2020>.

УДК 373.3.016:908(092)

Ярова Ю. І.

здобувачка 4 курсу спеціальності Початкова освіта
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Науковий керівник:

Московчук Л. М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії та методик початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

ОЗНАЙОМЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВІДОМИМИ ОСОБИСТОСТЯМИ РІДНОГО КРАЮ

Навчання у новій українській школі передбачає здобуття знань не лише про нашу країну загалом, а й про малу Батьківщину. Кожен край має свою історію, різноманітні легенди та міфи, фольклор, визначні пам'ятки та видатних людей. Вивчення історії рідного краю – це не лише нагода дізнатися більше про своє коріння, а й можливість дізнатися про могутнє минуле, відчутти нерозривний зв'язок із теперішнім та знайти свій шлях у світле майбутнє. Усвідомлення себе частиною цього середовища розвиває відповідальність за його збереження та примноження. Саме тому у Державному стандарті початкової освіти, що визначає зміст навчання у школах України, закладено необхідність формування в учнів громадянської, соціальної та культурної компетентностей, що сприяють вивченню рідного краю, його природи, традицій, визначних пам'яток і людей, які вплинули на його розвиток [1].

У процесі ознайомлення із історією рідного краю, діти вчать розуміти його унікальність, шанувати традиції та пишатися досягненнями своїх

земляків. Ці знання сприяють формуванню національної ідентичності, патріотизму та активної громадянської позиції. Не менш важливим є ознайомлення з людьми, які своєю діяльністю змінили життя громади, міста чи регіону. Видатні особистості рідного краю – це не просто імена, які закарбовані на сторінках історії, а реальні люди, які своїм талантом, розумом і працею створювали культурні, наукові та суспільні цінності. Їхній внесок у розвиток місцевості можна побачити в архітектурних пам’ятках, наукових відкриттях, мистецьких творах чи навіть у традиціях, що передаються від покоління до покоління.

Саме тому важливо не лише вивчати історію свого краю, а й усвідомлювати її роль у загальнонаціональному та світовому контексті. Це дозволяє зрозуміти, що кожен регіон має свою неповторну культуру, яка є частиною великої мозаїки української спадщини.

Однією із таких особистостей в смт. Скала-Подільська Чортківського району є Мирослав Старицький. Видатна постать зробила вагомий внесок у розвиток рідного краю. Мирослав Скала-Старицький (справжнє прізвище Старицький) народився 13 червня 1909 року у Скалі-над-Збручем (тепер – Скала-Подільська). Упродовж своєї життєдіяльності став видатним українським оперним і камерним співаком, педагогом та громадським діячем. Зробив значний внесок у розвиток світового музичного мистецтва та популяризацію української культури за кордоном.

Мирослав Григорович народився в інтелігентній, освіченій, патріотично налаштованій родині. Здібності до співу передалися від батьків: церковного дяка, Григорія Старицького, та хористки церковного хору, Анастасії Старицької.

Мирослав навчався в Українському народному театрі в Івано-Франківську. Закінчив Вищий музичний інститут імені М.В.Лисенка, Українську державну консерваторію у Львові і став першим тенором Львівської опери [2].

Одружився із українською оперною та камерною співачкою (сопрано) Євгенією Ласовською. Проте, творили вони за кордоном. В Україні загрожували переслідування у зв’язку із розстрілом старшого брата Костянтина Старицького агентами НКВС та ворожого ставлення від колег по трупі.

Перебуваючи за кордоном видатний співак постійно пам’ятав про свою Батьківщину. Свідченням цього є його псевдонім, який походить від назви свого рідного містечка Скала - Міро Скаля.

Міро Скаля мав власний “український” метод співу. Він творив у супроводі симфонічного та камерного оркестрів, а також з фортепіано. Записував платівки. За високі досягнення у мистецькій галузі Мирослав

Старицький був нагороджений срібною медаллю та почесним дипломом Парижа, вшанований золотим ключем Детройта (США).

Маючи міжнародне визнання та успіх, Мирослав Скала-Старицький завжди підкреслював своє українське походження та з гордістю говорив про рідне містечко Скала-Подільська. Він додав назву свого рідного містечка до власного прізвища, ставши Скала-Старицьким.

У листах до друзів він часто згадував про тугу за Батьківщиною та висловлював бажання повернутися додому: “Мені завжди ввижається Скала, - писав він у листі до свого земляка в Німеччину, - прекрасна наша церква, читальня, старий замок, чую співи хлопців і дівчат по обох сторонах нашого коханого, болотистого Збруча. Хочеться вірити, що колись побачимо все це, почуємо співи, відвідаємо всі дорогі місця дитячих років” [2].

Мирослав Старицький є прикладом представника українського народу, уособлюючи його основні риси – працелюбність, силу духу, любов до пісні, мужність і прагнення до збереження національної ідентичності. Його діяльність демонструє, що одна людина може зробити важливий внесок у збереження культури та формування позитивного образу українського народу.

Отже, вивчення діяльності Мирослава Скала-Старицького доцільно інтегрувати в освітній процес початкової школи через уроки інтегрованого курсу “Я досліджую світ”, позакласного читання, мистецтва та виховні години. Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для формування уявлення про рідний край, народні традиції, культуру та духовні цінності. Ознайомлення з біографією та творчістю видатних особистостей сприятиме розвитку у дітей почуття поваги до культурної спадщини, мови, пісні. Використання аудіозаписів у виконанні Мирослава Старицького дозволить поглибити емоційне сприймання матеріалу, сприятиме розвитку слухової уваги та естетичних уподобань. Такі заняття формують важливі риси громадянина – патріотизм, відповідальність, доброзичливість і внутрішню культуру.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. 2019. URL: https://school4.ucoz.ua/123/2019/postanova_vid_24_lipnja_2019_r_688_pro_vnesennja_z.pdf
2. Мирослав Скала-Старицький. Листок зі Стрийського парку. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3044492-miroslav-skalastarickij-listok-zi-strijского-parku.html>

Барицький Р. О.

аспірант,

здобувач 3 рівня вищої освіти

Державний податковий університет

РОЛЬ ЗОВНІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО АУДИТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У період економічної нестабільності в Україні, яка спричинена військовими діями на території держави, фінансовий аудит набуває особливої ваги, оскільки забезпечує об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства та підвищує довіру до його звітності. В умовах коливань ринку, інфляції та зростання ризиків, незалежна перевірка фінансових документів дозволяє вчасно виявити потенційні загрози, запобігти фінансовим порушенням і зміцнити систему внутрішнього контролю. Аудит також сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, що є критично важливим для збереження стабільності, платоспроможності та конкурентоспроможності підприємства в нестабільному економічному середовищі.

В умовах економічної нестабільності, коли прозорість і достовірність інформації мають вирішальне значення, особливою важливою є довіра до фінансової звітності компанії. Це забезпечує не тільки виконання поточних регуляторних або юридичних вимог, які можуть бути покладені на підприємство, але й підвищує привабливість для потенційних інвесторів, партнерів та кредиторів, які можуть стати опорою у випадку надзвичайних ситуацій в тому числі спричинених війною. [1, с. 46]

Також вкрай важливим чинником у забезпеченні фінансової стійкості є об'єктивна оцінка фінансового стану та ризиків компанії, що дозволяє підприємству своєчасно виявити слабкі місця у своїй фінансовій системі. Аудитори аналізують структуру активів і пасивів, рівень ліквідності, платоспроможність, прибутковість та фінансову незалежність компанії. Такий аналіз допомагає не лише оцінити поточний стан підприємства, а й виявити потенційні фінансові ризики, які можуть загрожувати його стабільності в майбутньому. Завдяки цьому керівництво отримує

обґрунтовану інформацію для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості та зниження ймовірності кризових ситуацій. . [2, с. 22]

Крім цього, запобігання шахрайству та зловживанням є однією з найважливіших функцій зовнішнього фінансового аудиту. Аудитори здійснюють незалежну перевірку фінансових операцій, що дозволяє виявити ознаки маніпуляцій з обліком, приховані витрати, фіктивні угоди або несанкціоноване використання ресурсів. Завдяки цьому підприємство може своєчасно виявити внутрішні загрози, посилити систему контролю та уникнути фінансових втрат або репутаційних ризиків. Крім того, сам факт проведення аудиту дисциплінує персонал і знижує ймовірність зловживань, оскільки працівники усвідомлюють, що їхні дії можуть бути перевірені незалежними експертами. [3, с. 2]

Адаптація до міжнародних стандартів фінансової звітності, таких як МСФЗ (IFRS) та Міжнародні стандарти аудиту (ISA), є важливим аспектом зовнішнього аудиту, особливо для підприємств, що прагнуть вийти на глобальні ринки або залучити іноземні інвестиції. Зовнішній аудит допомагає підприємству не лише перевірити відповідність звітності цим стандартам, а й виявити розбіжності у підходах до обліку, що можуть впливати на прозорість та порівнюваність фінансової інформації. Завдяки цьому компанія підвищує свою репутацію, зміцнює довіру з боку міжнародних партнерів і полегшує процес інтеграції у світову економіку. Розвиток міжнародного партнерства в поточних умовах є критично важливим не лише для підприємств, але й для країни загалом, оскільки це збільшує валютні надходження до держави. [4, с. 64]

Крім згаданого, зовнішній аудит також часто супроводжується наданням рекомендацій щодо вдосконалення системи внутрішнього контролю та процесів складання фінансової звітності. Аудитори аналізують ефективність існуючих процедур контролю, виявляють прогалини або ризикові зони, які можуть призвести до помилок, шахрайства або затримок у звітності. На основі цього вони пропонують конкретні заходи для оптимізації — наприклад, автоматизацію облікових процесів, посилення контролю за витратами, удосконалення документообігу або підвищення кваліфікації персоналу. Такі рекомендації сприяють підвищенню точності, своєчасності та прозорості фінансової інформації, що в довгостроковій перспективі зміцнює фінансову дисципліну та управлінську ефективність підприємства.

Список літератури

1. Качмар Т. І., Максимець Ю. В., ЛНУ ім. Івана Франка, Значення фінансового аудиту в управлінні діяльністю підприємства. URL: <https://nv.nltu.edu.ua/index.php/journal/article/view/2609>
2. Аналітичне оцінювання фінансової стійкості підприємства. НаУКМА. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/7b9d9a45-1538-4d22-ac8a-2627a8f19799/download>
3. Гуцаленко Л. В., Попик Т. О. Ефективна економіка № 3. Помилки та шахрайства в аудиторській практиці URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5470>
4. Аудит: як бути фінансово прозорим та покращити ефективність управління. Юридична Газета. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/audit-yak-buti-finansovo-prozorim-ta-pokrashchiti-efektivnist-upravlinnya.html>

УДК 657

Морозюк О. О.

здобувач 3 рівня вищої освіти
кафедра обліку та аудиту
Державний податковий університет

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ ПОЛІПШЕНЬ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У процесі господарської діяльності підприємства постійно здійснюють заходи, спрямовані на поліпшення основних засобів – модернізацію, модифікацію, реконструкцію та добудову. Такі дії покликані підвищити ефективність використання активів, продовжити строк їх експлуатації або розширити функціональні можливості. У зв'язку з цим виникає необхідність у чіткому веденні обліку таких операцій, а також забезпеченні належного контролю за їх здійсненням.

В умовах цифровізації бухгалтерського обліку особливого значення набуває впровадження автоматизованих систем, що дозволяють точно і своєчасно фіксувати господарські операції, пов'язані з поліпшенням основних засобів. Цифрові технології, зокрема ERP-системи, забезпечують не лише оперативне відображення змін у вартості об'єктів, а й створюють

можливості для підвищення якості внутрішнього контролю. Зокрема, це стосується аналізу доцільності витрат, формування бюджетів капіталовкладень, контролю за виконанням ремонтних програм та інтеграції даних між різними підрозділами підприємства [1].

Разом з тим, існують певні труднощі щодо розмежування витрат, які підлягають капіталізації (з віднесенням на первісну вартість основних засобів), та тих, що мають відображатися у складі поточних витрат. Це вимагає не лише чіткого нормативного регулювання, а й високої професійної компетентності облікових працівників, а також належного програмного забезпечення, яке дає змогу автоматизувати відповідні аналітичні процедури.

Значну увагу слід приділяти питанням документального оформлення операцій з поліпшення основних засобів. В електронному середовищі важливо забезпечити належне формування первинних документів, їх верифікацію, цифровий підпис та інтеграцію з аналітичним і фінансовим обліком. Надійна система електронного документообігу є запорукою ефективного контролю за відповідністю витрат встановленим нормативам.

Крім того, цифрові інструменти дозволяють створювати аналітичні панелі для візуалізації показників ефективності використання основних засобів до і після їх поліпшення. Це сприяє обґрунтованому прийняттю управлінських рішень та підвищує загальну ефективність управління активами підприємства. Використання хмарних сервісів, інтегрованих з бухгалтерськими платформами, значно спрощує процес збору, обробки та представлення інформації для внутрішнього й зовнішнього аналізу.

Застосування інструментів бізнес-аналітики (Business Intelligence) забезпечує гнучке групування і порівняння витрат на поліпшення в розрізі об'єктів, періодів, підрозділів і проєктів. Це дозволяє оперативно виявляти неефективні витрати, контролювати дотримання бюджетних меж та приймати обґрунтовані рішення щодо доцільності подальших капіталовкладень.

Важливою умовою ефективного цифрового обліку є уніфікація довідників, шаблонів документів та стандартів облікових процедур. Єдина база даних та автоматизовані реєстри забезпечують узгодженість інформації, що надходить від різних служб підприємства, та дозволяють мінімізувати помилки, пов'язані з людським фактором.

Таким чином, ефективна організація обліку та контролю поліпшення основних засобів в умовах цифровізації вимагає комплексного підходу, що

поєднує сучасні технологічні рішення, професійну обізнаність облікових працівників та належне нормативне регулювання. Використання цифрових інструментів не лише підвищує якість облікової інформації, але й створює основу для стратегічного управління основними засобами на всіх етапах їх життєвого циклу.

Список літератури

1. Філіпова Л. Я. Системи бізнес-аналітики: сучасні тенденції розвитку. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 1. С. 43–48

Пугач В. С.

здобувачка освітнього ступеня “бакалавр”
спеціальності “Облік і оподаткування”

Науковий керівник:

Шаповалова А. П.

доцент кафедри обліку та оподаткування
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

КРИПТОВАЛЮТА: НА ШЛЯХУ ДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки криптовалюта як віртуальні активи, які використовують криптографію для забезпечення безпеки транзакцій, відіграють дедалі вагомішу роль у фінансових системах багатьох країн. Їх використання охоплює не лише інвестиційні інструменти, а й засоби розрахунку, збереження вартості та формування нових цифрових активів. З огляду на це актуалізується питання належного бухгалтерського обліку криптовалют та визначення ефективних механізмів їх оподаткування. В Україні цей процес перебуває на стадії становлення, водночас у світовій практиці вже напрацьовані окремі підходи до вирішення означених питань.

Криптовалюта, як цифровий код, який існує в електронному вигляді, не має матеріального вираження, а тому її облік та оподаткування операцій з криптовалютою становлять певні труднощі. З позиції міжнародних стандартів фінансової звітності, криптовалюти не є грошовими коштами або їх еквівалентами, оскільки не мають ознаки законного платіжного засобу. Тому у світовій практиці вони найчастіше визнаються як

нематеріальні активи відповідно до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 38 “Нематеріальні активи” або як запаси у випадках, коли підприємство здійснює операції з купівлі-продажу криптовалют з метою отримання прибутку. Проте ці підходи не враховують специфіку обігу криптовалют та їхню волатильність, що ускладнює формування достовірної фінансової звітності [3].

В українському законодавстві перший крок до врегулювання цього питання було зроблено із прийняттям 17.02.2022 р. Закону України “Про віртуальні активи”, який на сьогодні досі ще не набрав чинності. У цьому визначено поняття віртуального активу та встановлено його правовий статус як нематеріального блага. Закон також окреслює основи обігу віртуальних активів, визначає суб’єктів, які мають право здійснювати операції з ними, та встановлює вимоги до звітності. Проте з практичної точки зору ці положення потребують доопрацювання, зокрема щодо методології обліку, оцінки активів, а також розкриття інформації про операції з криптовалютами у фінансовій звітності підприємств [1].

Не менш актуальним є питання оподаткування доходів, пов’язаних з операціями з криптовалютами. Наразі в Україні триває активна робота над законодавчим врегулюванням сфери оподаткування віртуальних активів. Так, у листопаді 2023 року було зареєстровано Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів (№10225 від 07.11.2023 р.) [2], який має на меті встановити чіткі податкові правила для операцій із криптовалютами.

Згідно з положеннями законопроекту, доходи фізичних осіб від операцій з віртуальними активами прирівнюються до інвестиційного прибутку та підлягають оподаткуванню за стандартною ставкою ПДФО (18%) та військового збору (5%). Для юридичних осіб прибутки від таких операцій включаються до бази оподаткування податком на прибуток за загальною ставкою (18%). При цьому проєкт містить низку обмежень, зокрема забороняє використання спрощеної системи оподаткування для учасників крипторинку.

Водночас, проєкт викликав низку зауважень з боку Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Зокрема:

- Регулятор наголошує на ризиках, пов’язаних із тим, що функції нагляду над ринком віртуальних активів має визначати Кабінет Міністрів, а не

незалежний орган, що суперечить європейському законодавству (зокрема Регламенту MiCA).

- Існують побоювання щодо відсутності чітких механізмів запобігання доступу до українського ринку з боку небажаних юрисдикцій, включно з державою-агресором.

- Окрему критику викликала заборона використання віртуальних активів для розрахунків за товари й послуги, що обмежує широту їх застосування [7].

Існує також проблема відсутності методичних рекомендацій щодо ведення бухгалтерського обліку операцій з криптовалютами в національному полі. На сьогодні в Україні не затверджено офіційного стандарту або хоча б тимчасових настанов щодо способу оцінки криптовалют, порядку їх амортизації (за потреби), відображення курсових різниць у разі коливання вартості тощо [4]. Бухгалтери змушені спиратися на загальні норми та практику застосування МСФЗ, яка не завжди є адаптованою до українського бізнес-середовища.

Для формування ефективної системи обліку та оподаткування криптовалют в Україні необхідно вжити низку заходів. Насамперед йдеться про розробку національного стандарту бухгалтерського обліку операцій з віртуальними активами, що забезпечить єдині підходи до їх визнання, оцінки, розкриття у звітності та аналізу. Крім того, варто оновити податкове законодавство з урахуванням особливостей ринку криптовалют та запровадити окремі положення щодо оподаткування операцій з ними [5]. Необхідним також є запровадження державної системи моніторингу криптовалютних транзакцій та обміну інформацією з міжнародними контролюючими органами.

Загалом, криптовалюти стали новим викликом для фінансової системи, який вимагає гнучких та обґрунтованих рішень з боку регуляторів. Без належного обліку та оподаткування цифрові активи можуть стати інструментом фінансових махінацій, а тому розробка чіткої законодавчої та методичної бази повинна стати одним із ключових пріоритетів державної політики у сфері цифрової економіки. Україна має потенціал стати конкурентоспроможною юрисдикцією для віртуальних активів, проте для цього необхідно створити прозорі, чіткі та стабільні правила.

Список літератури

1. Про віртуальні активи: Закон України в ред. від 15.11.2024 (не набрав чинності). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>

2. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо врегулювання обороту віртуальних активів в Україні № 10225 від 07.11.2023. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43123>

3. Податковий кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).

4. *IFRS* - *IFRS Foundation*. URL: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/agenda-decisions/2019/holdings-of-cryptocurrencies-june-2019.pdf>

5. Бухгалтерський облік криптовалют. *Головбух*. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/9106-kriptovalyuti-pravoviy-status-oblk-deklaruvannya-2021>

6. Пояснювальна записка до законопроекту № 7150 про оподаткування віртуальних активів. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/2077165>

УДК 657

Сук П. Л.

д. е. н., професор,
професор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ Національного
університету біоресурсів і природокористування
України “Ніжинський агротехнічний інститут”, м. Ніжин

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ЧИСТОГО ПРИБУТКУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Щоб впроваджувати новітні технології у виробничий процес підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це господарські засоби, котрі можна використовувати більш як один раз у господарському процесі, і які мають термін корисної експлуатації більше одного року (або операційний цикл, якщо він перевищує один рік).

Необоротний актив – це актив, який, як очікується, не перетвориться на готівку протягом одного року з дати, зазначеної в балансі компанії [1].

Щоб рівномірно розподілити вартість необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) застосовують амортизацію. Її розраховують за різними методами. До прикладу, можна приміняти метод амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції.

Відповідно до НП(С)БО 9 “Запаси” готова продукція – це продукція, що виготовлена на підприємстві, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом [2].

Згідно з Методичними рекомендаціями щодо заповнення форм фінансової звітності, чистий прибуток (збиток) визначається як алгебраїчна сума прибутку (збитку) до оподаткування, податку на прибуток та прибутку (збитку) від припиненої діяльності після оподаткування [3, п. 3.25].

Отже, чистий прибуток від реалізації готової продукції розраховується як алгебраїчна сума прибутку від реалізації готової продукції та податку на прибуток від реалізації готової продукції.

Чистий прибуток від реалізації готової продукції розраховується за формулою:

$$\text{ЧПРГП} = \text{ВПРГП} - \text{ППРГП},$$

де: ЧПРГП – чистий прибуток від реалізації готової продукції; ВПРГП – валовий прибуток від реалізації готової продукції; ППРГП – податок на прибуток від реалізації готової продукції.

У Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) (форма № 2) чистий прибуток (збиток) від реалізації готової продукції відображається у складі загального чистого прибутку підприємства: чистий прибуток – у статті “Чистий фінансовий результат (прибуток)” (код рядка 2350), а чистий збиток – у статті “Чистий фінансовий результат (збиток)” (код рядка 2355) [1; 4].

Річна сума амортизації необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції обраховується множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю) на коефіцієнт амортизації, який підраховується діленням фактичного або планового обсягу чистого прибутку від реалізації готової продукції за окремі періоди на плановий обсяг чистого прибутку від реалізації готової продукції за увесь період.

Прорахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції робиться за формулами:

$$CA = (PB - LB) \times KA,$$

де: CA – сума амортизації; PB – первісна вартість об’єкта; LB – ліквідаційна вартість об’єкта; KA – коефіцієнт амортизації.

$$KA = \text{ОЧПВРГП} : \text{ПОЧПВРГП},$$

де: ОЧПВРГП – плановий або фактичний обсяг чистого прибутку від реалізації готової продукції за окремі періоди; ПОЧПВРГП – плановий обсяг чистого прибутку від реалізації готової продукції за увесь період.

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції можна виконувати двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна обчислювати за методом на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції.

Чистий прибуток від реалізації готової продукції розраховується як різниця між прибутком від реалізації готової продукції та податком на прибуток від реалізації готової продукції.

В бухгалтерському обліку і звітності прорахунок чистого прибутку (збитку) від реалізації готової продукції окремо не здійснюється. Він знаходиться у складі загального чистого прибутку (збитку) підприємства. Його можна вираховувати на основі облікових регістрів і звітів.

Визначати амортизацію необоротних активів за методом на основі чистого прибутку від реалізації готової продукції можна двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел

1. Averkamp H. What is a noncurrent asset? (2025). Вилучено з : <https://www.accountingcoach.com/blog/what-is-a-noncurrent-asset>.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси” (Наказ Міністерства фінансів України). № 246. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>.

3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: Наказ Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

СЕКЦІЯ 4

SECTION 4

МЕНЕДЖМЕНТ, МАРКЕТИНГ,
ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ТОРГІВЛЯ
MANAGEMENT, MARKETING,
ENTREPRENEURSHIP AND TRADE

Боровик Н. В.

Державний навчальний заклад
“Лісоводський професійний аграрний ліцей”,

Боровик Д. О.

студент ЕМ-23,
Хмельницький національний університет

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗПО ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УЧНІВ

Анотація. У статті розглядається проєктна діяльність як один із провідних інструментів формування ключових компетентностей у здобувачів професійної освіти. Авторка на основі власного педагогічного досвіду обґрунтовує ефективність проєктних методик у формуванні професійних навичок, розвитку критичного мислення, комунікативних умінь, підприємницької ініціативності та готовності до роботи в команді. Наведено приклади реалізованих учнівських проєктів та міжнародної співпраці, що сприяють формуванню конкурентоздатного кваліфікованого робітника.

Ключові слова: проєктна діяльність, ключові компетентності, професійна освіта, підприємництво, інноваційні методи, конкурентоздатність.

У сучасних умовах стрімких соціально-економічних змін питання формування конкурентоздатного кваліфікованого робітника набуває особливої актуальності. Від системи професійної освіти очікують не лише передачі предметних знань, а й розвитку широкого спектру компетентностей, які забезпечують успішну самореалізацію випускника на ринку праці. У цьому контексті проєктна діяльність розглядається як одна з найбільш ефективних педагогічних технологій.

Теоретичні засади проєктної діяльності. Проєктна технологія є інтеграційним методом навчання, що дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю учнів. Вона орієнтована на розвиток

ініціативності, творчого мислення, відповідальності та навичок командної роботи. Саме ці якості є основою ключових компетентностей, визначених у сучасних освітніх стандартах.

Практичний досвід впровадження проєктної діяльності. У власній педагогічній практиці я активно впроваджую проєктні методи на уроках з технологій та основ галузевої економіки і підприємництва. Особливої ефективності досягнуто завдяки впровадженню модуля “Основи підприємницької діяльності” за програмою Junior Achievement. Учні створюють міні-компанії, зокрема “STUDENT BAKERY” та “EcoNotes”, які реалізують власну продукцію, беруть участь у ярмарках і конкурсах, набувають практичного досвіду ведення бізнесу та навичок публічних презентацій.

Протягом останніх років учні ДНЗ “Лісоводський професійний аграрний ліцей” під моїм керівництвом активно брали участь у численних конкурсах обласного, регіонального та міжнародного рівнів, демонструючи високий рівень підготовки та креативності у реалізації проєктної діяльності. Серед найбільш успішних проєктів варто відзначити: *“Бджільництво — прибутковий бізнес у селі”*, *“Соя: інновації, врожай, майбутнє”*, *“Як перетворити власну пасіку в постійне джерело доходу”*, *“Здорове харчування — запорука успіху”*, *“Наше здоров’я — на нашому столі”*, *“SnapSafe”*, *“GreenMenu”*, *“Хороший настрій — міцне здоров’я”*.

Кожен з проєктів був не лише освітнім інструментом, а й практичним засобом розвитку ключових компетентностей учнів, таких як критичне мислення, підприємливість, командна взаємодія та цифрова грамотність.

Проєктна діяльність не обмежується лише освітніми ініціативами всередині навчального закладу. Участь у міжнародних проєктах Еразмус+, таких як “Модернізація професійної освіти і підготовка робітників у аграрній сфері на основі цифрових технологій та інклюзії” відкрила нові горизонти для професійного зростання учнів та встановлення партнерств з європейськими закладами.

Результати та досягнення. Завдяки системному підходу до організації проєктної діяльності досягнуто низку значущих результатів:

- здобуття учнями міжнародного сертифіката ESP, що підтверджує їхню професійну компетентність;
- участь у Всеукраїнських конференціях, зокрема з проблем бджільництва, де учні отримали визнання за наукову доповідь;

- представлення спільного проєкту з філіппінськими партнерами у міжнародному таборі підприємництва “Європа-Азія”;
- розвиток уміння критично мислити, прогнозувати, аналізувати інформацію, працювати в команді та чітко формулювати власні думки.

Висновки. Проєктна діяльність у закладах професійної освіти не лише сприяє формуванню фахових навичок, а й забезпечує розвиток ключових компетентностей, необхідних для повноцінної участі в сучасному соціально-економічному просторі. Участь у реальних, соціально значущих проєктах стимулює учнів до активного навчання, самореалізації та формує готовність до професійної діяльності. Саме тому подальше впровадження та вдосконалення проєктних підходів є важливою умовою успішної професійної підготовки майбутніх кваліфікованих працівників.

Список літератури

1. Андреев В. І. Проектне навчання: Теорія та технологія : навч. посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2016. — 240 с.
2. Пометун О. І., Пирожено Л. А. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посіб. — К.: А.С.К., 2004. — 192 с.
3. Червонева Л. В. Формування ключових компетентностей учнів у процесі впровадження проєктних технологій у ЗП(ПТ)О // Професійно-технічна освіта. — 2022. — № 3. — С. 45–51.
4. Шевчук С. В. Методика формування підприємницьких навичок у майбутніх фахівців аграрного сектору засобами проєктної діяльності // Науковий вісник НУБіП. — 2021. — № 320. — С. 103–108.

СЕКЦІЯ 5
SECTION 5

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ
PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

УДК 796/799:37.036

Внукова О. М.

канд. пед. наук, доцент,

доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я,

Ратинська М. Ю.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності “Фізична культура і спорт”,

Київський національний університет технологій та дизайну

ВПЛИВ ФІТНЕСУ НА СТУДЕНТІВ-ВОЛЕЙБОЛІСТІВ

Для студентської молоді у період тривалої війни з росією актуалізувалися питання щодо формування морально-ціннісного ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичної та психічної підготовки до активного професійного і громадського життя, у тому числі, з оборони Вітчизни. Окрім занять із фізичного виховання у закладах вищої освіти пропонуються різноманітні спортивні секції, у тому числі з волейболу. Волейбол – це спортивна гра, яка розвиває витривалість, спритність, силу, вчить працювати в команді. Автори С. Абрамов, М. Кузьміна [1], О. Глущенко [2], А. Молдован, Л. Духнова, Л. Коробко, О. Мороз [3] та інші досліджували волейбол як засіб покращення фізичної підготовки студентів та їх психофізіологічних здібностей. Збереження високої рухової активності протягом всієї гри висуває підвищені вимоги до загальної фізичної підготовки волейболістів, посилення якої можливе завдяки використанню фітнесу.

Ми поставили за мету визначення ставлення волейболістів до впливу фітнесу на їх фізичний та психоемоційний стан, на ефективність гри. У нашому дослідженні взяли участь **30 гравців у волейбол** віком від 18 до 25 років. Серед них були як початківці (менше 1 року досвіду (20 % опитаних)), так і досвідчені спортсмени (1-3 роки (33,3 %), понад 6 років стажу (33,3 %)). Опитування проводилося серед учасників чоловічої та жіночої волейбольних команд Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД) за допомогою Google Forms. Ми поцікавились, яку позицію займають гравці на майданчику. Це виявились і

пасуючі (26,7 %), і нападники (30 %), і ліберо (13,3 %), і блокуючі (23,3 %), і різнобічні гравці.

Ми виявили, що волейболісти займаються фітнесом переважно 1-2 рази на тиждень (30 % опитаних), 3-4 рази (33,3 %). 23,3 % респондентів – 5 і більше разів, лише 13,3 % опитаних фітнесом не займаються. Тобто, переважна більшість представників волейбольних команд займаються фітнесом, що зображено на рис. 1.

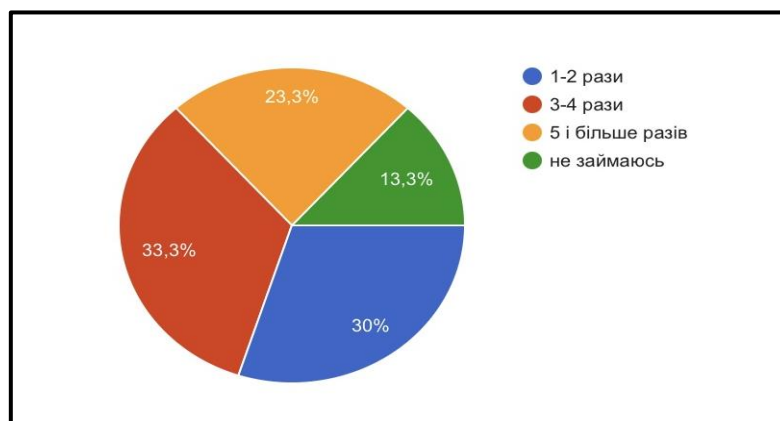

Рис. 1. Скільки разів на тиждень ти займаєшся фітнесом?

Багато спортсменів намагаються додавати більше фітнес-тренувань, що свідчить про серйозний підхід до загальної фізичної підготовки. Волейболісти зазвичай використовують розтяжку (60 %) та кардіотренування (50 %), силові вправи (30 %), функціональні тренування (23,3 %) та дехто просто займаються у фітнес-залі (6,7 %), що зображено на рисунку 2.

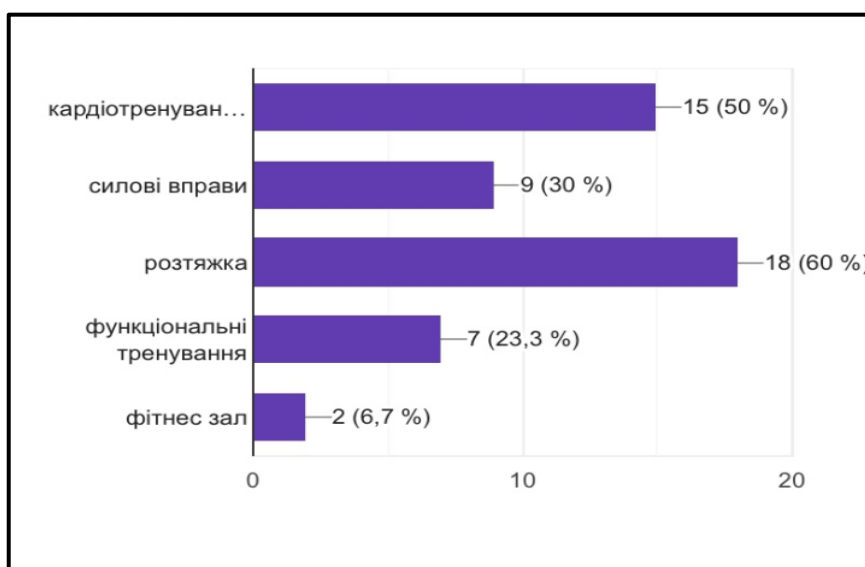

Рис. 2. Якими видами фітнесу ти зазвичай займаєшся?

Тобто, більшість спортсменів займаються фітнесом та обирають те, що може підійти для подальшого заняття спортом, а саме: кардіотренування та силові вправи. Усі респонденти відмітили позитивний вплив фітнесу на їх фізичний та психоемоційний стан. Покращення у своїй грі завдяки фітнес-тренуванням відмітили 60 % опитаних волейболістів, часткове покращення – 26,7 %, не помітили – лише 13,3%.

Отже, заняття фітнесом у цілому сприяє загальній фізичній підготовці волейболістів, тому є необхідність у тренуваннях спортсменів використовувати фітнес-технології.

Список літератури

1. Абрамов С. А., Кузьміна М. І. Вплив занять волейболом на фізичний розвиток студентів. Вісник Чернігівського національного педагогічного ун-ту ім. Т.Г Шевченка. 2012. Вип. 102. С. 3-6.
2. Глущенко О. Д. Волейбол як засіб покращення фізичної підготовки студентів. *Професійно-прикладні дидактики. Міжнародний науковий журнал*. 2016. Вип. 2. С. 25-29.
3. Молдован А. Д., Духнова Л. М., Коробко Л. К., Мороз О. В. Волейбол як сучасний формат підвищення рухової активності студентів закладів вищої освіти. *Академічні візії*. Вип. 40. 2025. С. 1-9.

УДК 343.985.7: 343.7

Волкова Ю. М.

здобувач

Науково-дослідного інституту публічного права

СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІГРАФА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

В умовах запровадженого воєнного стану в державі відбувається оптимізація діяльності органів і підрозділів Національної поліції України, удосконалення організації досудового розслідування в цілому та покращення організаційно-тактичного забезпечення провадження слідчих (розшукових) дій, НСРД та процесуальних заходів зокрема. У цій діяльності вагомого значення набуває використання методів психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа. Використання поліграфа у кримінальному провадженні є одним із нетрадиційних засобів збирання доказової інформації щодо злочинної діяльності конкретних осіб.

У правозастосовній практиці проведення психофізіологічних опитувань є найбільш затребуваними у ситуаціях дефіциту інформації, необхідної для визначення оптимальних напрямів роботи, зокрема, висунення криміналістичних та слідчих версій під час розслідування кримінальних правопорушень у разі отримання орієнтувальної інформації, повідомлення учасниками процесу несумісних даних, наявності непереборних суперечностей між показаннями учасників кримінального процесу та іншими доказами у відкритому кримінальному провадженні [1, с. 13].

На сьогодні застосування поліграфологічних технологій у кримінальному провадженні має цілу низку дискусійних питань, які, насамперед, пов'язані з недостатньою урегульованістю з кримінальним процесуальним законодавством. Проте, вченими з різних галузей знань проводяться численні дослідження з наведеної проблематики.

Так, Т. А. Лешкович у дисертації “Використання поліграфа в розслідуванні злочинів: сучасний стан та перспективи” (м. Львів, 2014 р.), дослідив виникнення, розвиток і рівень застосування у судочинній практиці психофізіологічної діагностики поліграфом, акцентувавши увагу на генезі використання поліграфа в Україні; проаналізував поняття й сутність методу психофізіологічної діагностики поліграфом, визначив його допустимість та місце в системі методів криміналістики; визначив психологічні основи, на яких ґрунтується функціонування поліграфа,

з’ясував рівень точності й надійності результатів обстежень на поліграфі; проаналізував сучасні методики тестування на поліграфі, види запитань в поліграфологічних тестах та особливості їх формулювання; схарактеризував етапи обстеження на поліграфі, проаналізував їх завдання та особливості; дослідив нормативно-правове регулювання обстежень на поліграфі, визначив можливі та придатні форми використання поліграфа у розслідуванні злочинів; з’ясував сучасний стан та перспективи використання поліграфа в судових експертизах; проаналізував можливість визнання результатів обстежень на поліграфі доказом у кримінальному провадженні [2, с. 3].

О. В. Повстяний у дисертації “Застосування поліграфа під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень” (м. Ірпінь, 2025 р.) розкрив генезу застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів; визначив сутність поліграфа як системи апаратних і програмних засобів для опрацювання фізіологічних даних опитуваної особи; схарактеризував зарубіжний досвід застосування поліграфа в діяльності правоохоронних органів; окреслив стан нормативно-правового регулювання застосування поліграфа під час виявлення ознак кримінальних правопорушень; висвітлив організаційні основи застосування поліграфа під час виявлення ознак кримінальних правопорушень; схарактеризував принципи застосування поліграфа; виокремив можливості використання поліграфа під час проведення слідчих (розшукових) дій; висвітлив судову практику використання результатів поліграфологічних досліджень у доказуванні [3, с. 2].

Досить цікавою є дисертація С. С. Шевченка “Адміністративно-правові засади використання поліграфа в Україні” (м. Київ, 2024 р.).

Також слід відмітити і дисертаційні дослідження в галузі юридичної психології, зокрема: В. І. Барко “Теоретико-психологічні засади управління персоналом органів внутрішніх справ” (м. Київ, 2004 р.) і О. В. Вагіна “Психологічні чинники використання поліграфічних опитувань осіб правоохоронними органами України” (м. Харків, 2018 р.).

Проблемні питання застосування поліграфа підіймав і Ю. С. Дмитренко у дисертації “Державне регулювання використання поліграфічних технологій в секторі безпеки і оборони України” (м. Хмельницький, 2017 р.).

Незважаючи на теоретичну й практичну цінність робіт цих учених, їхні дослідження не охоплювали повністю весь спектр криміналістичних проблем застосування поліграфа під час розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров’я особи, статевої свободи та статевої недоторканості.

При розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя та здоров’я особи, статевої свободи та статевої недоторканості застосування

поліграфа має важливе значення. У цьому контексті виникає необхідність розробки й удосконалення методики виявлення прихованої інформації з метою розкриття та розслідування наведених протиправних діянь.

Список літератури

1. Особливості застосування поліграфа в діяльності органів і підрозділів Національної поліції України : навч.-метод. посіб. / Р.В. Клименко, В.Б. Коба, О.І. Мотлях, К.О. Чаплинський, В.О. Шаповалов; за заг. ред. канд. юрид. наук В.Б. Коби. – Одеса : Видавництво “Юридика”, 2024. – 178 с.

2. Лешкович Т. А. Використання поліграфа в розслідуванні злочинів: сучасний стан та перспективи : автореф. дисер. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Лешкович Тарас Андрійович. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – 18 с.

3. Повстяний О. В. Застосування поліграфа під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень : автореф. дисер. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук зі спец. 12.00.09 “Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність” / Повстяний Олег Васильович. Ірпінь : Державний податковий університет, 2025. – 18 с.

Коцюба О. В.

здобувач вищої освіти на бакалаврському рівні
юридичного факультету
Хмельницького університету управління та
права імені Леоніда Юзькова

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ НАСИЛЬНИЦЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Насильницькі кримінальні правопорушення становлять значну загрозу для суспільства, завдаючи шкоди життю, здоров'ю, свободі та гідності особи. Офіційні статистичні дані свідчать про певне зростання динаміки насильницьких кримінальних правопорушень в Україні за останні роки. За даними, спостерігається зростання кількості зареєстрованих зґвалтувань та сексуальних насильств у 2023 році та першому півріччі 2024 року порівняно з попередніми роками. У першому півріччі 2024 року було зареєстровано 184 кримінальних правопорушення за статтю 152 ККУ, тоді як у 2023 році їх було 450, що на 80% більше ніж у 2022 році та на 10,8% більше ніж у 2021 році. Кількість зареєстрованих сексуальних насильств

(ст. 153 ККУ) також зросла: 59 випадків у першому півріччі 2024 року, 119 у 2023 році (зростання на 26,6% порівняно з 2022 роком та на 40% порівняно з 2021 роком) [1].

Аналіз судової практики демонструє складність кваліфікації насильницьких кримінальних правопорушень. Проблеми виникають при розмежуванні побоїв і мордування (ст. 126 ККУ) та домашнього насильства (ст. 126-1 ККУ). Домашнє насильство визначається як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного, економічного або сексуального насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Ключовою ознакою, що відрізняє домашнє насильство від побоїв та мордування, є його систематичність, яка, як правило, передбачає вчинення трьох і більше актів насильства. Доведення систематичності може бути складним, особливо у випадках, коли потерпілі не одразу звертаються за допомогою або не фіксують кожен випадок насильства. Зокрема, у справах, що стосуються домашнього насильства, нерідко постають питання щодо встановлення систематичності протиправних дій та відмежування ст. 126-1 ККУ від інших складів кримінальних правопорушень, таких як спричинення легких тілесних ушкоджень. У певних ситуаціях судові інстанції кваліфікують систематичне фізичне та психологічне насильство, що призвело до легких тілесних ушкоджень, виключно за ст. 126-1 ККУ. Водночас фіксуються прецеденти, коли суди вдаються до додаткової кваліфікації зазначених діянь за ст. 125 ККУ (умисне легке тілесне ушкодження), що вказує на відсутність уніфікованого підходу до вирішення подібних юридичних колізій [2]. Якщо вести мову про тяжкі злочини, насамперед такі, що посягають на життя та здоров'я особи, — умисні вбивства, — то важливо наголосити на складності їх кваліфікації, зокрема при визначенні форми вини, мотиву та мети правопорушення. У провадженнях щодо умисних вбивств важливе значення має встановлення мотиву скоєного. Доктрина кримінального права визначає встановлення мотиву як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого частиною першою ст. 115 ККУ. Умисне позбавлення життя іншої людини, вчинене з конкретних мотивів, зокрема з хуліганських спонукань, підлягає кваліфікації за частиною другою ст. 115 ККУ. Після законодавчих змін у сфері кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи актуалізуються питання розмежування між зґвалтуванням (ст. 152 ККУ) та сексуальним насильством (ст. 153 ККУ). Аналіз судових рішень свідчить, що ключовим критерієм для проведення зазначеної диференціації виступає наявність або відсутність факту проникнення в тіло іншої особи [3].

Ще одним актуальним аспектом кваліфікації насильницьких кримінальних правопорушень є відмежування умисного вбивства від інших схожих за зовнішніми ознаками кримінальних правопорушень. А саме, складності виникають при розмежуванні умисного вбивства (ст. 115 ККУ) та умисного заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть потерпілого (ч. 2 ст. 121 ККУ). Ключовим критерієм розмежування є суб'єктивна сторона злочину, а саме намір винного. У першому випадку особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті потерпілого і бажає або свідомо припускає їх настання. У другому випадку особа також усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння та передбачає настання тяжких тілесних ушкоджень, але смерть потерпілого настає внаслідок цих ушкоджень і не охоплюється прямим умислом винного. Доведення наміру є складним процесом і часто ґрунтується на сукупності непрямих доказів, таких як характер заподіяних ушкоджень, спосіб вчинення злочину, поведінка винного до, під час та після його вчинення [4, с. 114].

Отже, аналіз нормативно-правових актів та судової практики свідчать про наявність ряду проблемних питань, що створюють перешкоди для зазначеної процедури. Для дослідника цієї проблематики очевидними є труднощі у диференціації суміжних складів кримінальних правопорушень, ідентифікації мотивів та кримінально-правової мети. З метою подолання зазначених ускладнень у процесі кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних з насильством, може стати узагальненням судової практики і розробленням на основі такого узагальнення необхідних змін до чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. За п'ятиріччя кількість кримінальних проваджень про зґвалтування зросла на 27%. URL: <https://skilky-skilky.info/za-p-iatyrichchia-kilkist-kryminalnykh-provadzhen-pro-zgvaltuvannia-zroslo-na-27/> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Домашнє насильство: практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1401143/> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Ратифікація Стамбульської конвенції та доказування сексуального насильства (ст. 153 КК України): досвід та тенденції. *Jurfem*. URL: <https://jurfem.com.ua/ratyfikatsiya-stambulskoi-konventsii-ta-dokazuvannya-sexualnoho-nasylstva/> (дата звернення: 12.04.2025).
4. Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Особлива частина : навч. посіб. Чернівці, 2022. 319 с.

Очеретяний А. В.

здобувач вищої освіти спеціальності “Право” СО “Магістр”
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Науковий керівник:

Краковська А. Є.

к.ю.н., доцент кафедри господарського та адміністративного права,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

Європейські стандарти адміністративного судочинства є фундаментальною основою правового регулювання відносин між громадянами та державою, що забезпечує рівність сторін у судовому процесі, неупередженість судів і доступ до правосуддя. Проте частина таких стандартів досі не повністю імплементована в Україні, що обумовлює потребу в подальших реформах. Формування цих стандартів здійснюється на основі міжнародних правових актів, передусім Європейської конвенції з прав людини, яка закріплює гарантії справедливого судового розгляду. Стаття 6 Конвенції визначає мінімальні гарантії судового процесу, що поширюються на адміністративне судочинство, забезпечуючи право кожного на справедливий і публічний розгляд справи в розумний строк незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.[1] До основних європейських стандартів адміністративного судочинства належать: незалежність судової влади, неупередженість суду, доступність правосуддя, дотримання розумних строків розгляду справ та ефективність судового контролю за публічною адміністрацією. Ці принципи лежать в основі концепції справедливого судового процесу і становлять орієнтир для реформ у сфері адміністративного судочинства в Україні.

Принцип незалежності адміністративного судочинства є основним критерієм ефективного захисту прав громадян у відносинах з державою. Судова влада має бути відокремленою від виконавчої гілки влади, а судді повинні бути захищеними від впливу адміністративних органів. Незалежність судів забезпечується наявністю правових механізмів, які гарантують відсутність політичного або економічного тиску на суддів, їхню незмінюваність, а також відповідні процедури призначення та звільнення, що виключають можливість свавільного впливу з боку державних органів. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на тому, що будь-яке втручання у діяльність суддівської влади має бути мінімізованим,

і навіть потенційна можливість адміністративного впливу на суд може підривати довіру громадян до судової системи.

Неупередженість адміністративного суду є необхідною умовою здійснення правосуддя у демократичній державі. Неупередженість означає, що суд не може мати зацікавленості у результаті справи, а також не повинен піддаватися впливу жодної зі сторін. Це означає, що навіть зовнішні обставини, які можуть створювати враження необ'єктивності, мають бути усунуті. Європейський суд з прав людини у своїй практиці зазначає, що неупередженість має оцінюватися як з суб'єктивної точки зору – тобто особистого переконання судді щодо конкретної справи, так і з об'єктивної – тобто можливості стороннього спостерігача засумніватися у його безсторонності.

Доступність адміністративного судового захисту передбачає можливість кожного громадянина ефективно оскаржити рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади. Обмеження доступу до суду можуть включати надмірні фінансові бар'єри, складні процедурні вимоги або невідповідність законодавчих механізмів міжнародним стандартам. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях наголошує, що держава повинна забезпечити реальну можливість судового захисту, а не лише формальне право на звернення до суду. Це означає, що будь-які процедурні чи фінансові бар'єри повинні бути виправданими та співмірними з метою забезпечення справедливого судового процесу.

Європейський суд з прав людини відіграє провідну функцію у формуванні стандартів адміністративного судочинства, зокрема через свою судову практику, яка має обов'язковий характер для держав-учасниць Ради Європи. Рішення ЄСПЛ змінюють національні правові системи, змушуючи держави адаптувати своє законодавство до міжнародних стандартів. В Україні практика ЄСПЛ є джерелом права, і національні суди повинні враховувати її у своїй діяльності. У зв'язку з цим національне законодавство періодично коригується відповідно до положень, що впливають із судових рішень ЄСПЛ.

Розгляд конкретних судових рішень ЄСПЛ дозволяє зрозуміти механізми, які впливають на адміністративне судочинство. У справі “Крістін Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії” [2] Європейський суд визнав, що недотримання процедури призначення судді впливає призначення судді підриває законність судового складу та може становити порушення права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції. Суд зазначив, що призначення судді всупереч національним вимогам може поставити під сумнів незалежність та неупередженість судової влади, а отже, й легітимність усього судового процесу.

У справі “Xero Flor w Polsce sp. z o.o. проти Польщі” [2] ЄСПЛ наголосив на неприпустимості участі суддів, призначених з порушенням законодавства, у розгляді судових справ. Це рішення стало підґрунтям для перегляду національного законодавства та посилення гарантій суддівської незалежності, оскільки наявність неправомірно призначених суддів ставить під загрозу весь судовий процес.

Справа “Бочан проти України” [3] стосувалася питання тривалості судового розгляду, і ЄСПЛ встановив, що надмірна тривалість провадження суперечить праву на справедливий суд. Це рішення вплинуло на судову реформу в Україні, оскільки суди зобов’язалися вдосконалити механізми розгляду адміністративних справ, що сприяло прискоренню процесу правосуддя. Вплив практики ЄСПЛ на національне законодавство виявляється у кількох аспектах. По-перше, держави змушені адаптувати своє законодавство до європейських стандартів, що покращує ефективність судової системи. По-друге, рішення ЄСПЛ сприяють уніфікації судової практики, що дозволяє зробити судові рішення більш прогнозованими та прозорими. По-третє, судова практика ЄСПЛ посилює захист прав громадян, гарантуючи їм доступ до ефективного судового розгляду та можливість оскаржити дії державних органів.[4]

Процес імплементації європейських стандартів адміністративного судочинства в Україні є складним і багатовимірним, оскільки передбачає не лише зміни в нормативно-правовій базі, а й трансформацію інституційних механізмів, судової практики та правової культури загалом. Вплив європейських стандартів на українську правову систему зумовлений міжнародними зобов’язаннями України перед Радою Європи, участю в системі Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та юрисдикцією Європейського суду з прав людини. Відповідність принципам верховенства права, незалежності судів, забезпечення ефективного судового захисту та доступу до правосуддя є основними критеріями гармонізації адміністративного судочинства України з європейськими підходами. Реформування адміністративного судочинства в Україні супроводжується значними викликами, пов’язаними із забезпеченням незалежності судової влади, усуненням корупційних ризиків та створенням ефективного механізму контролю за дотриманням європейських стандартів у судовій діяльності. Незалежність суддів залишається предметом обговорення на міжнародному рівні, оскільки випадки тиску на судову систему, політичного впливу та загрози суддівській незалежності підривають довіру громадян до судової влади. Європейські партнери України неодноразово наголошували на необхідності забезпечення судової реформи, що відповідає принципам верховенства права та незалежного правосуддя.

Гармонізація судової практики з європейськими підходами стала необхідною умовою імплементації європейських стандартів адміністративного судочинства. Практика Європейського суду з прав людини визнається джерелом права в Україні, і суди зобов’язані керуватися його рішеннями при винесенні своїх постанов. Це сприяє уніфікації судової практики, що підвищує її передбачуваність та забезпечує єдині підходи до вирішення адміністративних спорів. Рішення ЄСПЛ мають безпосередній вплив на правозастосування, оскільки визначають критерії оцінки законності дій державних органів, захисту права на справедливий суд, ефективного судового захисту від свавільних дій адміністративних органів [5].

Адміністративне судочинство в Україні відіграє дедалі важливішу функцію у захисті прав громадян від дій держави, що є основним принципом європейської моделі правосуддя. Судова практика демонструє зростаючу кількість справ, у яких громадяни оскаржують рішення органів державної влади, що підтверджує зростання правової свідомості та довіри до судової системи. Одним із найсуттєвіших напрямів удосконалення адміністративного судочинства є підвищення ефективності судових процедур, що передбачає скорочення строків розгляду справ, зменшення навантаження на суди та розширення можливостей альтернативного вирішення спорів. Запровадження механізмів медіації та примирення в адміністративних справах розглядається як один із інструментів оптимізації судового процесу, що відповідає європейським підходам до вирішення адміністративних конфліктів.

Реформування адміністративного судочинства в Україні супроводжується значними викликами, пов’язаними із забезпеченням незалежності судової влади, усуненням корупційних ризиків та створенням ефективного механізму контролю за дотриманням європейських стандартів у судовій діяльності. Незалежність суддів залишається предметом обговорення на міжнародному рівні, оскільки випадки тиску на судову систему, політичного впливу та загрози суддівській незалежності підривають довіру громадян до судової влади. Європейські партнери України неодноразово наголошували на необхідності забезпечення судової реформи, що відповідає принципам верховенства права та незалежного правосуддя.

Однією з ключових вимог європейських стандартів адміністративного судочинства є забезпечення незалежності судової влади. Антикорупційна стратегія України на 2021–2025 роки [6] передбачає комплекс заходів, спрямованих на зменшення корупційних ризиків у судочинстві. Зокрема, заплановано впровадження системи моніторингу доброчесності суддів та реформування Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії

суддів. Це сприятиме зменшенню політичного впливу на суддів та зміцненню довіри громадян до судової системи.

Крім того, стратегія передбачає підвищення прозорості судових процесів шляхом впровадження електронного судочинства та вдосконалення механізмів публічного контролю за діяльністю судових органів. Важливим аспектом є також впровадження антикорупційних заходів у процесі ухвалення судових рішень та створення механізмів ефективного оскарження рішень органів влади в адміністративному судочинстві.

Одним із ключових інструментів наближення адміністративного судочинства України до європейських стандартів стало прийняття Закону України “Про адміністративну процедуру” від 17 лютого 2022 року № 2073-IX.[7] Прийняття Закону України “Про адміністративну процедуру” є значним кроком у цьому напрямку, оскільки він запроваджує єдині стандарти адміністративних процедур, сприяючи забезпеченню принципів правової визначеності та гласності. Зокрема, закон регулює порядок прийняття адміністративних актів, що дозволяє мінімізувати ризики правової невизначеності та зловживання дискреційними повноваженнями адміністративних органів.

Одним із ключових аспектів імплементації європейських стандартів є забезпечення ефективного судового контролю за рішеннями органів публічної адміністрації. Закон встановлює чіткі правила прийняття адміністративних рішень, що відповідає принципам належного урядування та правової визначеності, визначеним у праві Європейського Союзу. Окрім цього, він передбачає процедури, які сприяють ефективному захисту прав громадян через адміністративні суди, що узгоджується з підходами Ради Європи.

Однак впровадження Закону ставить перед адміністративним судочинством нові виклики. Важливою є проблема гармонізації його норм із чинним законодавством, зокрема Кодексом адміністративного судочинства України (КАС України). Відповідно до положень розділу IX “Прикінцеві та перехідні положення” Закону, у разі суперечності між нормами спеціального законодавства та принципами Закону “Про адміністративну процедуру”, перевага надається останньому. Це може викликати правові колізії у судовій практиці, які потребують чітких тлумачень та уніфікованого підходу з боку суддів.

Проблема ефективності адміністративних судів зумовлена не лише нормативними, а й організаційними чинниками. Перевантаженість судів, недостатня кількість суддів та технічна забезпеченість судових установ створюють перепони для швидкого та ефективного розгляду адміністративних справ. Розширення судової системи, підвищення рівня

цифровізації процесу судочинства, оптимізація розподілу справ між суддями можуть сприяти вирішенню цих проблем. Поряд із цим необхідне підвищення професійної кваліфікації суддів адміністративних судів, що передбачає регулярні навчальні програми, семінари та співпрацю з європейськими інституціями для обміну досвідом та удосконалення правозастосування.

Подальше реформування адміністративного судочинства має бути спрямоване на забезпечення його відповідності європейським стандартам, що включає утвердження незалежної та самостійної гілки судової влади, її доступності та справедливості. Це передбачає створення ефективних механізмів контролю за судовими процедурами, посилення суддівської незалежності та підвищення прозорості судових процесів як необхідних умов реалізації принципу гласності та відкритості.

Взаємодія України з європейськими інституціями, зокрема Європейським судом з прав людини, Венеційською комісією та Радою Європи, сприяє розробці правових механізмів, що забезпечують ефективний баланс між публічно-правовими та приватноправовими інтересами в судочинстві. Національна практика дотримання принципу гласності й відкритості діяльності судів свідчить про необхідність удосконалення механізмів їхньої реалізації та усунення існуючих складнощів.

Важливим напрямом розвитку судової системи є забезпечення реальної доступності правосуддя, що є не лише індикатором ефективності державної влади, а й передумовою для реалізації принципу гласності та відкритості судових процесів. Інтеграція сучасних інформаційних технологій у судочинство сприятиме зміцненню довіри громадян до судової влади та підвищенню рівня судового захисту у відносинах між громадянами й державою.[4, с. 24].[8]

Узагальнюючи, імплементація європейських стандартів адміністративного судочинства в Україні є складним та тривалим процесом, що включає реформування законодавчої бази, адаптацію судової практики та створення ефективних механізмів судового контролю. Внесення змін до національного законодавства відповідно до європейських підходів сприяє гармонізації судового процесу, підвищенню ефективності судового захисту та утвердженню принципів верховенства права.

В Україні вже реалізовано низку європейських стандартів адміністративного судочинства: законодавчо закріплено доступність правосуддя (через спрощення процедур, зниження бар'єрів для доступу до суду), забезпечено дотримання розумних строків розгляду справ (через відповідні положення КАС України), впроваджено єдині стандарти

адміністративних процедур (через Закон “Про адміністративну процедуру”), а також визнано практику ЄСПЛ джерелом права. Це свідчить про поступове наближення українського адміністративного судочинства до європейських правових орієнтирів.

Водночас низка стандартів імplementована лише частково або потребує доопрацювання в аспекті практичного застосування. Зокрема, незалежність судової влади на практиці залишається вразливою до політичного та адміністративного впливу, що ставить під сумнів її повну автономність. Проблеми, пов’язані з неупередженістю суддів, зумовлені недосконалістю процедур їх призначення, відсутністю достатніх запобіжників від конфлікту інтересів та нестачею реального механізму відповідальності за упередженість. Ефективність судового контролю за діями органів публічної адміністрації ускладнюється перевантаженістю судової системи, затягуванням розгляду справ, а також обмеженим впливом судових рішень на практику адміністративних органів.

Таким чином, для досягнення повної імplementації європейських стандартів адміністративного судочинства Україні необхідно зосередитися не лише на подальшому вдосконаленні законодавства, але й на забезпеченні ефективного його застосування. Подальші кроки з гармонізації мають включати: підвищення професійного рівня суддів, створення дієвих гарантій суддівської незалежності, забезпечення прозорості процедур призначення, посилення впливу судових рішень на виконавчу владу, а також розвиток інституційної співпраці з європейськими організаціями. Лише за таких умов європейські стандарти набудуть повної юридичної та практичної реалізації в українському адміністративному судочинстві.

Список літератури

1. Білих І.В. Імplementація міжнародних стандартів в адміністративне судочинство України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. № 3. С. 144-150
2. Справа ЄСПЛ “Крістін Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії” URL: <https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/11/gudmundur-andri-astradson-proti-islandiyi.pdf>
3. Справа ЄСПЛ “Xero Flor w Polsce sp. z o.o. проти Польщі” URL: <https://laweuro.com/?p=10161>
4. Справа ЄСПЛ “Бочан проти України” URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a43#Text
5. Коренев А., Горбалінський В. Міжнародні стандарти забезпечення права на доступ до правосуддя. Адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2 (117). С. 201-207.

6. Рябченко О.П., Юхтенко Л.Р. Імплементация європейських стандартів прав людини у процедури досудового врегулювання адміністративно-правових спорів. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. URL: <https://ojs.dpu.edu.ua> (дата звернення: 13.02.2025).

7. Антикорупційна стратегія розвитку на 2021-2025 роки. [сайт]. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

8. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 року. № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>

9. Коршун А.О. Принцип гласності і відкритості діяльності органів судової влади. *Монографія. Київ. Хай-Тек Прес*. 2022. 192 с.

Солодюк Н. С.

здобувач вищої освіти на бакалаврському
рівні юридичного факультету
Хмельницького університету управління
та права імені Леоніда Юзькова

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ВИДИ ПОВТОРНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Необхідність дослідження проблематики повторності кримінальних правопорушень зумовлена сучасним станом законодавства, наукових підходів і правозастосовної практики. Наявні правові норми, що регулюють повторність, сукупність і рецидив кримінальних правопорушень, закріплені в Загальній частині Кримінального кодексу України, зокрема в статтях 32–35 (далі ст. КК України). Водночас у положеннях Особливої частини повторність здебільшого розглядається як кваліфікуюча ознака складу кримінального правопорушення, що безпосередньо впливає на кваліфікацію діяння.

Попри наявність закріплених у законодавстві положень, у науці кримінального права відсутня єдина концепція щодо кваліфікації повторності. Відмінності у практичному тлумаченні цього поняття, наявність суміжних правових категорій, таких як сукупність і рецидив, можуть породжувати правові колізії, що ускладнюють правозастосовну практику.

Повторність кримінальних правопорушень розглядається як вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України[1]. Законодавство встановлює певні особливості визначення повторності, передбачаючи розмежування між повторними кримінальними

правопорушеннями та одиничним продовжуваним кримінальним правопорушенням, а також визначаючи випадки, коли повторність не враховується. Важливою характеристикою є те, що спосіб вчинення кримінального правопорушення – одноосібно чи у співучасті – не впливає на кваліфікацію повторності [2, с. 137-138].

Ознаки повторності тісно пов’язані з характеристиками множинності кримінальних правопорушень. Аналіз положень статті 32 КК України свідчить про спільні риси між цими поняттями. Множинність охоплює всі випадки вчинення кількох кримінальних правопорушень, а повторність розглядається як один із її різновидів.

Загалом, у науці кримінального права визначаються два види повторності: загальна (фактична) та спеціальна.[3, с.142]

Загальна повторність є одним із видів повторності кримінального правопорушення, яка має важливе значення для визначення міри покарання особи, що вчинила кримінальне правопорушення повторно. Відповідно до п. 1 ст. 67 КК України, загальна повторність розглядається як обставина, що обтяжує покарання, проте не впливає на кваліфікацію кримінальних правопорушень, якщо не передбачена у конкретній статті Особливої частини Кодексу.

Однією з ключових умов загальної повторності є вчинення нового кримінального правопорушення після вже скоєного раніше кримінального правопорушення. При цьому такі кримінальні правопорушення можуть бути як тотожними, так і відмінними за об’єктом посягання або способом вчинення. Друга умова полягає в тому, що повторність не визначена безпосередньо у складі кримінального правопорушення як кваліфікуюча ознака. Наприклад, якщо особа вчинила дві крадіжки, загальна повторність не застосовується, оскільки відповідна стаття (ч. 2 ст. 185 КК України) вже передбачає відповідальність за вчинення крадіжки повторно. Однак, якщо особа вчинила крадіжку, а згодом, не пов’язано з нею, хуліганство або шахрайство, загальна повторність враховується судом під час призначення покарання.

Спеціальна повторність є важливим аспектом кримінального права, що визначає особливий порядок кваліфікації повторно вчинених кримінальних правопорушень. Вона охоплює ситуації, коли особа двічі або більше разів здійснює кримінальні правопорушення, що мають тотожний або однорідний характер. Відповідно до ч. 1 ст. 32 КК України, спеціальна повторність може включати вчинення декількох тотожних кримінальних правопорушень, передбачених однією статтею або частиною статті, а також вчинення декількох однорідних кримінальних правопорушень, якщо такий різновид повторності визначений у відповідних статтях Кодексу.

Рецидив і повторність відрізняються також за змістом юридичних наслідків. Якщо повторність може не впливати на кваліфікацію, а лише відображати кількісну характеристику вчинених кримінальних правопорушень, то рецидив завжди тягне за собою підвищення відповідальності. Законодавче закріплення рецидиву як кваліфікуючої ознаки передбачає більш суворі санкції, що пояснюється необхідністю превенції повторного порушення закону особами, які вже мали кримінальне минуле.

Відповідно до статті 67 Кримінального кодексу України, рецидив є обставиною, що обтяжує покарання, у той час як повторність не завжди впливає на тяжкість призначених санкцій. Таким чином, рецидив кримінальних правопорушень відрізняється від повторності тим, що включає факт попереднього засудження, демонструє стійку кримінально протиправну поведінку особи, обов’язково враховується при призначенні покарання та має більш значний рівень суспільної небезпеки. Хоча обидва поняття пов’язані множинністю кримінальних правопорушень, їхнє розмежування має вирішальне значення для правильної кваліфікації діяння та обрання відповідних заходів кримінально-правового впливу.

Повторність кримінальних правопорушень є однією з основних характеристик, що визначають ступінь суспільної небезпечності і впливають на кваліфікацію правопорушень. Вона є важливою обставиною для визначення міри покарання, адже саме через повторність порушники отримують більш суворе покарання, яке відповідає їхній стійкості до порушення закону.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року / ст.131 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> . Дата звернення (03.04.2025 року).

2. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Беньківський та ін.; за ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 512 с.

3. Кримінальне право України (Загальна та Особлива частини) : посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / В. І. Тютюгін, М. А. Рубашенко ; відп. ред. В. І. Тютюгін. – 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 336 с.

УДК 347

Труфанова Ю. В.

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільного права і процесу
Західноукраїнського національного університету

Швець О. А.

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету

РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ПОЗИЧКИ: ПОРІВНЯННЯ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У сучасному цивільному обігу договір позички продовжує відігравати важливу роль як правовий інструмент безоплатного надання речей у тимчасове користування. Проте в умовах зростаючої мобільності майна, інтеграції правових систем і розвитку доктрини європейського приватного права виникає необхідність глибшого порівняльного аналізу цієї правової конструкції. Українська практика часто стикається з правовою невизначеністю щодо меж відповідальності сторін, правового статусу користувача та можливостей припинення договору, що ускладнює ефективне застосування цього інституту.

Договір позички є класичним інститутом цивільного права, що формувався ще в епоху римського приватного права, де він виступав у формі *commodatum* — консенсуального договору про безоплатне передання індивідуально визначеної речі для тимчасового користування без переходу права власності [1, с. 398].

Сутність цього договору збереглась у більшості сучасних європейських правових систем, але його нормативне оформлення та юридичні наслідки в різних державах мають певні особливості. В українському праві договір позички детально врегульовано у § 5 глави 60 Цивільного кодексу України, де підкреслено його безоплатний, строковий характер і обов’язок повернення речі в тому самому стані, в якому вона була отримана [2]. Закон встановлює низку обмежень, зокрема щодо можливості передачі речі у підпозичку лише за згодою позикодавця, а також визначає відповідальність позичальника за втрату або пошкодження речі, якщо останні сталися внаслідок недбалості чи порушення умов договору [2].

Польське цивільне право вміщує положення про договір позички в статтях 710–719 *Kodeksu cywilnego*, визначаючи його як безоплатне передання речі для користування на певний або невизначений строк [3]. Польський законодавець робить акцент на практичному аспекті такого договору, зокрема, встановлює обов’язок користувача утримуватись від змінення характеру використання речі, а також підкреслює право позикодавця вимагати дострокового повернення речі у випадку невиконання умов договору або появи власної потреби в ній. Варто

зазначити, що польський Цивільний кодекс уніфікує поняття договору позички у спрощеній формі порівняно з українським, надаючи більше дискреції сторонам у визначенні умов угоди [3].

У Німеччині договір позички врегульовано у §§ 598–606 BGB, де він має назву *Leihe* [4]. Німецький підхід відзначається високим ступенем деталізації та системності. Так, згідно з § 599 BGB, позичальник не відповідає за випадкову втрату речі, якщо не доведено його навмисності або грубу необережність. Крім того, § 604 BGB передбачає право позикодавця відкликати річ у будь-який час у разі термінової потреби, навіть якщо строк користування ще не сплив. Особливу увагу закон приділяє врегулюванню витрат на утримання речі, покладаючи їх переважно на користувача. Такий підхід спрямований на досягнення балансу між інтересами власника та добросовісного користувача, що є важливим аспектом правової доктрини Німеччини [4].

Французький *Code civil*, у свою чергу, регулює договір позички в статтях 1875–1891, де він визначається як *prêt à usage* — безоплатне передання речі у користування з обов’язком повернення її в незмінному вигляді [5]. Французька модель договору позички характеризується більш суворим ставленням до відповідальності позичальника: згідно зі статтями кодексу, у разі використання речі не за призначенням або порушення умов угоди, позичальник зобов’язаний відшкодувати усі завдані збитки. Закон також прямо забороняє переуступлення права користування без згоди позикодавця. Французьке право, на відміну від німецького, менш гнучке в аспектах дострокового припинення договору, що обумовлює певні труднощі у практиці, особливо коли йдеться про зміну обставин після укладення угоди [5].

Порівняльно-правовий аналіз демонструє як спільні риси, так і концептуальні розбіжності. На думку дослідниці А. Dosnazarova, в європейських правових системах зберігається загальна доктринальна ідея договору як інструменту безоплатного користування річчю, але в деталях національні підходи значно варіюють, особливо в контексті відповідальності, підстав припинення та правового захисту сторін [6, с. 69]. Вона зазначає, що, наприклад, у Франції пріоритет надається стабільності договору, у той час як у Німеччині — гнучкості механізму з можливістю швидкої зміни умов при зміні обставин. Польща займає проміжну позицію, а український підхід загалом тяжіє до більш формального закріплення обов’язків з широкими можливостями для припинення договору з ініціативи позикодавця [6, с. 70].

Системне тлумачення європейської практики дає підстави говорити про поступове наближення правових систем у питанні врегулювання безоплатних зобов’язань, що пов’язано з розвитком уніфікованих стандартів приватного права Європи. Як зазначає Schmidt-Kessel у *Max Planck Encyclopedia*, поняття *gratuitous use* уніфікується в межах європейської доктрини як тимчасове використання речі без плати, з мінімальним ризиком для користувача, що однак не виключає суворості

відповідальності у випадку зловживання правом користування [7]. Такий підхід, що формує єдине бачення правової природи позички, відкриває можливості для гармонізації національного законодавства з урахуванням загальноєвропейських тенденцій.

Порівняльний аналіз договору позички в Україні та європейських державах свідчить про наявність спільної концептуальної основи, що ґрунтується на римській правовій традиції, проте виявляє суттєві відмінності у сфері відповідальності сторін, підстав дострокового припинення договору та правового режиму користування річчю. Українська модель демонструє високу формалізацію і деталізацію обов’язків сторін, тоді як німецьке право тяжіє до гнучкості, французьке — до суворого контролю за добросовісністю користування, а польське — до практичного балансу між інтересами власника та користувача. Усі ці відмінності вказують на важливість подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства із урахуванням європейського досвіду, що сприятиме підвищенню правової визначеності та ефективності регулювання безоплатного користування майном.

Список літератури

1. Грабинський М. І. Договір позички: від римського приватного права до цивільного права України. Наукові перспективи. 2023. № 4(34). С. 397–409. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/4403/4427>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.05.2025).
3. Цивільний кодекс Республіки Польща : Закон від 23.04.1964. URL: <https://dziennikustaw.gov.pl/DU/2024/1061> (дата звернення: 04.05.2025).
4. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) : Закон Федеративної Республіки Німеччина від 18.08.1896., URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> (дата звернення: 04.05.2025).
5. Code civil : Цивільний кодекс Франції від 21.03.1804 р. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/2025-05-04/ (дата звернення: 04.05.2025).
6. Dosnazarova A. D. Comparative legal analysis of loan agreements and gratuitous use – loans. European Journal of Research Development and Sustainability. 2021. Vol. 2, No. 5. P. 68–70. URL: <https://scholarzest.com/index.php/ejrds/article/view/785/663>
7. Schmidt-Kessel M. Gratuitous Use. Max Planck Encyclopedia of European Private Law. Oxford: Oxford University Press, 2012. URL: https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Gratuitous_Use.

УДК 159.9:316.4:614.2

Габчак М. І.

студентка 1 курсу,
факультету історії, педагогіки та психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка,
Науковий керівник:

Хавула Р. М.

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ КРИЗ

Останні роки показали, наскільки стрімко і неочікувано можуть змінюватися соціальні обставини: війна, пандемія, вимушене переселення, втрата роботи, небезпека для життя і здоров'я. Усе це створює умови тривалого психологічного навантаження, що загрожує ментальному здоров'ю. Саме тому зростає потреба в розумінні й розвитку такої особистісної якості, як психологічна стійкість. Вона дозволяє людині адаптуватися до несприятливих обставин, зберігати рівновагу, долати труднощі та повертатися до продуктивного функціонування навіть після сильного стресу чи травми.

Психологічна стійкість – це здатність особистості ефективно долати стресові ситуації, не дозволяти їм зруйнувати внутрішню рівновагу й адаптуватися до змін [3]. Вона проявляється в умінні зберігати спокій, діяти раціонально, ухвалювати зважені рішення навіть у складних обставинах.

Стійкість не означає відсутності емоцій чи переживань – це здатність не піддаватися їм повністю, а усвідомлено працювати з ними.

Ключовими компонентами психологічної стійкості є: здатність до саморегуляції, тобто контроль власних емоцій і поведінки; оптимізм як віра в краще майбутнє; усвідомлена відповідальність за власне життя; реалістичне сприйняття навколишньої дійсності; наявність внутрішньої мотивації та життєвого сенсу; а також внутрішній локус контролю – переконання в тому, що життєві обставини залежать передусім від особистих дій, а не від зовнішніх факторів [2, с. 4].

Повномасштабна війна в Україні створила безпрецедентні умови для перевірки людської витривалості. Щоденні обстріли, втрата домівок, розлука з рідними, поранення чи загибель близьких — усе це є

травматичними чинниками, які можуть спричинити тривожні розлади, депресію, ПТСР (посттравматичний стресовий розлад).

Однак навіть за таких умов багато людей виявляють здатність не лише виживати, а й залишатися активними, підтримувати інших, займатися волонтерством чи продовжувати навчання. Це яскравий приклад дії психологічної стійкості, що допомагає не зламатися під тиском обставин.

У період воєнних дій важливу роль відіграє також соціальна підтримка – спілкування, довіра, участь у спільнотах, що створюють відчуття безпеки й належності[3]. Люди, які мають підтримку, краще переносять стрес і швидше відновлюються.

Психологічна стійкість базується на кількох ключових компонентах.

Серед них — здатність до саморегуляції, що передбачає ефективний контроль емоцій та поведінки; оптимістичне ставлення до життя та віра у позитивне майбутнє; відповідальність за власні рішення та дії; реалістичне сприйняття навколишньої дійсності; наявність внутрішньої мотивації та усвідомленого життєвого сенсу. Важливим чинником також виступає особисте відчуття контролю над подіями у власному житті — переконання, що доля людини визначається передусім її власними діями, а не зовнішніми обставинами [1,с56].

Психологічна стійкість є невід’ємною умовою збереження психічного здоров’я в умовах соціальних криз. Вона допомагає людині залишатися цілісною попри зовнішні труднощі, адаптуватися до змін і не втрачати себе навіть у найважчих обставинах. Формування цієї якості можливе для кожного, і вона стає не лише особистим ресурсом, а й опорою для близьких та суспільства в цілому.

З огляду на виклики сьогодення, розвиток стійкості має стати пріоритетом не лише для психологів, а й для всіх, хто піклується про ментальне здоров’я – власне і колективне.

Список використаних джерел

1. Ничка О. Психологічна стійкість особистості в екстремальних умовах життєдіяльності : монографія / О. Ничка. – Тернопіль, 2021. – 56 с. – URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/53264/1/Ничка_О.,_ПСзм-21.pdf
2. Психологічна стійкість особистості в екстремальних умовах життєдіяльності // Habitus. – 2024. – № 67. – Одеса. –3–4 с. – URL: <http://habitus.od.ua/journals/2024/67-2024/50.pdf>
3. Психосоціальна стійкість до стресу: як бути витривалим? Електронний ресурс. – Житомир, 2023. – URL: <https://mcnttumzt.do.zt.ua/2023/03/15/psychosocialna-stijkist-do-stresu-yak-buty-vytryvalym>

УДК 159.9

Дурицька Ю. Ю.

здобувач вищої освіти гр. ПБ-211

Науковий керівник:

Філіпович В. М.

канд. психол. н., доцент

Національний університет “Чернігівська політехніка”
(м.Чернігів, Україна)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРАДИЦІЙНИХ І КРЕАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Конфлікт є невід’ємною частиною людського буття. Його виникнення можливе в будь-якій сфері – від особистого спілкування до міждержавних відносин. Наукова спільнота традиційно розглядала конфлікт як проблему, що потребує чіткого регулювання й стримування. Проте з розвитком соціальних наук, психології, культурології та нових технологій почала формуватися думка про конфлікт не лише як виклик, а і як ресурс для розвитку. Це сприяло появі альтернативних підходів до вирішення конфліктів – креативних стратегій, які акцентують увагу на процесі трансформації, залученні емоційного інтелекту та використанні інноваційних форм взаємодії. У цьому контексті особливо важливо порівняти традиційні та креативні стратегії, зважаючи на їхні сильні та слабкі сторони, а також можливість поєднання в інтегративному підході.

Класичним підходом до аналізу стратегій конфліктів є модель Томаса-Кілмана [5], яка базується на двох змінних: наполегливості та співпраці. Вона виокремлює п’ять базових стилів поведінки в конфлікті: ухилення, пристосування, конкуренція, компроміс та співпраця. Цей підхід передбачає, що кожна стратегія має відповідне застосування залежно від ситуації. Наприклад, конкуренція доречна в умовах кризового управління, тоді як співпраця – під час довгострокового партнерства. Водночас, як зазначає Мортон Дойч [4], ефективність вирішення конфлікту значною мірою залежить від ступеня довіри між сторонами: там, де довіра низька, традиційні методи можуть перетворитися на інструменти стримування, а не порозуміння.

Таким чином, традиційні стратегії мають чітку структуру, передбачуваність і ґрунтуються на раціональному аналізі ситуації. Водночас вони обмежені в урахуванні емоційної складової та креативного потенціалу учасників конфлікту.

На зламі XX–XXI століть формується нове бачення конфлікту як простору для зростання. Тут важливу роль відіграють наративні практики, медіація, арт-методи, форум-театр та інтеркультурна фасилітація. Ці підходи не лише допомагають вирішити конфлікт, але й трансформують взаємини, спонукаючи сторони до глибшого розуміння одне одного.

Наприклад, Майкл Вайт і Девід Епстон [6] у наративному підході пропонують розглядати конфлікт як історію, яку можна переписати. Такий підхід допомагає учасникам вийти за межі звичних ролей (жертва, агресор) і побачити іншу перспективу. Кевін Аврух [2] підкреслює, що жоден конфлікт не може бути ефективно розв’язаний без урахування культурного контексту – це особливо важливо у багатокультурних спільнотах.

Креативні стратегії також активно залучають емоції, тіло, образи, гру – ресурси, які традиційні підходи часто ігнорують. Саме тому такі стратегії стали надзвичайно популярними в освітніх середовищах, громадських ініціативах, мистецьких проєктах та психотерапії.

Окремої уваги заслуговує впровадження дизайн-мислення як методології вирішення конфліктів. Цей підхід, який походить зі сфери інноваційного проєктування, передбачає п’ятиетапний процес: емпатія, формулювання проблеми, генерація ідей, прототипування, тестування. Основний акцент – на глибоке розуміння потреб усіх сторін та спільний пошук нестандартних, часто неочевидних рішень.

Олена Скриник, українська дослідниця інноваційної педагогіки, підкреслює, що дизайн-мислення “активізує творчий потенціал учасників конфліктних ситуацій і сприяє зниженню напруги завдяки емпатії та спільній дії” [1, с.34-40].

Практичний приклад такого підходу – проєкти в школах східної України, де учні з різним соціальним досвідом у форматі “дизайн-лабораторій” шукали шляхи покращення навчального середовища. У процесі учасники не лише розв’язували конфлікти, а й формували новий тип співпраці, базований на взаємоповазі та креативному мисленні.

Для узагальнення розглянемо основні параметри, за якими можна порівняти традиційні й креативні підходи (табл. 1).

Порівняльна характеристика стратегій

Критерій	Традиційні стратегії	Креативні стратегії
Основний фокус	Результат, стабілізація	Процес, трансформація
Роль емоцій	Знеособлення, нейтралізація	Активне залучення, усвідомлення
Структура взаємодії	Формальна	Неформальна, контекстуальна
Третя сторона	Інколи	Часто необхідна (медіатор, фасилітатор)
Інструменти	Аргументи, переговори	Історії, мистецтво, тіло, гра
Простір для новизни	Обмежений	Широкий
Контекст застосування	Бізнес, суд, військова сфера	Освіта, громади, культура, терапія

У реальному житті рідко трапляються конфлікти, що піддаються виключно одному типу вирішення. Саме тому все більше дослідників і практиків схиляються до інтегративного підходу, який передбачає: поєднання структурованості традиційних стратегій із гнучкістю креативних методів; урахування емоційного й культурного контексту; роботу з сенсами, а не лише з фактами. Такий підхід особливо важливий у періоди соціальної нестабільності, коли звичні моделі вичерпують себе, а суспільство потребує нових форм діалогу.

Таким чином, традиційні та креативні стратегії вирішення конфліктів – це не антагоністи, а радше доповнення одне одного. Уміння комбінувати ці підходи, зважаючи на конкретну ситуацію, мету та етичний контекст, відкриває шлях до глибшого, сталого розв’язання конфліктів. Вважаємо, що у майбутньому розвиток технологій, зростання ролі емоційного інтелекту та культурної чутливості лише підсилюватимуть роль креативних стратегій у практиці конфліктології.

Список використаних джерел

1. Скриник О. В. Дизайн-мислення як інноваційна стратегія розвитку педагогічної творчості. Освітній простір України, 2020. № 2, С. 34–40.
2. Avruch K. Culture and Conflict Resolution. Washington, D.C. : United States Institute of Peace Press, 1998. 153 p.
3. Bush R.A.B., Folger J.P. The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict. San Francisco : Jossey-Bass, 2005. 336 p.
4. Deutsch M. The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes. New Haven : Yale University Press, 1973. 420 p.
5. Thomas K.W., Kilmann R.H. Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument. Tuxedo, NY : XICOM, Incorporated, 1974. 16 p.
6. White M., Epston D. Narrative Means to Therapeutic Ends. New York : W.W. Norton & Company, 1990. 229 p.

УДК 613.2:159.9-057.87

Кіт Л. Я., Тимошук С. В. *

к. б. н., асистент кафедри безпеки життєдіяльності,
* к. х. н., доцент кафедри безпеки життєдіяльності,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Раціональне харчування є визначальним чинником збереження фізичного та психічного здоров’я людини. Збалансований раціон сприяє фізичному та психічному розвитку молоді, підтримує імунітет, адаптаційні резерви організму та його працездатність, а також впливає на благополуччя нації загалом [10, с. 15]. Сучасні виклики, спричинені війною,

вплинули на всі сфери життя української молоді, зокрема й на харчову поведінку студентів. є сильним стресогенним чинником, що може провокувати розлади харчової поведінки, призвести до незбалансованого харчування та розвитку залежностей від нездорової їжі [9, арт. 1731].

Дослідження харчових звичок студентської молоді є надзвичайно важливим для формування ефективних стратегій профілактики ризикової харчової поведінки та збереження здоров'я молоді в умовах війни.

Результати досліджень різних авторів свідчать, що підвищений рівень стресу часто призводить до: порушення режиму харчування [2, арт. 104380; 10, с. 16-17]; надмірного споживання висококалорійної їжі з метою зменшення стресу [7, арт. 2655]; недостатнього споживання білків, вітамінів та мінералів через фінансові труднощі та обмежений доступ до якісних продуктів [2, с. 345-359]; використання енергетичних напоїв та стимуляторів задля підтримання своєї працездатності [1, с. 1-9].

За результатами опитувань студентів першокурсників Львівського національного університету, в якому упродовж двох останніх років взяли участь понад 800 осіб, було виявлено усі ці порушення. Встановлено, що студентам-першокурсникам здебільшого притаманне хаотичне харчування (пропуск основних прийомів їжі, безконтрольні перекуси, нерівномірні інтервали між прийомами їжі тощо). У поєднанні з такими стресогенними чинниками, як адаптація до нового освітнього середовища, зростання навчального навантаження та зміна соціального статусу, війна чинить синергійний психологічний вплив, посилюючи дію наявних психоемоційних навантажень, що й зумовлює зміну харчової поведінки студентів. Наприклад, характерні прояви емоційного переїдання та зловживання висококалорійною їжею виявлено приблизно у третини опитаних респондентів.

Обмежені фінансові ресурси студентів, які проживають у гуртожитках, зумовлюють споживання економічно доступної, проте часто незбалансованої їжі, що призводить до зниження споживання білків, вітамінів та мінералів і, як наслідок, негативно впливає як на їхнє здоров'я, так і на академічну успішність. Більше половини студентів-першокурсників постійно відчуває постійну втому та нестачу сил та енергії. Для підвищення концентрації та витривалості під час навчання приблизно 24 % опитаних респондентів вживає різні кофеїновмісні напої, серед яких переважають зелений та чорний чай, натуральна кава. Зловживання ними, особливо у вечірній час, нерідко призводить до появи низки негативних ефектів: підвищення артеріального тиску, прискореного серцебиття, тривожності, порушення сну, безсоння, що спонукає вранці “аби збадьоритися” випити нову порцію напоїв. Щодо “енергетиків”, то все ж більша частина студентів (майже 75%) вважає їх шкідливими і вживає рідко, 1-2 рази на тиждень – приблизно 6% і 3-6 разів на тиждень – приблизно 2% опитаних респондентів.

Виявлені зміни у харчовій поведінці, спричинені дією стресових чинників, загострюють потребу в розробці цілеспрямованих стратегій підтримки студентів у кризових ситуаціях, включаючи психологічну допомогу та освітні програми щодо здорового харчування.

В Україні проблема посилюється складнощами з логістикою продовольства, економічною нестабільністю та обмеженими можливостями приготування здорової їжі студентами, які залишилися без підтримки родини з різних причин, включаючи воєнні дії.

У міжнародній практиці використовують низку стратегій для зменшення негативного впливу стресу на харчову поведінку студентів:

- освітні програми щодо здорового харчування [8, с. 110-120];
- створення доступних варіантів здорового харчування у студентських їдальнях [7, арт. 2655];
- впровадження психологічних програм для зниження рівня стресу [5, с. 689-701];
- використання програм підтримки харчової безпеки [4, с. 240].

Застосування подібних підходів в Україні може сприяти покращенню раціону харчування студентської молоді та сприяти у них профілактиці ризикової харчової поведінки, яка в умовах війни в Україні зазнає значних змін через підвищений рівень стресу, економічні труднощі та обмежений доступ до якісного харчування. Світовий досвід показує ефективність комплексних освітніх та соціальних програм у подоланні цих викликів. Необхідно впроваджувати адаптовані до українських реалій стратегії профілактики ризикової харчової поведінки та забезпечення доступу до збалансованого харчування.

Список літератури

1. Bennett J. M., Greene J., Schwartz-Barcott D. Energy drinks and dietary habits among university students. *Journal of Nutritional Science*. 2021. Vol. 10, № 1. P. 1–9.
2. Chaumette B., Moro M. R., Pirard P., Kebir O. Impact of stress on eating behaviors: A systematic review. *Appetite*. 2019. Vol. 142. Article number: 104380. URL: <https://doi.org/10.1016/j.appet.2019.104380>
3. Chen L., Barendregt W. Food security and diet quality in crisis-affected populations. *Public Health Nutrition*. 2022. Vol. 25, № 3. P. 345–359.
4. FAO. The State of Food Security and Nutrition in the World. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2021. 240 p.
5. Firth J., Solmi M., Wootton R. E. et al. The efficacy of psychological interventions in improving mental health and dietary habits. *Psychological Medicine*. 2019. Vol. 49, № 5. P. 689–701.
6. Mattioli A. V., Ballerini Puviani M., Nasi M., Farinetti A. Stress and eating behaviors in the pandemic era. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*. 2020. Vol. 30, № 11. P. 1957–1962.

7. Rippin H. L., Hutchinson J., Evans C. E. L. et al. Healthy eating interventions in university settings: A review. *Nutrients*. 2020. Vol. 12, № 9. Article number: 2655. URL: <https://doi.org/10.3390/nu12092655>

8. Robinson E., Boyland E., Chisholm A. et al. Dietary interventions for young adults: A meta-analysis. *Journal of Nutrition Education and Behavior*. 2021. Vol. 53, № 2. P. 110–120.

9. Zachary Z., Brianna F., Brianna L., Garrett D., Jade W., Alyssa D., Connor A. The impact of the COVID-19 pandemic on dietary behaviors. *Nutrients*. 2020. Vol. 12, № 6. Article number: 1731. URL: <https://doi.org/10.3390/nu12061731>

10. Кіт Л. Я. Особливості харчової поведінки студентської молоді в умовах воєнного стану. International scientific-practical conference “Modern challenges and topical issues of science, education and society”: conference proceedings (Tampere, Finland, February 7, 2024). Tampere, Finland: Scholarly Publisher ICSSH, 2024. 83 pages., С.15-18.

Кушнір Н. А.

здобувач вищої освіти

Навчально наукового інституту психології

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Науковий керівник:

Вакар В. В.

в.о. заступника в.о. директора з виховної та соціальної роботи

асистент кафедри загальної та спеціальної психології

Донецький національний університет імені Василя Стуса

СТИЛІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ У ОСІБ З РІЗНИМ ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Емоційний інтелект (EI) є значущим психологічним конструктом, що доповнює традиційні концепції інтелекту, особливо у сфері міжособистісного спілкування та соціальної адаптації. Дж. Майер та П. Селовей (1990) визначили EI як здатність відстежувати, розрізняти власні та чужі емоції та використовувати цю інформацію для керування мисленням і діями. В Україні Е.Л. Носенко та Н.В. Коврига розглядають EI як інтегративну властивість особистості, що включає розпізнавання, розуміння, контроль і регуляцію емоцій для досягнення життєво важливих цілей. Існують різні моделі EI: модель здібностей Дж. Майєра і П. Селовея, змішана модель Д. Гоулмана (самосвідомість, саморегуляція, мотивація, емпатія, соціальні навички) та змішана модель Р. Бар-Она (внутрішньоособистісний, міжособистісний, адаптивність, управління стресом, загальний настрій). Українські дослідники Е.Л. Носенко та Н.В. Коврига розглядають EI як прояв позитивного ставлення до світу та

виділяють три рівні його вияву: емоційна розумність, емоційні компетенції та актуальна емоційна компетентність. В.Ф. Моргун інтегрує EI в структуру особистості як компонент психологічного благополуччя, а А.Г. Четверик-Бурчак доводить його важливість для суб'єктивного благополуччя та психологічного здоров'я. [1,2].

Отже, EI є інтегративною особистісною властивістю, що охоплює розпізнавання, розуміння й управління емоціями для ефективної міжособистісної взаємодії та досягнення життєвих цілей, включаючи когнітивні здібності та особистісні характеристики.

Мета: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості стилів міжособистісного спілкування у осіб з різним рівнем емоційного інтелекту.

Емпіричне дослідження емоційного інтелекту в досліджуваній вибірці здійснювалося за допомогою методики Н. Холла та опитувальника “ЕмІн” Д.В. Люсіна. Отримані результати дозволили визначити рівень та особливості емоційного інтелекту респондентів, а також виявити специфіку його окремих компонентів.[4,5].

Аналіз результатів дослідження за методикою Н. Холла показав, що загальний рівень емоційного інтелекту в досліджуваній вибірці розподілився наступним чином: високий рівень – 24% (12 осіб), середній рівень – 46% (23 особи), низький рівень – 30% (15 осіб). Такий розподіл свідчить про переважання середнього рівня емоційного інтелекту серед респондентів, що відповідає нормальному розподілу цієї характеристики у загальній популяції.

Дослідження за опитувальником “ЕмІн” Д.В. Люсіна виявило середній рівень розвитку як міжособистісного (42,6 бали), так і внутрішньоособистісного (39,8 бали) емоційного інтелекту у вибірці, що свідчить про гармонійність їх розвитку. Детальний аналіз шкал показав, що найбільш розвиненими є розуміння чужих (22,5 бали) та своїх (21,3 бали) емоцій, тоді як управління чужими (20,1 бали) та своїми (18,5 бали) емоціями є менш розвиненими. Ці результати узгоджуються з даними методики Н.Холла, вказуючи на краще розвинені навички розпізнавання та розуміння емоцій порівняно з управлінням ними.[6,7].

Висновки: проведене теоретико-емпіричне дослідження виявило статистично значущий взаємозв'язок між рівнем емоційного інтелекту та домінуючими стилями міжособистісного спілкування. Особи з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють переважно конструктивні стилі спілкування (гнучкість, емпатія, толерантність, співпраця), тоді як для осіб з низьким рівнем характерні деструктивні стилі (домінування, конфронтація, маніпуляція). Емоційний інтелект є важливим чинником ефективної комунікації, впливаючи на емоційну експресивність, емпатійність, гнучкість, відкритість та конфліктність. Виявлено специфіку взаємозв'язку окремих компонентів емоційного інтелекту зі стилями спілкування: розпізнавання емоцій – з емпатійним, управління власними емоціями – з

асертивним, усвідомлення власних емоцій – з відкритим, використання емоцій для мислення – з творчим. Розроблено практичні рекомендації щодо оптимізації стилів спілкування через розвиток емоційної компетентності. Також виявлено гендерні відмінності у взаємозв'язку EI зі стилями спілкування: у жінок EI більше пов'язаний з емпатійним та експресивним стилями, у чоловіків – з діловим та раціональним. Результати підтверджують гіпотезу про взаємозв'язок між рівнем EI та стилями спілкування, розширюючи розуміння ефективної комунікації.

Список використаної літератури

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Пер. з англ. С.Л. Гумецької. Харків: Вівіт. Вилучено з: http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/emocin.pdf
2. Комар З. Психологічна стійкість воїна. Київ. Посольство Великої Британії в Україні, S T A B I L I Z A T I O N SUPPORT SERVICES. Вилучено з: https://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_voina.pdf
3. Корольчук В. М. Психологічні засади дослідження стресостійкості особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології. Вилучено з: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nsspp_2011_26_22.pdf
4. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності. Підручник. Київ. Єльга, Ніка-центр. Вилучено з: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/1608/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BD_%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf
5. Куценко Я.М. Емоційний інтелект. Проблеми діагностики. Проблеми сучасної психології. Вилучено з: <https://theunj.org/index.php/2227-6246/article/download/160833/160038>
6. Моргун В.Ф. Емоційний інтелект у багатовимірній структурі особистості. Постметодика. Вилучено з: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Postmetodyka_2010_6_3.pdf
7. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект. Концептуалізація феномена, основні функції : [монографія]. Вища школа. Вилучено з: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/Em_intellekt.pdf

УДК 159.955.4

Некіз Т. А.

викладач кафедри теоретичної та консультативної психології
доктор філософії у галузі психології

Помінчук С. С.

здобувачка першого освітнього рівня,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ПІДЛІТКІВ

В епоху цифровізації віртуальні платформи спілкування стали фундаментальним елементом повсякденності підліткового покоління, визначально впливаючи на формування їхньої ідентичності, соціальних компетенцій та комунікаційних стратегій. Паралельно з цим, надмірне занурення у цифровий простір потенційно спричиняє деструктивний вплив на психоемоційну сферу молоді, посилюючи тенденції до агресивних проявів та трансформуючи усталені поведінкові моделі. З огляду на це, вивчення взаємозалежності між віртуальною комунікацією та проявами агресії у підлітковому середовищі набуває особливої релевантності та характеризується вагомою психосоціальною значущістю.

У наукових дослідженнях останніх років особливу увагу приділено впливу цифрових комунікацій на підліткову психіку та міжособистісну взаємодію. Так, **Patti M. Valkenburg i Jochen Peter** підкреслюють, що специфіка онлайн-спілкування — зокрема анонімність, гнучкість у часі та легкий доступ — створює умови, які можуть як сприяти особистісному розвитку, так і провокувати напруження у стосунках між підлітками. Автори зазначають, що ці фактори нерідко стають каталізаторами конфліктів, зростання агресії або соціальної напруги (Valkenburg & Peter, 2011).

Подібну точку зору висловлюють і **Samuel E. Ehrenreich з Marion K. Underwood**, які дослідили, як щоденне використання соціальних платформ впливає на емоційний стан молоді. Вони дійшли висновку, що системна присутність у цифровому середовищі може негативно позначатися на стабільності емоційних реакцій і формуванні здорових соціальних зв'язків (Ehrenreich & Underwood, 2016).[1,2]

Постійне порівняння себе з іншими користувачами може викликати почуття заздрості, невдоволення та навіть агресію. Підлітки можуть відчувати тиск щодо відповідності ідеальному образу, який вони бачать у соціальних мережах, що може призводити до негативних емоцій і агресивної поведінки. Крім того, підлітки можуть стикатись з агресивним контентом, який може підбурювати до агресивної поведінки або нормалізувати її. Вплив контенту, який пропагує насильство або агресію, може бути особливо небезпечним для вразливої психіки підлітків.

Потрапляючи у віртуальний світ і знайомлячись з інформацією, розміщеною в соціальних мережах, кожен з нас формує власні цінності та визначає ексклюзивне ставлення до певних моделей поведінки, дій та явищ як у віртуальному, так і в реальному світі. Використовуючи соціальні мережі, ми засвоюємо певні моделі поведінки, прийнятні у віртуальному світі, і з часом переносимо їх у реальне життя. У соціальних мережах ми засвоюємо стереотипи, моделі поведінки та норми діяльності, формуємо свою соціальну ідентичність та самооцінку. Це і є поведінкова складова активності в соціальних мережах.

Задоволення потреб у спілкуванні та моральній підтримці є найважливішими для особистості підлітка. Якщо вони не можуть бути задоволені в реальному житті, то задоволення їх в інтернеті дає можливість “втекти” від проблем і труднощів, які виникають на певних етапах соціалізації. Однак, незважаючи на те, що інтернет іноді може надавати персональні дані і навіть фотографії та реальні образи співрозмовників, слід розуміти, що, незважаючи на те, що в інтернеті можна знайти слід розуміти, що, незважаючи на це, вони не дають реалістичного уявлення про людину. Анонімність в інтернет-спілкуванні не тільки сприяє самопрезентації та створенню враження про себе за власним бажанням, але й дає можливість бути тим, ким хочеться, що часто призводить до девіантної поведінки та агресії.

Нарешті, варто враховувати вплив часу, проведеного в соціальних мережах, на психічне здоров'я підлітків. Надмірне використання соціальних мереж може призводити до депресії, тривожності та ізоляції, що, у свою чергу, може сприяти агресивній поведінці.

Підсумовуючи необхідно зазначити, що соціальні мережі не є суто негативним явищем, вони також мають багато позитивних аспектів, зокрема можливість для самовираження, спілкування та доступу до інформації.

Список літератури

1. Valkenburg P. M., Peter J. Online communication among adolescents: an integrated model of its attraction, opportunities, and risks / P. M. Valkenburg, J. Peter // *Journal of Adolescent Health*. 2011. Vol. 48, № 2. С. 121–127. DOI: 10.1016/j.jadohealth.2010.08.020.

2. Ehrenreich S. E., Underwood M. K. Adolescents' text message communication and growth in antisocial behavior across the first year of high school / S. E. Ehrenreich, M. K. Underwood // *Journal of Research on Adolescence*. 2016. Vol. 26, № 3. С. 526–541. DOI: 10.1111/jora.12203.

3. Горбань О. М. Соціальні мережі як фактор ризику розвитку інтернет-залежності в підлітковому віці / О. М. Горбань // *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2020. № 3. С. 56–60.

4. Савченко Н. С. Психологічні особливості використання соціальних мереж у підлітковому віці / Н. С. Савченко // *Актуальні проблеми психології*. 2019. Т. 12, вип. 2. С. 112–118.

УДК 159.923:004.9

Ронжес О. Є.

аспірантка кафедри прикладної психології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

СУБ'ЄКТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Цифровізація швидко змінює соціальний та психологічний ландшафт сучасного суспільства. Як на глобальному, так і на регіональному рівнях ефективна психологічна і соціальна адаптація людини до цифровізації полягає в можливості самостійно усвідомлено приймати рішення та обирати актуальні доречні інструменти для досягнення поставлених цілей і намірів, а також уникати пастки та шахрайство у цифровому просторі, та ефективно протистояти викликам цифровізації і мінливого цифрового та ШІ-ландшафту, відповідно до власної направленості особистості. Ці навички ми і визначаємо як ознаки суб'єктності у цифровому просторі. При такому підході висвітлюється необхідність врахування особистісних характеристик для формування ефективних стратегій адаптації до нових цифрових реалій. Об'єктом таких досліджень стає процес адаптації людини до актуального цифрового середовища; предметом — роль суб'єктності особистості як чинника психологічної, соціальної та психофізіологічної адаптації. **Мета полягає в визначенні того, яким чином рівень суб'єктності впливає на здатність особистості адаптуватися до цифрових змін.**

Для вивчення ролі суб'єктності особистості як чинника адаптації до цифровізації було проведено комплексне дослідження адаптації до цифровізації. Однією з частин дослідження було проведення глибинних інтерв'ю (21 питання, n=15, вибірка – українці, народжені між 1973 та 1993 роками, умовні „цифрові емігранти“). На підставі тематичного аналізу якісних даних, отриманих під час інтерв'ю, було виявлено потребу в суб'єктності для ефективної адаптації до цифровізації. Аналіз кількісних даних дослідження показав значущу роль рівня цифрової компетентності у психофізіологічній адаптації до нових цифрових середовищ. А також можливість типологізації користувачів згідно особливостям індивідуальної психофізіологічної адаптації до нових цифрових середовищ, які також значуще відрізняються за рівнем цифрової компетентності [1, с. 9]. Цифрова компетентність включає в себе навички критичного мислення, створення контенту, цифрової комунікації та безпеки, які розуміють під собою також і володіння технічними засобами [2]. Усвідомлене цілепокладання відповідно власним намірам та особистісній направленості є суто психологічним виміром і не входить в концепцію цифрової компетентності, а доповнює її до визначення нами робочого поняття суб'єктності людини в цифровому просторі.

За результатами якісного аналізу виявлено, що високий рівень суб'єктності стимулює активну позицію у цифровому просторі, підвищує

здатність критично аналізувати цифровий контент, зміцнює психологічну стійкість. Глибинні інтерв'ю показали, що особистості з розвинуеною суб'єктністю краще справляються з викликами цифрової трансформації, зберігають індивідуальність і здатність до саморегуляції. Такі люди характеризуються здатністю активно ставитись до нових цифрових умов, критично оцінювати інформацію та зберігати психологічну рівновагу. **Основними механізмами впливу суб'єктності на адаптацію** до цифровізації можна зазначити такі стратегії, як інформаційна критика, саморегуляція, здатність до транзиту між різними цифровими форматами спілкування та швидкої адаптації до нових цифрових середовищ, а також самостійного пошуку інформації відповідно власним критеріям вибору та перевірки надійності. Це дозволяє не тільки усвідомлено діяти в цифровому просторі згідно власним цілям і цінностям, але і уникнути негативних наслідків, таких як медіатравматизація чи дезінформація.

Інтерв'ю показали, що у суб'єктних особистостей більш розвинена цифрова грамотність, кращий рівень когнітивної гнучкості та психофізіологічної стійкості. Вони частіше проявляють активну позицію у цифровому просторі й менше схильні до тривожних реакцій або залежностей від цифрових технологій. **Виявлені контексти та фактори, що підсилюють або стримують суб'єктність.** Встановлено, що на рівень суб'єктності впливають індивідуальні особливості, життєвий досвід, рівень цифрової грамотності, підтримка зі сторони соцмереж і психологічний клімат у сім'ї чи колективі. Водночас страх втрати контролю, агресія у цифровому просторі або недостатня навичка критичного мислення стримують розвиток суб'єктності.

Загалом, дослідження підтверджує, що суб'єктність є важливим внутрішнім ресурсом у процесі цифрової адаптації. Вона виступає як фактор, що визначає здатність особистості активно управляти цифровими ризиками і можливостями, зберігати психологічну рівновагу та попереджати деструктивні прояви у цифровому середовищі. Розвиток суб'єктності має стати пріоритетом у сфері психологічної підтримки та освіти, особливо у контексті швидких цифрових трансформацій в цифрову епоху, з урахуванням індивідуальних особливостей або типових характеристик окремих вікових та соціальних груп.

Список літератури

1. Ронжес О. Є., Кряж І. В. Латентні профілі показників адаптації людини до нових цифрових середовищ. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка*. 2025. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2025-7-10-03> (дата звернення: 13.05.2025).
2. DigComp framework. *The Joint Research Centre: EU Science Hub*. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/projects-and-activities/education-and-training/digital-transformation-education/digital-competence-framework-citizens-digcomp/digcomp-framework_en (date of access: 13.05.2025).

УДК 159.9.072.533:613.86:[378.091.212:792.8]

Холмакова Ю. В.

ст. викл. кафедри іноземної філології КНУКіМ (м.Київ),
ст. викл. кафедри суспільно-гуманітарних наук ЛДАКіМ (м.Київ)

ВАЖЛИВІСТЬ СКРИНІНГУ ДЕПРЕСИВНИХ СИМПТОМІВ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ТВОРЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДИКИ PHQ-9

Сучасні студенти вищих навчальних закладів України, особливо ті, хто навчається на творчих спеціальностях, перебувають під постійним психоемоційним тиском, спричиненим високими академічними вимогами, нестабільною соціальною ситуацією та особистими очікуваннями. У таких умовах зростає ризик розвитку депресивних розладів, які залишаються недостатньо діагностованими через стигму та відсутність систематичного моніторингу психічного стану.

У цьому контексті скринінгові інструменти, зокрема **Patient Health Questionnaire-9 (PHQ-9)**, стають важливим засобом для раннього виявлення симптомів депресії. Методика PHQ-9 є міжнародно визнаним, валідним та зручним опитувальником, що базується на діагностичних критеріях DSM-IV/DSM-5. Вона складається з дев'яти запитань, які дозволяють оцінити частоту основних депресивних симптомів за останні два тижні.

З метою дослідження актуальності використання PHQ-9 у студентському середовищі було проведено опитування десяти студентів 4 курсу факультету хореографії Київського національного університету культури і мистецтв (спеціальності: Сучасна хореографія, Бальна хореографія, Народна хореографія). Опитування здійснювалося англійською мовою з використанням офіційного варіанту опитувальника, розміщеного на сайті American Psychological Association.

Результати опитування показали, що:

- 6 студентів мали **легкий рівень депресії** (5–9 балів);
- 1 студент — **помірний рівень** (11 балів);
- 1 — **помірно тяжкий** (19 балів);
- 2 — **тяжкий рівень депресії** (20 та 21 бал);
- жоден з респондентів не відзначив наявності суїцидальних думок (усі оцінили 9-й пункт як 0).

Таким чином, 40 % респондентів мали показники, що свідчать про помірну та тяжку депресію, що вже потребує уваги фахівців. Аналіз контексту опитування виявив, що високі бали за шкалою PHQ-9 збіглися в

часі з підвищеним психоемоційним навантаженням, пов’язаним із підготовкою до звітного концерту та зростанням вимог з боку викладачів.

Виявлені результати підкреслюють **необхідність запровадження регулярного скринінгу психічного здоров’я** серед студентів, особливо тих, що навчаються за інтенсивними творчими спеціальностями. Регулярне (щомісячне або щосеместрове) використання методики PHQ-9 може дати змогу:

- вчасно виявляти депресивні симптоми на ранніх стадіях;
- забезпечити доступ студентів до психологічної підтримки;
- знизити ризики розвитку хронічної депресії та вигорання;
- підвищити академічну мотивацію і зберегти психоемоційну стійкість студентів;
- зменшити рівень стигматизації теми психічного здоров’я в університетському середовищі.

На жаль, в КНУКиМ наразі відсутня системна практика психологічного моніторингу стану студентів та викладачів. Це створює ризики невчасної діагностики та поглиблення емоційних порушень. У зв’язку з цим, доцільно ініціювати створення програми профілактичного скринінгу за участю фахових психологів, а також підвищувати обізнаність студентів і викладачів про наявні інструменти самодіагностики.

Підсумовуючи, методика PHQ-9 продемонструвала свою ефективність як інструмент для початкової оцінки психоемоційного стану студентів. Її простота, відкритий доступ і адаптованість до українських реалій роблять її зручним засобом для практичного застосування у вищій школі. Особливу увагу слід приділяти студентам із високими балами — їм рекомендовано індивідуальне консультування.

Методика PHQ-9 розроблена в рамках проєкту *Primary Care Evaluation of Mental Disorders (PRIME-MD)* та валідована для використання у клінічній практиці (Kroenke, K., Spitzer, R.L., & Williams, J.B.W., 2001). Вона є загальнодоступною і знаходиться у відкритому доступі на сайті *American Psychological Association* та *Pfizer, Inc.*
Офіційна версія опитувальника англійською:
<https://www.apa.org/depression-guideline/patient-health-questionnaire.pdf>

Література

1. Kroenke, K., Spitzer, R. L., & Williams, J. B. W. (2001). *The PHQ-9: Validity of a brief depression severity measure*. Journal of General Internal Medicine, 16(9), 606–613. <https://doi.org/10.1046/j.1525-1497.2001.016009606.x>

СЕКЦІЯ 8
SECTION 8

ТУРИЗМ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА
TOURISM AND HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 338.48-6:502.131.1

Гонтаренко Є. С.

студентка бакалаврату

Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

**ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТІВ
ЕКОТУРИЗМУ НА ОСНОВІ КРАЩИХ СВІТОВИХ ДОСВІДІВ**

До основоположних засад ефективного екологічного туризму належать охорона природного середовища, просвітницька діяльність серед туристів і залучення місцевого населення до прийняття рішень і реалізації проєктів [1]. Одним з головних викликів для екотуристичних об'єктів є надмірна концентрація відвідувачів у популярних локаціях, що призводить до деградації природного середовища та зниження якості туристичного досвіду. З метою запобігання цим ризикам важливим є планування територіального розподілу інфраструктури. Наприклад, у національному парку Батанг-Ай (Малайзія) було збудовано другу туристичну базу, що дозволило зменшити інтенсивність використання основного об'єкта й забезпечити більш рівномірний розподіл потоків [2, с.26]. Такий підхід сприяє збереженню екосистем та підтримує природний баланс. Крім того, спеціалісти радять дотримуватися поетапного розвитку туризму, зважаючи на обмеженість ресурсів і потребу в адаптації локальних спільнот. Процес розвитку екологічного туризму часто порівнюють із вирощуванням фруктових дерев, зокрема дуріану: для появи перших результатів потрібен час, терпіння та системна праця [2, с.26].

Залучення громад до процесів планування і реалізації туристичних ініціатив. Соціальна складова екотуризму передбачає активну участь місцевих жителів у прийнятті управлінських рішень. Успішні приклади з різних країн демонструють, що відкриті консультації з громадами, залучення їх до розробки маршрутів та організація прозорого механізму розподілу доходів від туризму дозволяють зменшити соціальну напругу, уникнути конфліктів та підвищити зацікавленість населення у збереженні природної спадщини [2]. Розвиток системи екологічної освіти та сприяння залученню інвестицій у сталий туризм. Не менш важливим аспектом є формування екологічної свідомості серед туристів та мешканців регіону. Це завдання реалізується через створення інформаційних центрів, проведення екскурсій з екологічним ухилом, організацію майстер-класів і лекцій, що дають змогу краще усвідомити значення природного середовища [1]. Ефективна екопросвіта сприяє формуванню нової культури споживання туристичних ресурсів, де першочергового значення набуває дбайливе ставлення до природи. Держави, а також міжнародні

донори, мають можливість підтримувати сталий туризм шляхом створення стимулів для “зелених” інвестицій. Сюди входять програми сертифікації екологічно відповідальних готельних послуг, підтримка альтернативного транспорту, розвиток маловпливних форм розміщення. Міжсекторальна співпраця як інструмент реалізації природоохоронних ініціатив. Світова практика показує ефективність інтеграції зусиль державного, приватного та наукового секторів у питаннях екотуризму та збереження природи. Зокрема, в США прикладом такої взаємодії є трансформація військових об’єктів у природоохоронні території. На острові Сан-Клементе в Каліфорнії екологічні служби разом із військово-морськими силами реалізували програму відновлення середовищ існування для ендемічних видів, зокрема лисиць та буроголових горобців, що дало змогу надати цій території статус охоронюваної [3]. У штатах Техас і Алабама авіаційні та водні підрозділи сприяють відновленню популяцій рідкісних видів птахів, таких як журавель-майна.

В Ізраїлі реалізовано унікальний приклад перетворення території, яка раніше використовувалася як сміттєзвалище, на екологічно орієнтований туристичний простір. Так, на місці колишнього звалища “Гора Хірія” було створено Парк імені Аріеля Шарона — сучасний центр екологічної освіти, що включає інфраструктуру для активного відпочинку (пішохідні маршрути, велосипедні доріжки), орнітологічні зони та освітні лекції з питань переробки відходів [4]. Цей приклад ілюструє, як рекультивация та озеленення можуть створити нову цінність територіям, що раніше мали негативний екологічний імідж. Попри складну політичну ситуацію, Ізраїль щороку приймає мільйони туристів, а індустрія туризму становить вагомую частину економіки країни, забезпечуючи понад 6% її валового внутрішнього продукту [5, с.21]

Імплементация міжнародного досвіду в українських умовах. Елементи світових практик екотуризму активно впроваджуються й в Україні, зокрема в Карпатському регіоні, де функціонують національні природні парки, такі як “Синевир” і “Сколівські Бескиди”. Ці парки пропонують туристам екологічні стежки, маршрути для велосипедних подорожей, кінні прогулянки та інші форми природоорієнтованого туризму. Важливим прикладом міжнародної співпраці є проєкт “Карпати для майбутнього”, який координується Національним екологічним центром України (НЕЦУ) у партнерстві з організаціями з Чехії, Словаччини, Польщі та Угорщини. У межах цієї ініціативи використовуються підходи інтерпретації природної та культурної спадщини з метою створення освітніх маршрутів і підвищення обізнаності туристів щодо унікальності Карпатського регіону [6]. Подібні проєкти підтверджують ефективність освітнього компонента в екотуризмі як важливого засобу збереження природного капіталу та розвитку місцевих громад.

Отже, успішна реалізація екотуризму ґрунтується на системному підході, що охоплює збереження природного середовища, екологічну

просвіту, участь місцевих громад та міжсекторальну співпрацю. Світовий досвід свідчить про доцільність поетапного розвитку туристичної інфраструктури, залучення населення до планування й управління, а також переосмислення деградованих територій як ресурсів для сталого туризму.

Список літератури

1. Екотуризм: Відповідальна подорож до природи. URL: <https://dobrodary.org/ekoturizm-vidpovidalna-podorozh-do-prirody/>
2. Malaysia. Best Practices in Sustainable Tourism Management Initiatives for APEC Economies, July 2006, Chapter 3, 36 p. URL: <https://www.apec.org/docs/default-source/Publications/2006/7/Best-Practices-in-Sustainable-Tourism-Management-Initiatives-for-APEC-Economies-July-2006/TOC/Chapter-3-Malaysia.pdf>
3. Going Green: The U.S. Military's Efforts to Conserve and Preserve. URL: <https://charliemike.org/2023/04/22/going-green-the-us-militarys-efforts-to- conserve-and-preserve/>
4. Nation of Innovation: Ecotourism. URL: <https://reformjudaism.org/nation-innovation-ecotourism>
5. Війна та туризм: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11 листопада 2022 р.). Київ: ТОВ “Геопринт”, 2022. 319 с.
6. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р.

Локаєнко В. Ю.

студентка бакалаврату

Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ТРАНСПОРТУ В КИЄВІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТУРИСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Мережа київського метрополітену, яка формально виконує функцію каркаса міської транспортної системи, демонструє низку технічних, просторових і сервісних обмежень, що знижують її функціональну придатність до обслуговування туристичних потоків. Хоча загальна протяжність ліній становить 66,1 км із 51 станцією, фактичне територіальне охоплення є нерівномірним: значна частина районів, де розміщені об'єкти туристичного інтересу, залишаються поза зоною прямого доступу до метрополітену. Зокрема, культурні та природні комплекси, що мають інституційну туристичну значущість (Пирогів, Феофанія, Національний музей авіації), не інтегровані до маршрутної структури підземного транспорту.

Для концептуалізації основних системних вад подано аналітичне узагальнення у форматі таблиці 1. Структуризація обмежень здійснена за принципом відповідності між функціональними параметрами

інфраструктури та характером туристичних ускладнень, що виникають унаслідок їх наявності. Такий підхід забезпечує логічний перехід до діагностичного рівня аналізу транспортної непридатності системи для короткотермінових відвідувань міста.

Таблиця 1

**Ключові обмеження функціонування київського метрополітену
в контексті туристичної мобільності**

Параметр обмеження	Опис	Наслідки для туриста
Просторове охоплення	Відсутність станцій у районах розміщення периферійних туристичних локацій	Зниження досяжності культурних об'єктів без додаткових пересадок
Технічна інклюзія	Недостатня кількість ліфтів, пандусів, адаптивного обладнання	Неможливість пересування маломобільними користувачами без сторонньої підтримки
Навігаційна інфраструктура	Відсутність багатомовних схем, туристичних позначень, інтерактивної навігації	Обмеження у самостійному плануванні маршруту і складність орієнтації
Логістична дисперсія	Наявність складних або неінтуїтивних пересадок, нестача прямого сполучення між кластерами	Зростання когнітивного навантаження при переміщенні між об'єктами
Інституційна нестабільність	Часті обмеження руху в центральному ядрі через надзвичайні події	Порушення часової логіки маршруту, зниження транспортної передбачуваності

Джерело: узагальнено автором на основі [1-6].

Однією з ключових функціональних вад громадського транспорту Києва є обмежена доступність локацій, що становлять сталий або епізодичний інтерес для відвідувачів. Просторова організація міського середовища характеризується високою концентрацією об'єктів туристичної привабливості поза межами прямого транспортного охоплення. Така ситуація зумовлює потребу у багатоетапному переміщенні з використанням декількох типів транспорту, що ускладнює логіку маршрутів і підвищує когнітивне навантаження на туриста.

Для ілюстрації проблеми недостатньої транспортної досяжності можна навести типові приклади локацій із порушенням логістичним зв'язком:

- Національний музей народної архітектури та побуту України (Пирогів);
- Музей історії авіації поблизу аеропорту “Жуляни”;

- Міжнародний виставковий центр на Лівобережній зі слабким трамвайно-автобусним вузлом;
- Співоче поле як сезонна дестинація з фрагментарною маршрутною підтримкою;
- Голосіївський парк — рекреаційна зона без прямого сполучення з центром;
- Музей “Київська фортеця”, розташований між станціями метро без виокремленого транспортного коридору;
- Центр сучасного мистецтва М17 на території з недостатньо розвиненою маршрутною мережею.

Усі ці об’єкти мають туристичну та репутаційну вагу для міста, однак їхня інфраструктурна ізолюваність знижує імовірність включення до спонтанних або рекомендованих маршрутів. Транспортна система не забезпечує просторову цілісність міського туристичного продукту. Відсутність спеціалізованих маршрутів, узгоджених із подієвою активністю, формує ситуацію фрагментарного та непередбачуваного досвіду для туриста.

Інфраструктурна дискримінація маломобільних груп у Києві є наслідком системної неспроможності міської транспортної політики забезпечити рівні умови мобільності для всіх категорій користувачів. Сучасна архітектура міського простору формувалася без урахування принципів універсального дизайну. Унаслідок цього особи з інвалідністю, люди похилого віку, батьки з дитячими візками, а також тимчасово травмовані пасажери опиняються у становищі часткової або повної інфраструктурної ізоляції.

У туристичному контексті це створює подвійний бар’єр:

- › логістичний — фізична недосяжність об’єктів;
- › когнітивний — неможливість самостійного планування маршрутів.

Метрополітен Києва демонструє найвищий рівень технічної та сервісної недоступності. Лише близько 30% станцій обладнані відповідно до базових критеріїв фізичної доступності. Візуальна та акустична навігація є нестандартизованою, пересадкові вузли не забезпечують безперервного безбар’єрного пересування, а кнопки виклику персоналу — недоступні або нефункціональні.

Наземний транспорт має аналогічні проблеми:

- низька кількість піднятих платформ;
- дефіцит пандусів;
- відсутність належної підготовки водіїв;
- складнощі з паркуванням біля бордюрів;
- маркування “доступності” на маршрутах практично відсутнє;
- трамваї переважно використовують високопідлоговий рухомий склад.

Інформаційно-навігаційне середовище міста також не адаптоване: мобільні застосунки не містять фільтрів за доступністю, офіційні сайти не

мають розділів для туристів з інвалідністю, а друковані схеми — контрасту та багатомовності.

Управлінська складова ситуації не менш проблемна. У місті відсутній єдиний координуючий орган, відповідальний за впровадження стандартів доступності в транспортній сфері. Програма розвитку безбар'єрного транспорту не оновлюється, а наявні ініціативи є ситуативними.

Узагальнюючи, інфраструктурна дискримінація не лише порушує права окремих категорій громадян, але й знижує загальну туристичну привабливість Києва, унеможливорює його інтеграцію до міжнародних рейтингів інклюзивних міст і перешкоджає розвитку соціального туризму. Вирішення цього комплексу проблем має стати частиною стратегічної модернізації міської мобільності як основи сталого туризму.

Список літератури:

1. Berlin by rail: a cold-war adventure // The Guardian. 2024. 20 червня. URL: <https://www.theguardian.com/travel/article/2024/jun/20/berlin-by-rail-a-cold-war-adventure>
2. Sustainable Urban Transport for Kyiv // World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/pt/640531472066198963/pdf/107108-REVISED-PUBLIC-Sustainable-Urban-Transport-for-Kyiv-June-27-2016-REV.pdf>
3. Dronova O. Social dimensions to the public transport system in Kyiv // ResearchGate. URL: https://www.researchgate.net/publication/339112374_Social_dimensions_to_the_public_transport_system_in_Kyiv
4. Kyiv Aims to Improve Public Transportation Based on Seoul's Experience // World Bank. 2017. 07 серпня. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2017/08/07/kyiv-aims-to-improve-public-transportation-based-on-seouls-experience-in-big-data-utilization>
5. Transport in Kyiv // Wikipedia : вільна енциклопедія. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Transport_in_Kyiv
6. Kyiv City Council. Comprehensive Strategy for Urban Mobility 2021–2030. URL: https://kyivcity.gov.ua/transport_strategy_2030

Гурна І. І.

викладачка професійно-теоретичної підготовки
ДНЗ “Лісоводський професійний аграрний ліцей”

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ “СУ-ВІД” ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

На сьогоднішній час досить гостро постає питання використання вакуумного пакування продукції задля збереження якісного продукту.

Технологія “су-від” дає можливість зберегти продукти харчування в герметичній упаковці з мінімальними втратами якісних характеристик продукту.

Французький термін *sous-vide* означає процес приготування продуктів у вакуумній упаковці при відносно низьких постійних температурах (від 47 до 80 градусів).

Першовідкривачем технології став зовсім не кухар, а видатний вчений Бенджамін Румфорд. Саме він в 1799 році запропонував оригінальну методику приготування страв із застосуванням вакууму і гарячого повітря.

Готувати за технологією “су-від” - це не модний тренд, як може здатися невтаємниченому спостерігачеві.

Термін су-вид походить від французького *sous-vide*, дослівно це означає “у вакуумі”. Головна відмінність методики від більш традиційних методів приготування – смаження, запікання тощо – у використанні відносно низьких температур. Вперше технологія з'явилася у Франції. [3].

Су-від (*sous vide*, з французької – “під вакуумом”) – це спосіб приготування, при якому їжу (наприклад, м'ясо або рибу) кладуть у герметичний пластиковий пакет і готують на водяній бані або в паровій печі при відносно низькій температурі нижче 100 °C (або навіть нижче 90 °C).

Технологія су-від (фр. *sous vide* – “під вакуумом”) являє собою спосіб готування на водяній бані продуктів, поміщених у міцний пластиковий пакет, звідки попередньо відкачується повітря. Готування страви відбувається повільніше, ніж на плиті або в духовій шафі, за низької температури води, куди занурюється запакований у поліетилен продукт. Температура води при вакуумному методі складає від 50 °C до 85 °C і ніколи не перетинає точку кипіння. [1].

Для приготування цим методом, наприклад, м'яса або риби, вам знадобиться вакуумний ущільнювач і мішечки – щоб щільно загерметизувати продукти, перш ніж готувати їх при низькій температурі.

Занурювальний термостат-циркулятор су-від. Занурювальний термостат-циркулятор – це найсучасніший прилад, який використовується для приготування їжі методом су-від. Він дозволяє контролювати температуру з точністю до 0,1 °C.

Готування су-від у конвекційній печі. Якщо ви хочете приготувати смачні страви методом су-від, ви можете також скористатися конвекційною піччю.

Обладнання, необхідне для су-віду. Для успішного приготування продуктів “під вакуумом” необхідно точне дотримання технологічних умов, що потребує використання на кухні спеціального обладнання. До нього відносяться, перш за все, вакуумні пакувальники та заглибні термостатичні нагрівачі. [2, 5].

Як і будь-яка технологія, су-від володіє своїми плюсами і мінусами, на які варто звернути увагу.

Судіть самі – ось основні переваги су-віду:

Цілком передбачуваний результат. Можна не переживати, що продукт стане жорстким, пригорить чи ще якось зіпсується. Фішка су-від – точний контроль часу та температури.

Чудова текстура готової їжі. М'ясо *sous-vide* не сплутаєш ні з чим – настільки воно виходить соковите та ніжне. Це завдяки тому, що невисока температура приготування делікатно впливає на текстуру.

Відсутність втрат під час теплової обробки. Стейк, який смажать на пательні, зменшиться мінімум на третину, і втратить він чимало соку. Стейк су-вид, навпаки, залишається соковитим і зберігає свій первісний обсяг.

Після приготування страви можна зберігати у вакуумному пакуванні, або навіть заморозувати у готовому вигляді.

Отже, переваги використання “*Sous Vide*” технології у закладах ресторанного господарства: покращення органолептичних показників; зниження втрат у вазі (збільшення виходу); попередження мікробіологічного забруднення; подовження терміну зберігання напівфабрикатів; скорочення тривалості приготування страв з напівфабрикатів; підвищення харчової та біологічної цінності страв. . [3].

Впровадження “*Sous Vide*” технології у вітчизняних закладах ресторанного господарства дозволить розширити асортимент страв, забезпечити високий рівень організації технологічного процесу та знизити виробничі втрати. А включення до меню страв оздоровчопрофілактичного призначення, отриманих за умови низькотемпературного оброблення, сприятиме розширенню контингенту споживачів.

Список літератури

1. Barham Peter. Molecular Gastronomy: A New Emerging Scientific Discipline / Peter Barham, Leif H. Skibsted, Wender L.P. Bredie, Michael Bom Frost, Per Moller, Jens Risbo, Pia Snitkar, and Louise Morch Mortensen // Chem. Rev. – 2010. – № 110. – pp. 2313–2365.
2. Baldwin D.E. Sous vide cooking: A review / D.E. Baldwin // International Journal of Gastronomy and Food Science. – Vol. 1. – 2012. – pp. 15–30.
3. Roca J. Sous-Vide Cuisine / J. Roca, S. Brugues. – Barcelona: Montagud Editores, 2005. – 192 p.
4. Keller T. Under Pressure: Cooking Sous Vide / T. Keller. – Artisan, 2008. – 295 p.
5. Арпуль О.В., В.В. Удовиський / “*Sous Vide*” технологія як метод оброблення м'ясних продуктів // Програма і матер. другої міжнар. наук.-тех. конф. “Технічні науки: стан, досягнення і перспективи розвитку м'ясної, олієжирової та молочної галузей”, 20 –21 березня 2013 р. – К.: НУХТ, 2013р. – С. 45–46.

СЕКЦІЯ 9		ОСВІТА (ДОШКІЛЬНА, ПОЧАТКОВА ОСВІТА, СЕРЕДНЯ, ПРОФЕСІЙНА ТА СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА)
SECTION 9		EDUCATION (PRESCHOOL, PRIMARY, SECONDARY, VOCATIONAL AND SPECIAL EDUCATION)

Дегтярьова А. Р.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв,
Бердянський державний педагогічний університет

Щербакова Н. М.

доцентка кафедри педагогіки,
Бердянський державний педагогічний університет

ВПЛИВ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ ЕТИКЕТНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні, у час швидкого розвитку технологій і змін у соціальних взаєминах, особливого значення набуває вміння поводитися відповідно до норм етикету. Особливо важливим є формування етикетних навичок у дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме в цей період відбувається їх активна соціалізація та становлення базових моделей взаємодії з оточенням. У цьому процесі особливе значення має система взаємин в сім'ї дитини, адже саме в родинному середовищі вона вперше стикається з правилами спілкування, опановує елементи ввічливості, вчиться правильно поводитись за столом, а також знайомиться з іншими аспектами етикету.

Мета дослідження полягає у виявленні впливу родинного виховання на розвиток етикетних навичок у дітей 6-10 років й розробці рекомендацій для батьків щодо ефективного навчання дітей правилам доброго тону.

Сім'я – це природне середовище життя і гармонійного розвитку дитини, в якому вона перебуває з перших днів свого існування. Саме сім'я впливає на формування світогляду, цінностей, етичних ідеалів, естетичного смаку, переконань особистості дитини, її поведінки в соціумі, що, у свою чергу, значною мірою визначає, якою буде дитина в майбутньому.

Ще Костянтин Дмитрович Ушинський наголошував на тому, що усе добре в людині – від родини й дитинства, а Василь Олександрович Сухомлинський переконував, що поведінка дитини – це відображення

морального клімату родини. У сучасних дослідженнях (І. Бех, А. Залізник, А. Зубенко, О. Савченко, Л. Шульга та ін.) роль сімейного виховання у формуванні культури поведінки трактується як базова умова успішної соціалізації дитини. З огляду на це, питання взаємозв'язку родинного виховання і поведінкових проявів молодших школярів є не лише актуальним, а й стратегічно важливим для формування особистості, здатної до конструктивної взаємодії в суспільстві. Батьки є прикладом для наслідування, тому їхня власна поведінка, манера спілкування й ставлення до оточуючих безпосередньо впливають на формування етикетних навичок у дитини.

Етикетні навички – це система норм і правил поведінки, що регулюють взаємодію людини з соціальним середовищем на основі ввічливості, поваги, емоційного контролю та гігієнічної культури (за І. Бехом, О. Савченко та ін.). Вони охоплюють як зовнішню поведінку, так і внутрішні установки (цінності, емоційна чутливість, готовність до співпраці тощо).

За теорією соціального навчання (А. Бандури), діти засвоюють моделі поведінки шляхом спостереження та наслідування значущих дорослих. Саме батьки виступають першими зразками соціальної взаємодії, а їхня поведінка формує в дитини первинні уявлення про прийнятне та неприйнятне в комунікації. Відповідно визначальними чинниками родинного впливу, як зазначають науковці є (*приклад батьків*, стиль виховання, родинні ритуали, гра як інструмент навчання). Так, якщо батьки ввічливі, використовують слова “дякую”, “будь ласка”, поведуться стримано, дотримуються правил гігієни та столового етикету, дитина швидше засвоюватиме ці норми й виявлятиме відповідні прояви у своїй поведінці. Дитина, яка з раннього віку бачить, як батьки поважають один одного, ввічливо спілкуються з оточуючими, дотримуються правил гігієни та столового етикету, на підсвідомому рівні засвоює ці моделі як єдино можливі. Якщо ж у домашньому середовищі панують грубість, нехтування елементарними правилами чи емоційна холодність, дитина переносить ці зразки у своє соціальне життя, що може призвести до труднощів у спілкуванні з однолітками та вчителями.

Аналіз досліджень (Баумрінд Д. та ін.) засвідчив, що авторитетний стиль виховання, який заснований на взаємній повазі, поєднанні вимогливості з підтримкою сприяє кращому засвоєнню правил етикету і є найефективнішим для формування соціально доцільних норм поведінки. Навпаки, надмірна строгість або байдужість можуть призвести до проблем у соціалізації дитини.

Важливо зазначити, що формування етикетних навичок – це не лише механічне заучування правил, а складний процес, який потребує постійного прикладу, пояснень і мотивації. Батьки, які пояснюють, чому потрібно дякувати, вибачатися або чекати своєї черги, допомагають дитині не просто виконувати формальні вимоги, а розуміти їх соціальне значення. Сімейні *традиції та ритуали* – спільні обіди, вітання зранку, звичка дякувати один одному, бути терплячими під час спілкування формують у дитини звичку дотримуватися етикетних норм автоматично.

Використання батьками *ігрових форм у процесі взаємодії з дітьми також позитивно впливає на* запам'ятовування правил поведінки й їх практичне застосування в щоденні. Рольові ігри (“Готель”, “Телефонна розмова” тощо) читання казок про ввічливих героїв – усе це робить процес засвоєння етикету природним і цікавим для дитини.

Серед основних етикетних навичок молодших школярів, які формуються в родині виокремлюють наступні: *ввічливе спілкування* (вітання, прощання, звертання на “Ви” до дорослих та ін.); *правила поведінки за столом* (використання приладів, серветок, очікування всіх перед початком їжі та ін.); *гігієнічні звички* (миття рук перед їжею, прибирання за собою та ін.); *поведінка в громадських місцях* (не кричати, поступатися місцем старшим та ін.); *емоційний контроль* (вміння вислухати, не перебивати, вибачатися). Якщо ці навички не закріплюються в родині, дитина може почуватися невпевнено в колективі, стикатися з осудами з боку однолітків або вчителів.

Таким чином, родина є найважливішим соціальним інститутом, який формує не лише особистісні якості дитини, а й її здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими. У молодшому шкільному віці, коли дитина активно соціалізується, входить у нові колективи та опановує складні соціальні ролі, етикетні навички стають невід’ємною частиною її повсякденного життя. І саме в цей період роль сімейного виховання є вирішальною.

Для того, щоб родина могла якісно виконувати цю провідну виховну функцію, важливо, аби батьки усвідомлювали свою відповідальність за формування соціальної поведінки дитини та володіли практичними знаннями щодо шляхів її розвитку. З цією метою пропонуємо добірку рекомендацій, розроблених на основі опрацювання наукових і методичних джерел з досліджуваної проблеми.

Рекомендації для батьків:

Бути послідовними – якщо сьогодні ви вимагаєте від дитини поводитися ввічливо, а завтра ігноруєте її грубість, навчання буде неефективним;

Пояснювати, а не забороняти – дитина повинна розуміти, чому потрібно дякувати або вибачатися;

Хвалити за хороші манери – позитивне підкріплення мотивує дитину дотримуватися правил;

Використовувати ігри та історії – наприклад, читати казки про ввічливих героїв або грати в “ресторан”, де треба дотримуватися столового етикету;

Корегуйте поведінку м’яко – за потреби вказуйте на помилки тактовно, без приниження.

Отже, можна з упевненістю стверджувати, що саме від батьків залежить, наскільки добре дитина опанує культуру спілкування та поведінки. Якщо в сім’ї панує атмосфера взаємної поваги, уваги до деталей і послідовності у вихованні, дитина зможе легко адаптуватися до будь-яких соціальних умов і почуватиметься впевнено як у школі, так і в майбутньому дорослому житті.

Тому сьогодні, коли соціальні навички стають одними з найважливіших у процесі становлення особистості, батькам варто особливо уважно ставитися до формування етикетних навичок у своїх дітей. Адже добрий тон – це не просто правила поведінки, а потужний інструмент, який допомагає будувати гармонійні стосунки з оточуючими та відкриває двері до успіху в майбутньому.

Список використаних джерел

1 Залізник А. Вплив народної творчості на фізичне виховання дитини. *Sworld Journal*. 2023. № 18-03. С. 75–78. DOI: <https://doi.org/10.30888/2663-5712.2023-18-03-061>

2. Зобенко А. Особливості впливу сімейного виховання на поведінку дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 3. с. 65 — 73. <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/2900/3072>

3 Кривошия Н. Формування толерантності дошкільника засобами родинного виховання. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. № 1(99). DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(99\)2020.198165](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(99)2020.198165)

4 Пен Т., Су С. Серце віддаю дітям – погляд В. Сухомлинського на вчителів та його сучасне значення. *Інноватика у вихованні*. 2023. № 18. С. 239–246. DOI: <https://doi.org/10.35619/iiu.v1i18.581>.

Зарішняк І. М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0948-1352>

Жереб В. В.

аспірант 1-го року навчання МЕВ
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна

ЦИФРОВІ ВИКЛИКИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПОТЕНЦІАЛ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Постановка проблеми. Сучасні цивілізаційні процеси характеризуються своєю складністю, масштабністю, багатовекторністю та динамічністю, створюють нові виклики для системи підготовки людини до життя. Новітня вища освіта перебуває в умовах масштабних цифрових перетворень, що зумовлені глобальними тенденціями розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та всеохопним переходом до так званої “цифрової епохи”. [3, с. 15] Особливого значення ці процеси набувають у підготовці висококваліфікованих фахівців для різних галузей, серед яких сфера управління земельними ресурсами є однією з провідних. Інтеграція цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), у навчальні програми сприяє вдосконаленню компетентностей майбутніх спеціалістів, формуванню актуальних умінь та навичок, а також підвищенню конкурентоспроможності випускників на ринку праці.

Також варто врахувати, що після закінчення війни система вищої освіти в Україні зміниться. Доведеться об'єднувати заклади освіти та будувати нові на місці тих, що були знищені війною. Відбудеться глобальне переосмислення, а отже, освіта не залишиться такою, як була до війни. [1, с. 15]

Формулювання цілей. Аналіз потенціалу штучного інтелекту в процесі професійної підготовки та перспективи його впровадження для розвитку сфери управління земельними ресурсами.

Виклад основного матеріалу. Цифрові виклики, з якими сьогодні стикається вища школа, суттєво впливають на організацію навчального

процесу, зміст освітніх програм, методи оцінювання результатів навчання та взаємодію між викладачами і студентами. Основні аспекти цих викликів можна окреслити так:

1. Швидкі темпи технологічних змін. У сфері ІТ-технологій постійно з’являються нові рішення, платформи та інструменти, які необхідно оперативно впроваджувати в освітній процес, аби підготовка фахівців відповідала актуальному ринку праці.

2. Дефіцит цифрових компетентностей у викладачів та студентів. Хоча молоде покоління вважають “цифровими аборигенами”, це не завжди означає високий рівень володіння професійними програмами і методами роботи з даними. Викладачі ж, у свою чергу, часто потребують підвищення кваліфікації у використанні сучасних інструментів навчання та досліджень.

3. Необхідність модернізації навчального середовища. Традиційна модель лекцій та семінарів уже не здатна повною мірою задовольнити потреби ринку, оскільки роботодавці вимагають від випускників практичних навичок аналізу даних, прийняття управлінських рішень на основі цифр та логічних моделей тощо.

4. Виклики академічної доброчесності. З поширенням цифрових ресурсів, онлайн-бібліотек та можливостей автоматизації (наприклад, ШІ-асистенти для генерації текстів) постає проблема плагіату й неетичного використання технологій. Це ускладнює контроль якості освітнього процесу та вимагає розробки нових методик оцінювання.

Таким чином, для ефективної відповіді на цифрові виклики вищим навчальним закладам слід впроваджувати комплексні зміни: переглядати навчальні програми, впроваджувати цифрові платформи для взаємодії викладачів і студентів, навчати персонал ефективно працювати з даними та інноваційними інструментами, зокрема й тими, що базуються на штучному інтелекті.

Штучний інтелект пропонує широкий спектр можливостей для освітнього процесу. Завдяки алгоритмам машинного навчання, обробці великих даних (Big Data), комп’ютерному зорі й іншим технологіям ШІ можна оптимізувати навчальні плани, підвищувати індивідуалізацію навчання та покращувати контроль результатів. Нижче наведені деякі приклади, де ШІ може бути корисним:

1. Адаптивні системи навчання. Адаптивні платформи використовують алгоритми, що аналізують успішність кожного студента в режимі реального часу, пропонують індивідуальні завдання та матеріали

відповідно до його сильних і слабких сторін. Такий підхід підвищує мотивацію й ефективність засвоєння знань.

2. Автоматизоване оцінювання. ШІ-технології здатні перевіряти тестові завдання, есе та навіть складніші роботи, зменшуючи навантаження на викладачів і допомагаючи їм ефективніше розподілити свій час.

3. Прогнозування результатів навчання та ризиків відрахування. Студенти, які мають низьку успішність або ризикують покинути навчання, можуть бути виявлені на основі аналізу великих даних. Викладачі та адміністрація можуть завчасно коригувати навчальний процес чи надавати додаткову підтримку.

4. Аналітика освітніх даних. Завдяки інструментам Big Data та алгоритмам машинного навчання можна формувати персоналізовані траєкторії розвитку та прогнозувати потреби ринку праці, що дає змогу вчасно оновлювати програми і визначати пріоритети у підготовці фахівців.

5. Віртуальні асистенти і чат-боти. Цифрові помічники можуть допомагати студентам оперативно отримувати відповіді на типові запитання, навчатись за допомогою інтерактивних сценаріїв, а також виконувати рутинні адміністративні функції (наприклад, формувати розклад або нагадувати про дедлайни).

У контексті вищої освіти в сфері управління земельними ресурсами подібні інструменти стають особливо затребуваними, оскільки вимагають від майбутніх фахівців вміння аналізувати великі масиви геопросторових даних, працювати із системами дистанційного зондування, ГІС-технологіями тощо. Саме для таких задач штучний інтелект пропонує широкий діапазон рішень, здатних допомогти студентам ефективно застосовувати теоретичні знання на практиці й ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення.

Висновки. З огляду на стрімкий розвиток сучасних цифрових технологій, вища освіта перебуває у стані динамічної перебудови. Штучний інтелект, завдяки можливостям обробки великих даних, адаптивним системам навчання та аналітичним інструментам, відкриває нові горизонти для підготовки фахівців у різних галузях. У сфері управління земельними ресурсами ці технології здатні суттєво підвищити ефективність освітнього процесу, допомогти студентам глибше розуміти складні геопросторові завдання, розвивати навички прийняття обґрунтованих рішень і формувати стійке бачення екологічних та економічних аспектів використання землі.

Разом із тим, існують і певні ризики та бар'єри впровадження ШІ-технологій: від нестачі фінансових ресурсів до необхідності адаптації методик викладання й забезпечення академічної доброчесності. Подолання цих викликів потребує злагоджених зусиль з боку університетів, державних органів і приватних компаній. Пріоритетами мають бути: розробка сучасних освітніх стандартів, створення програм підвищення кваліфікації для викладачів, формування інфраструктури для безпечної та ефективної роботи з даними, а також популяризація етичного та соціально відповідального використання ШІ.

Таким чином, цифрові виклики вищої освіти, які актуалізуються впровадженням штучного інтелекту, відкривають перед закладами вищої школи унікальні можливості для оновлення та підвищення якості професійної підготовки. Сфера управління земельними ресурсами, що є комплексною та стратегічно важливою, стає одним із ключових напрямів, де інтеграція інноваційних технологій здатна забезпечити формування компетентного покоління фахівців, готових до ефективного вирішення сучасних економічних, екологічних та соціальних викликів.

В той же час варто наголосити, що ШІ, безперечно, трансформує вищу освіту, але не зможе повністю замінити собою викладача, наставника, наукового керівника тощо. Адже навчальний процес багатогранний і не обмежується лише розв'язанням поставлених завдань. Людська взаємодія в освіті незамінна і має безліч соціальних задач. [2, с. 33]

Список літератури

1. Androshchuk, A. Higher education of Ukraine in the conditions of war and digital transformation: state and prospects for development. *European humanities studies: state and society* 2022 (4). 4-19 с.
2. Андрощук А.Г., Малюга О.С. Використання штучного інтелекту у вищій освіті: стан і тенденції. *International Science Journal of Education and Linguistics*. Vol. 3, No. 2. 2024. 27-35 с.
3. Міністерство освіти і науки України. Проєкт реформування вищої освіти в умовах цифрової трансформації. 2022.

УДК 37.015.31:165.241]-053.2](045)

Рябошапка О. В.

к. пед. н., доцент, доцент кафедри психології та
педагогіки розвитку дитини

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

Нефедова В. П.

студентка 501 групи

факультету дошкільної та спеціальної освіти
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СУЧАСНИХ ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Пізнавальна активність лежить в основі будь-якої діяльності, зокрема провідного виду діяльності. Так, у дітей дошкільного віку провідний вид діяльності представлений грою, із початком навчання у школі ігрова діяльність поступово переходить у навчальну. Проте, варто зазначити, що такий перехід не є одномоментним та потребує певних часових меж.

Важливим є значення пізнавальної активності в опануванні новими знаннями, вміннями та навичками зростаючим поколінням, оскільки саме розв'язування проблемних ситуацій є дієвішим, аніж пасивне спостереження явищ. Водночас, заглиблення дитини у проблему, прояв її цікавості, радість пізнання, почуття задоволення від відкриття нового сприяють кращому засвоєнню здобутої інформації.

Формування та розвиток пізнавальної активності повинні розпочинатися ще з дошкільного дитинства, оскільки вона (активність) тісно взаємопов'язана з основними та провідним видом діяльності дитини, її цінностями, волею, інтелектом та виступає підґрунтям готовності до навчання у початковій школі.

Законодавство України наголошує на важливості дошкільного віку, його сензитивності у процесі пізнання дитиною оточуючого світу, формування та розвитку вміння планувати та реалізовувати свою пізнавальну діяльність, взаємодіяти із усім новим [1; 2; 3].

Означена проблема досліджувалася з різних її аспектів провідними вченими. Так, сутність пізнавальної активності розкрито в працях

О. Брежневої, С. Ладивір, Б. Мухацької, К. Щербакової та ін.; види, форми вияву, складові, критерії, рівні та показники у роботах Л. Буркової, К. Крутій, О. Проскури та ін.; врахування індивідуальності та її вплив на зростання пізнавальної активності особистості у доробку О. Белової, В. Кузьменка та ін.; шляхи розвитку пізнавальної активності у дослідженнях Л. Артемової, Т. Ткачук та ін.

Важливим кроком у напрямку модернізації сучасного освітнього процесу є практичне застосування сучасних освітніх засобів, що дають змогу активізувати пізнавальну діяльність дітей та забезпечують ефективне оволодіння ними навчальним матеріалом; формуванню вмінь та навичок.

Оскільки провідним видом діяльності дітей дошкільного віку є ігрова діяльність, логічно, що актуалізація пізнавальної діяльності зростаючого покоління буде відбуватися шляхом близької для них діяльності – ігрової. Таким чином, актуальності набувають ігрові технології. Підвищений інтерес педагогів до застосування ігрових методів в освітньому процесі пов'язаний з рядом загальних соціокультурних процесів, спрямованих на пошук нових форм соціальної організованості і культури взаємин між педагогом і дитиною. Пізнавальна активність дітей дошкільного віку виступає підґрунтям для ряду інших навичок, зокрема, культури спілкування, прагнення освоїти нове.

Усі системи освіти передбачають ігрову діяльність та максимально її використовують у процесі навчання. Також ігри сприяють розвитку психічних процесів та їх властивостей у дитини. На думку Л. Артемової, потребу в грі та бажання грати у дошкільнят необхідно використовувати і спрямовувати з метою виконання певних освітніх завдань. Гра буде засобом виховання і навчання, якщо вона буде включатися в цілісний освітній процес. Керуючи грою, організовуючи життя дітей у грі, педагог впливає на всі аспекти розвитку особистості дитини: на почуття, на свідомість, на волю і на поведінку в цілому [4, с. 11].

Таким чином, маємо визнати, що пізнавальна активність виступає необхідною умовою ефективного пізнання дитиною навколишнього середовища. Проте, зважаючи на значення ігрової діяльності, її важливість у дошкільному віці, динамічність тощо, вважаємо що ефективним шляхом формування та розвитку пізнавальної діяльності дитини є саме гра.

Список літератури

1. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Про дошкільну освіту : Закон України від 06 червня 2024 р. № 3788-IX / Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 15.04.2025).

3. Базовий компонент дошкільної освіти.
URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 20.04.2025)

4. Артемова Л В. Вчися граючись. Київ: Томіріс, 1995. 112 с.

UDC 378.147

Feshchuk A. M.

Teacher, department of English for Engineering,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Halatsyn K. O.

PhD, department of English for Engineering,
National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

INTEGRATING AI AND CHATBOTS IN ESP COURSE FOR FUTURE ENGINEERS: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

The integration of Artificial Intelligence (AI) and chatbots into English for Specific Purposes (ESP) courses for engineering students presents both promising opportunities and notable challenges.

In the era of rapid technological advancement, the field of education is undergoing significant transformation. Among these changes is the incorporation of AI and chatbot technologies into language learning environments, particularly in ESP for engineering students. These tools offer the potential to provide personalized, immediate, and context-specific support, aligning well with the technical and communication needs of future engineers. However, their integration also raises concerns that must be carefully considered.

Opportunities of integrating AI and chatbots in ESP for future engineers:

1. *Personalized learning experiences.* AI-powered chatbots can adapt to individual learning styles and paces, offering customized feedback and resources. This personalization is particularly beneficial in ESP teaching, where students may have varying levels of proficiency and specific technical language needs. For instance, chatbots can provide ESP vocabulary exercises relevant to some engineering disciplines.

2. *Immediate feedback and support.* One of the significant advantages of chatbots is their ability to offer instant responses to student queries. This immediacy can enhance learning by allowing students to clarify doubts in real-time, thereby reinforcing understanding and retention of technical language concepts.

3. *Enhanced engagement through interactive learning.* Chatbots can simulate real-life engineering scenarios, prompting students to engage in problem-solving and decision-making in English. Such interactive exercises can improve both language proficiency and critical thinking skills, essential for engineers operating in global contexts.

4. *Resource efficiency for educators.* By handling routine queries and providing standard feedback, chatbots can free up educators' time, allowing them to focus on more complex instructional tasks. This efficiency can lead to more effective teaching strategies and better allocation of educational resources [3].

Among all those benefits there are also the challenges of integrating AI and chatbots in ESP for future engineers:

1. *Academic Integrity Concerns.* The ease of access to AI-generated content raises concerns about plagiarism and the authenticity of student work. Students might be tempted to rely excessively on chatbots for assignments, undermining the learning process and academic honesty [4].

2. *Over-reliance on technology.* While AI tools are valuable, there's a risk that students may become overly dependent on them, potentially hindering the development of independent language skills and critical thinking abilities. Balancing technology use with traditional learning methods is crucial.

3. *Limitations in understanding context and nuance.* AI chatbots may struggle with interpreting the nuanced language and context-specific meanings often present in technical communication. This limitation can result in misunderstandings or the dissemination of inaccurate information.

To maximize the benefits and mitigate the challenges of AI and chatbot integration in ESP for future engineers, the following strategies are recommended for teachers to apply in foreign language training:

1. **Clear usage guidelines:** establish explicit policies on how AI tools should be used to support learning without compromising academic integrity.
2. **Blended learning approaches:** combine AI tools with traditional teaching methods to ensure a well-rounded educational experience.
3. **Regular monitoring and feedback:** continuously assess the effectiveness of AI tools and solicit feedback from students to make necessary adjustments [4].
4. **Ensuring accessibility:** implement measures to ensure all students have access to the required technology and support systems.

Thus, the integration of AI and chatbots into ESP for engineering students offers significant opportunities to enhance personalized learning, engagement, and resource efficiency. However, it also presents challenges that require careful consideration and proactive strategies. By adopting best practices and maintaining a balanced approach, teachers can leverage these technologies to enrich the educational experiences of future engineers.

References

1. Silitonga, L. M., Wiyaka, & Prastikawati, E. F. Boosting Students' ESP Vocabulary by Utilizing AI Chatbot. *ETERNAL (English Teaching Journal)*. 2023. 15(2). <https://doi.org/10.26877/eternal.v15i2.605journal2.upgris.ac.id>
2. Caccavale F., Gargalo C.L., Kager J., Larsen S., Gernaey K.V., Krühne U. ChatGMP: A case of AI chatbots in chemical engineering education towards the automation of repetitive tasks. *Computers and Education: Artificial Intelligence*. 2025. 8, 100354. <https://doi.org/10.1016/j.caeai.2024.100354>ScienceDirect
3. Davar N.F., Akber Dewan M.A., Zhang X. AI Chatbots in Education: Challenges and Opportunities. *Information*. 2024. 16(3), 235. <https://www.mdpi.com/2078-2489/16/3/235>MDPI
4. Bravo F.A., Cruz-Bohorquez J.M. Engineering Education in the Age of AI: Analysis of the Impact of Chatbots on Learning in Engineering. *Education Sciences*. 2024. 14(5), 484. <https://www.mdpi.com/2227-7102/14/5/484>MDPI

СЕКЦІЯ 10
SECTION 10

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО
ARCHITECTURE AND CONSTRUCTION

УДК 711.4

Древаль І. В.

д. архіт., доцент,

професорка кафедри Урбаністики та містобудування
Харківського національного університету
міського господарства імені О. М. Бекетова

**ПОСИЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ
ЖИТЛОВОЇ ЗАБУДОВИ МІСТА ЯК ФАКТОР ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Проблема посилення ефективності використання міських територіальних ресурсів набула особливої актуальності в контексті досягнення глобальних цілей сталого розвитку, які були визначені в резолюції ООН (2015). Тому вельми доцільними є архітектурно-містобудівні заходи, що сприяють розвитку міста на основі використання та перетворення матеріально-просторового середовища, що вже склалося. Значні за площею ділянки в структурі міст України сьогодні займає житлова забудова, яка поступово була сформована ще на протязі ХХ сторіччя. Як показали спостереження, здебільшого, вона вже не відповідає сучасним соціально-функціональним, екологічним та економічним вимогам і потребує вдосконалення. Вирішенню даної проблеми приділяється значна увага, про що свідчить низка державних та нормативних документів зокрема: Закон України “Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду” (2007 р.), ДБН Б.1.2-12-2008. Будівництво в умовах ущільненої забудови. Вимоги безпеки (2008 р.).

Мета роботи полягає у визначенні доцільних архітектурно-містобудівних заходів підвищення ефективності використання територіальних ресурсів житлових територій, що склалися протягом ХХ ст. в містах України.

Ефективність використання міської території сьогодні розглядається крізь призму досягнення глобальних цілей сталого розвитку, що передбачає гармонійне поєднання та вирішення соціальних, економічних та екологічних завдань на усіх містобудівних рівнях: від окремого архітектурно-містобудівного об’єкту до міста в цілому. Своєрідними

“цеглинками” територій масової житлової забудови визнано житлові мікрорайони – об’єкти, що включають усі необхідні складові для забезпечення первинних потреб сімей, а саме житло, первинне громадське обслуговування та рекреації. Площа мікрорайонів за ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій” складає 15-60 га [1, с.17].

Головним напрямком підвищення ефективності використання території мікрорайонів є максимальна мобілізація наявних територіальних ресурсів для задовільнення зростаючих потреб населення усіх категорій (включаючи мало мобільні групи), покращення екологічних характеристик об’єктів, спираючись на наявні економічні ресурси. Територіальні ресурси розглядаються в даній роботі як резервні територій або ділянки, які за розміщенням у плані міста, своїми розмірами, інженерно-будівельними та містобудівними вимогами можуть використовуватися для потреб забудови міста [2 с.152].

Згідно спостережень, від 10% до 15% відсотків територій відкритих просторів сумісного користування, в структурі житлових територій включають стихійну забудову (приватні гаражі, сараї), занедбані ділянки без належного благоустрою, стихійне паркування автомобілів. Розчистка та доцільне функціональне використання даних ділянок і дозволить досягнути визначеної мети. Так, для вирішення соціальних питань підвищення комфортності житлового середовища для усіх категорій мешканців необхідно значно підвищити рівень благоустрою територій, що включає заходи ландшафтного дизайну, створення мереж спортивно-дозвіллевих локацій, куточків відпочинку, пішохідних та вело- комунікацій. Безбар’єрність внутрішніх просторів – одне з головних завдань. Для зберігання приватного автотранспорту слід створити підземні гаражі, які під час воєнної небезпеки можуть використовуватись як тимчасові укриття. Це додатково надаватиме відчуття захищеності мешканцям. Іншим важливим соціальним питанням є збагачення функціонального складу елементів громадського обслуговування мешканців мікрорайонів. Такі об’єкти як сучасні бібліотеки, фітнес-клуби, центри дитячої творчості, спортивно-дозвіллеві комплекси, тощо доцільно розмістити на звільнених від стихійної забудови ділянках, або на перших поверхах житлових будівель, розташованих вздовж вулиць. Перелічені вище заходи значно покращать естетичні характеристики житлового середовища, що є важливим соціальним завданням.

Вирішення екологічних завдань передбачає такі заходи як: утеплення будинків, використання альтернативних джерел енергії (наприклад, сонячні батареї), збір та використання води з опадів, залучення різноманіття прийомів озеленення та збільшення біорізноманіття, використання природних матеріалів.

Вирішення економічних завдань на рівні мікрорайонів передбачає ущільнення житлової забудови шляхом будівництва на вільних ділянках комерційного житла. Впровадження даного заходу повинно враховувати наявність місць в дитячих садочках та шкільних освітніх закладах, потужність інженерних комунікацій, дотримання вимог інсоляції тощо. Іншим заходом може бути виділення простору для розвитку інноваційних виробничих функцій, які не мають шкідливого впливу на середовище. Це можуть бути простори перших поверхів забудови, що склалася, або у новій забудові. Кошти, отримані від оренди комерційного житла, приватних об'єктів обслуговування, або виробництва підуть на покриття витрат на вирішення соціальних та екологічних завдань.

Таким чином, комплексне вирішення соціальних, екологічних та економічних завдань в ході вдосконалення житлових територій, що склалися, шляхом впровадження перелічених вище заходів, стає потужним фактором забезпечення сталого розвитку міст.

Список літератури

1. Державні будівельні норми України. ДБН Б.2.2-12:2019 “Планування і забудова територій” / Київ Мінрегіон України, 2019. – 177 с.
2. Проблеми та перспективи розвитку житлової забудови в умовах комплексної реконструкції міста : монографія / [Ю. І. Гайко, Т. В. Жидкова, Т. М. Апатенко та ін.; за заг. ред. Ю. І. Гайка, Т. В. Жидкової] ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 247 с.

УДК 711.58

Купін В. В.

аспірант,

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова

БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ЖИТЛОВИЙ КОМПЛЕКС ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МІСТА

Урбанізаційні виклики XXI століття спричиняють потребу в перегляді підходів до проектування житлового середовища. Однією з прогресивних форм відповіді на ці виклики є багатофункціональні житлові комплекси (БФЖК), що об'єднують різні функції — житлову, комерційну, освітню, рекреаційну — в межах єдиної архітектурно-містобудівної структури. Їхнє поширення зумовлено необхідністю формування комфортного і сталого міського простору [3].

У дослідженні використано аналітико-типологічний метод, порівняльний аналіз зарубіжних і українських прикладів реалізованих БФЖК, а також картографічні та просторові моделі. Джерельну базу складають матеріали міжнародних архітектурних платформ (Archdaily, Architizer, Dezeen) [4; 5; 6], наукові праці за даною тематикою [2; 7; 9], а також нормативні документи [1].

Багатофункціональні житлові комплекси характеризуються просторовою інтеграцією функцій, що забезпечує зменшення маятникової міграції, зниження транспортного навантаження та підвищення якості міського життя [8]. Типологічно БФЖК поділяються залежно від просторового положення в структурі міста: в його центральній, серединній, периферійній зонах, а також від ступеня та якості функціональної насиченості [10].

Зокрема, у центрі міста домінують вертикальні комплекси, як-от *De Rotterdam* у Роттердамі (Фото 1) або *Hudson Yards* у Нью-Йорку, що утворюють “міста в місті” [4]. У серединних зонах поширені поліфункціональні квартали, наприклад, *Hammarby Sjöstad* у Стокгольмі чи *Файна Таун* у Києві (Фото 2) [5]. На периферії з'являються самодостатні райони, як *Masdar City* (ОАЕ) або *Ірпінь City* (Україна), орієнтовані на повне задоволення повсякденних потреб [6].

Фото 1. De Rotterdam м.Роттердам

Фото 2. Файна Таун м.Київ

Фото 3. Masdar City (ОАЕ)

Порівняння з традиційними формами житла (мікрорайони, котеджні селища) демонструє переваги БФЖК у щільності, функціональній насиченості та потенціалі сталого розвитку [8]. Однак, існують і “проблемні моменти”. Серед викликів — високі інвестиційні витрати, складність управління багатофункціональними структурами, загроза соціальної сегрегації [3].

БФЖК є перспективною моделлю розвитку житлового середовища в умовах трансформації міського простору. Їхнє впровадження сприяє реалізації концепції “міста коротких відстаней” та формує нову урбаністичну якість [2]. Подальше дослідження типології та інструментів формування БФЖК є необхідним етапом для адаптації цієї моделі до українських умов.

Список літератури

1. ДБН Б.2.2-12:2019. *Планування і забудова територій*. — Київ: Мінрегіон України, 2019. — 134 с.
2. Gehl, J. *Cities for People*. — Washington, DC: Island Press, 2010. — 288 p.
3. UN-Habitat. *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities*. — Nairobi: United Nations Human Settlements Programme, 2022. — 234 p.
4. ArchDaily. *Best Mixed-Use Buildings of the Decade (2014–2024)*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.archdaily.com>
5. Dezeen. *Urban regeneration through multifunctional housing projects: Global case studies 2015–2024*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.dezeen.com>
6. Architizer. *Award-winning residential complexes with hybrid functions*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://architizer.com>
7. Krier, L. *The Architecture of Community*. — Washington, DC: Island Press, 2009. — 240 p.
8. Безлюбченко, Л. М. *Житлове будівництво: сучасні тенденції та підходи до проектування*. — Харків: ХНУМГ, 2015. — 164 с.
9. Глазычев, В. *Урбанистика. Города и горожане*. — М.: Стройиздат, 2008. — Т. 1–3.
10. Public Places Urban Spaces: The Dimensions of Urban Design / M. Carmona, T. Heath, T. Oc, S. Tiesdell. — 2nd ed. — Oxford: Architectural Press, 2010. — 384 p.

СЕКЦІЯ 11
SECTION 11

ТЕХНІЧНІ НАУКИ, ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ
TECHNICAL SCIENCES, PRODUCTION AND TECHNOLOGY

УДК 622.692.4:62-192

Капцов І. І.

д. т. н., професор,
професор кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства;

Капцова Н. І.

к. т. н., доцент,
доцент кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства;

Ліпошко В. В.

студентка кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства

**ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАДІЙНОСТІ ОБЛАДНАННЯ
ГАЗОВИХ СИСТЕМ І ТРУБОПРОВІДІВ З ОБСЯГАМИ
РЕМОНТНО-ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ РОБІТ**

Розглянуто актуальне питання оптимізації технічного обслуговування газового обладнання та трубопровідних систем з урахуванням показників їхньої надійності. Запропоновано інтегративний підхід до аналізу взаємозв'язку між технічним станом виробів, їх експлуатаційними характеристиками та обсягами ремонтно-відновлювальних робіт. Визначено ключові чинники, що впливають на ефективність ремонтних заходів, та обґрунтовано доцільність узгодження проектування, виробництва й експлуатації як єдиного процесу управління життєвим циклом елементів газового обладнання та трубопровідних систем. Надано рекомендації щодо подальшого вдосконалення стратегій обслуговування енергетичної інфраструктури.

Газотранспортні системи і відповідне обладнання відіграють критично важливу роль у забезпеченні енергетичної безпеки. Забезпечення безвідмовної роботи таких систем вимагає ефективного технічного обслуговування, що, у свою чергу, пов'язане з необхідністю оптимального співвідношення між рівнем надійності обладнання та обсягом ремонтно-відновлювальних робіт. [1, с. 12]

Метою дослідження є аналіз факторів, які впливають на ефективність ремонтних процесів у контексті забезпечення високих експлуатаційних характеристик виробів газового обладнання та трубопровідних систем.

Наявність тісного зв'язку між стадіями проектування, виробництва й експлуатації є обов'язковою умовою ефективного управління технічним станом обладнання. Залежність тривалості ремонтно-відновлювальних операцій від рівня технічної оснащеності й безвідмовності роботи виробів показує, що при зростанні технічного рівня ефективність таких робіт може знижуватися за умови відсутності координації між етапами життєвого циклу [2, с. 8]

Фізичне старіння і зношення окремих компонентів ГО та ТС призводить до збільшення втрат енергоносія та порушення герметичності систем. Зменшення безвідмовності потребує збільшення частоти технічного обслуговування, що впливає на загальну продуктивність енергосистеми та її безпеку. Виявлено, що усунення дрібних дефектів, заміна арматури, кранів, ізоляцій, опор та інших елементів суттєво впливають на технічний рівень об'єкта. [2, с. 8]

Трудомісткість операцій, кількість планових ремонтів, коефіцієнт використання робочого часу та інші показники залежать від питомого енергоспоживання, коефіцієнта корисної дії обладнання та кількості операцій у зміну. [3, с.19] Ці параметри повинні враховуватися при формуванні ремонтної стратегії підприємства.

Таким чином, необхідною умовою для оптимізації є наявність тісних зв'язків між проектуванням, виробництвом і експлуатацією. Старіння і зношення елементів газового обладнання та трубопровідних систем знижують безвідмовність та енергоефективність. Трудомісткість і ефективність ремонтів залежать від технічного стану виробів, енергетичних показників і внутрішньозмінного планування.

Отримані результати можуть бути використані для покращення управління технічним обслуговуванням та скорочення часу простоїв енергетичних систем. Подальші дослідження мають бути спрямовані на створення математичних моделей прогнозування надійності та розробку адаптивних ремонтних стратегій.

Список літератури

1. Смірнов Н.Е., Іцковіч А.А. Методи обслуговування і ремонту машин по технічному стану. М., Знання, 1973. 256 с.
2. Капцов И.И. Сокращение потерь газа на магистральных газопроводах. М., Недра, 1988. 160 с.
3. Елізаветін М.А. Підвищення надійності машин. М., Машинобудування, 1973. 432 с.

УДК 631.363.2

Магера О. В.

аспірант кафедри проектування машин
та автомобільного інжинірингу,
Національний університет “Львівська політехніка”

КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДИСКОВИХ ПОДРІБНЮВАЧІВ У ПЕРЕРОБЦІ ЗЕРНОВИХ ВІДХОДІВ

У сучасних умовах агропромислового виробництва особливого значення набуває питання ефективної переробки зернових відходів, які утворюються на різних етапах зберігання, транспортування та обробки зерна. Одним із перспективних напрямів підвищення ефективності такого перероблення є використання дискових подрібнювачів, які завдяки простоті конструкції, універсальності та можливості регулювання параметрів подрібнення, демонструють високу адаптивність до умов роботи з різними видами зернової сировини. У даній роботі представлено результати комплексної оцінки технологічної ефективності дискових подрібнювачів при подрібненні зернових відходів. Проведено аналіз впливу основних конструктивно-технологічних параметрів обладнання – зокрема, форми та розташування дисків, зазору між робочими поверхнями, швидкості обертання, а також фізико-механічних властивостей подрібнюваного матеріалу – на основні показники якості процесу: рівномірність фракційного складу, ступінь подрібнення, питомі енергетичні витрати та продуктивність.

Для обґрунтування ефективності використано як теоретичні методи моделювання процесу подрібнення, так і експериментальні дослідження з використанням лабораторного зразка подрібнювача. Результати досліджень свідчать, що оптимізація геометричних параметрів та режимів роботи дискового подрібнювача дозволяє зменшити енергетичні витрати до 15–20% порівняно з традиційними типами подрібнювального обладнання при збереженні або покращенні якості отриманого продукту. Зроблено висновок про доцільність використання дискових подрібнювачів як ефективного засобу для вторинної переробки зернових відходів з метою їх подальшого використання у кормовому виробництві або як вторинної сировини в інших галузях. Отримані результати можуть бути основою для подальшого вдосконалення конструкцій подрібнювачів та

розроблення рекомендацій щодо їх оптимального застосування в агропромисловому секторі.

Проблема ефективної переробки зернових відходів є актуальною в контексті раціонального використання ресурсів аграрного сектору та зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Значна частина зерна, що відбраковується під час очищення, сортування або транспортування, все ще містить поживні речовини й може бути використана в якості кормової чи енергетичної сировини за умови її відповідної підготовки. Одним із ключових етапів такої підготовки є подрібнення, яке повинне бути енергоефективним, якісним та адаптивним до різномірного матеріалу. У цьому контексті дослідження ефективності дискових подрібнювачів набуває практичного значення.

У статті було розглянуто конструктивні особливості дискових подрібнювачів, зокрема геометрія робочих дисків (плоскі, профільовані, з зубцями або нарізами), напрям обертання, можливість регулювання міждискового зазору та використання різних матеріалів для виготовлення робочих органів. Проаналізовано, як ці фактори впливають на такі ключові показники, як ступінь подрібнення, рівномірність гранулометричного складу, питома витрата енергії, ступінь нагрівання сировини та загальна продуктивність.

Експериментальна частина дослідження проводилася з використанням лабораторного стенда, який дозволяв змінювати параметри в широкому діапазоні та досліджувати їх вплив на кінцевий результат. В якості об'єкта подрібнення було обрано зернові відходи після очищення пшениці та кукурудзи з вологістю в межах 12–15%. Визначення фракційного складу проводилося методом ситового аналізу, а енерговитрати — за допомогою вимірювання споживаної потужності приводу подрібнювача. Результати досліджень показали, що при швидкості обертання диска 1800–2200 об/хв та робочому зазорі 1,5–2,0 мм досягається оптимальний баланс між енергоспоживанням і якістю подрібнення. Використання профільованих дисків із зубчастою поверхнею дозволяло підвищити рівномірність гранулометричного складу до 85% у межах заданої фракції. Встановлено також, що при перевищенні вологості сировини понад 14% ефективність подрібнення знижується через зростання злиплення матеріалу та навантаження на привід, що потребує адаптації режимів роботи або попереднього підсушування сировини [1-3].

За результатами дослідження встановлено, що дискові подрібнювачі мають значний потенціал у підвищенні технологічної ефективності процесу перероблення зернових відходів. Вибір оптимальних конструктивних і режимних параметрів, зокрема швидкості обертання, форми дисків і робочого зазору, дозволяє істотно покращити якість подрібненого продукту при одночасному зниженні енергоспоживання. Проведені експерименти підтвердили, що за відповідного налаштування обладнання досягається більш рівномірний фракційний склад, зменшується частка непридатних до використання частинок, а також знижується ступінь перегріву сировини в зоні подрібнення.

Зменшення питомих енерговитрат у порівнянні з традиційними видами подрібнювачів (зокрема молотковими) свідчить про доцільність впровадження дискових механізмів у технологічні лінії, особливо в умовах ресурсозбереження та необхідності підвищення енергоефективності виробничих процесів. Окрім економічної вигоди, таке обладнання дозволяє покращити екологічні показники підприємств, оскільки ефективна переробка відходів знижує обсяги утилізації та сприяє повторному використанню вторинної сировини, наприклад у виробництві кормів або біоенергетичних продуктів.

Таким чином, дискові подрібнювачі можуть розглядатися не лише як альтернатива існуючим методам подрібнення, а й як стратегічно вигідний елемент технологічних процесів, орієнтованих на сталість, ефективність та безвідходне виробництво. Отримані результати становлять основу для подальших досліджень і розробок у напрямі вдосконалення конструкцій подрібнювального обладнання та адаптації його до різних видів аграрної сировини.

Список літератури

1. Братішко, В. В. (2017). Механіко-технологічні основи приготування повнораціонних комбікормів гвинтовими грануляторами. Дис.... д. т, (05.05), 11.
2. Станкевич С. В., Головань Л. В., Білецький Є. М., Тітова А. Є., Меленті В. О. (2020). Утилізація та рекуперація відходів: навч. посіб. Х.: Видавництво Іванченка І. С., 134 с.
3. Пришляк В. М., Яропуд В. М. (2014). Обґрунтування конструктивних параметрів рекуперативних тепло-утилізаторів для тваринницьких приміщень. Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія : Технічні науки. Вип. 2. - С. 102-111.

УДК 528.9

Матіщук А. В.

ст. викладач кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ПРОСТОРОВО-ЧАСОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ НЕБЕЗПЕЧНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ У КАРПАТСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРИРОДНОМУ ПАРКУ

В Українських Карпатах регулярно виникають небезпечні екологічні ситуації, спричинені поєднанням конкретних природних умов та впливу людської діяльності. Ці явища завдають серйозної шкоди місцевим екосистемам, негативно позначаються на економіці регіону та створюють загрози для рекреаційної сфери й туризму. Тому одним із пріоритетних завдань як для науковців, так і для природоохоронних установ є облік таких природних катаклізмів, детальніше вивчення причин їх виникнення та розвитку. Не менш важливим є розробка профілактичних заходів, спрямованих на запобігання цим явищам та зменшення їх руйнівної дії. На сучасному етапі ефективне вирішення цієї проблеми можливо лише шляхом створення комплексного регіонального кадастру природних ресурсів, що базується на використанні геоінформаційних технологій.

Автори цієї публікації пропонують підсистему “Екологічні явища і процеси КНПП”. Ця підсистема є складовою автоматизованої системи, призначеної для збору, опрацювання, зберігання та поширення даних комплексного регіонального кадастру природних ресурсів Карпатського національного природного парку (КНПП), розташованого в Івано-Франківській області. Для її функціонування використовується геоінформаційна система MapInfo Professional. Слід зазначити, що необхідність створення такої системи підтверджується відповідними нормативно-правовими документами, зокрема [1], [2].

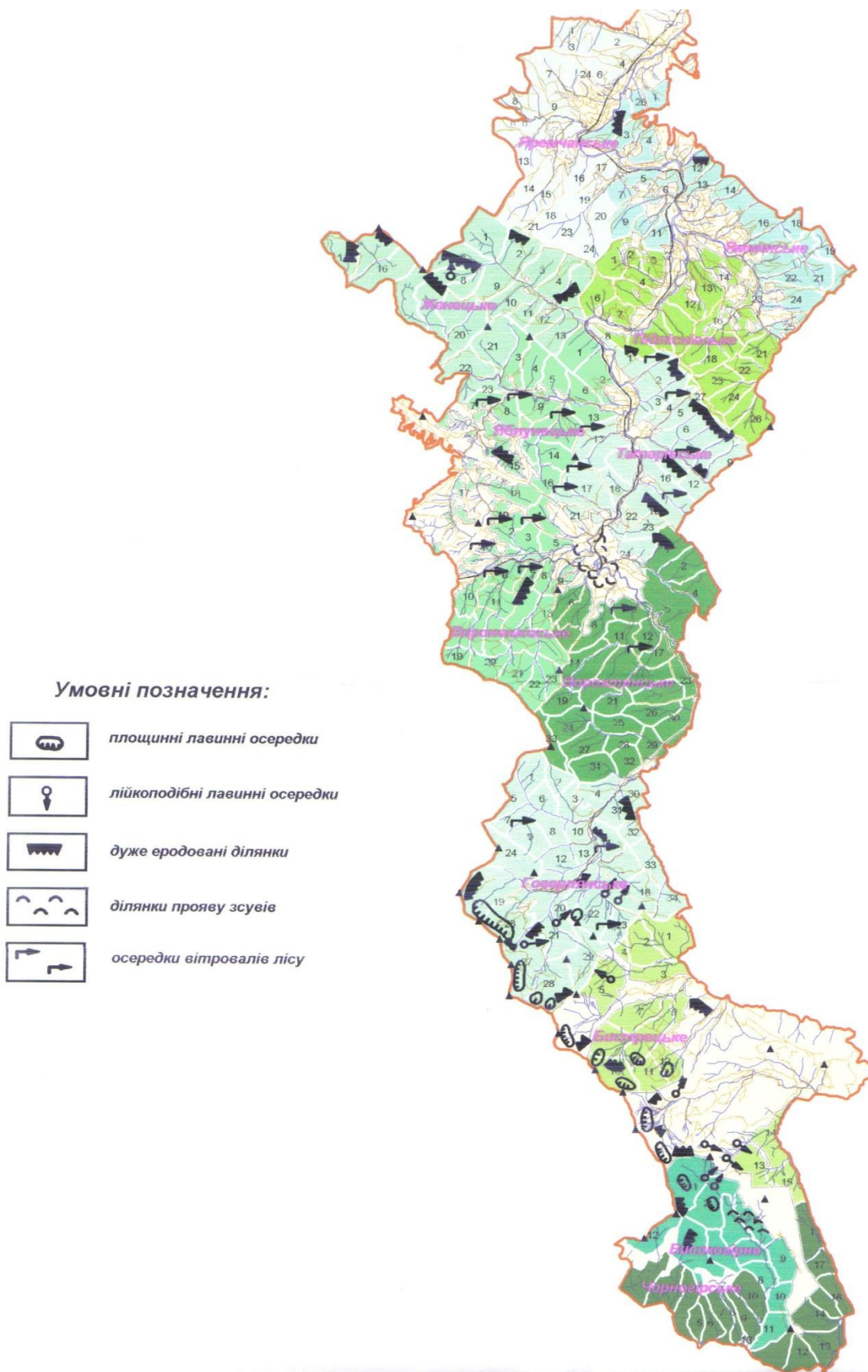

Рис. 1. Картограма підсистеми “Екологічні явища і процеси КНПП”

Запропонована система акумулює багаторічні дані про природні та антропогенні фактори, що провокують небезпечні екологічні явища. Наприклад, зимові атлантичні цикли в Карпатах спричиняють снігопади та лавини, небезпечні для інфраструктури гірськолижного спорту та туризму, а також сніголоми та сніговали, що шкодять лісам. Весняно-літні опади та танення снігу призводять до паводків, селів та ерозії земель. Гірський рельєф посилює вітри, викликаючи вітровали й буреломи. Геологічні, гідрометеорологічні та кліматичні умови сприяють розвитку зсувів у Карпатському нацпарку (КНПП). Антропогенний вплив на екосистему КНПП реалізується через господарську діяльність у населених пунктах, сільське господарство на землях, що входять до складу парку, лісгосподарську діяльність та функціонування рекреаційної інфраструктури.

Інтеграція цих відомостей до підсистеми “Екологічні явища і процеси КНПП” дозволяє моделювати небезпечні природні явища та визначати їх часові та просторові характеристики. Аналіз статистичних метеорологічних даних та факторів впливу в ГІС кадастру природних ресурсів парку допоміг виділити небезпечні ділянки (рис. 1). Подальші кроки передбачають проведення поглиблених досліджень на цих територіях з метою виявлення закономірностей виникнення небезпечних екологічних явищ внаслідок комбінованого впливу природних та антропогенних факторів.

Список літератури

1. ЗАКОН УКРАЇНИ: Про природно-заповідний фонд України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 34, ст.502). – Редакція від 04.04.2025. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

2. ЗАКОН УКРАЇНИ: Про охорону навколишнього природного середовища (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 41, ст. 546). – Редакція від 15.11.2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.

УДК 656.13.658.8:681.527.7(477)

Талько В. В.

викладач технічних дисциплін

Боярський фаховий коледж Національного університету
біоресурсів і природокористування України

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ АВТОМОБІЛІВ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДІВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ ДІАГНОСТИКИ

Проаналізовано сучасні методи дистанційної електронної діагностики автомобілів та програмних засобів, що при цьому використовуються. Наведено принцип роботи дистанційної діагностичної системи, її основні можливості. На основі дослідження статистичних даних виявлені недоліки в регламенті процесу технічного обслуговування автомобілів.

Показано, що алгоритм технічного обслуговування автомобіля спирається більшою мірою на затверджені регламенту технічного обслуговування автомобіля, але при цьому не враховується особливостей його експлуатації та історію ремонтів. Це в свою чергу, знижує ефективність проведення технічного обслуговування. Доведено, що застосування методів дистанційної електронної діагностики в процесі технічного обслуговування дає змогу підлаштовувати графік і регламент технічного обслуговування та перейти від планово-попереджувальної до адаптивної стратегії технічного обслуговування і ремонту.

Ключові слова: електронна діагностика, адаптивні та планово-попереджувальні стратегії, технічне обслуговування, надійність.

Постановка проблеми. Сучасний автомобіль окрім складності його механічних систем, характеризується ще й складною електронікою, що має достатню потужність для обробки великих масивів даних. Варто лише відмітити, що в автомобілях, які зараз сходять з конвеєрів, налічується від 30 до 100 окремих комп'ютерів, які контролюють роботу майже всіх систем. На певному етапі розвитку електронних систем в автомобілі виробники вирішили зв'язати їх у єдину мережу, що дало змогу компонентам електронної мережі в автомобілі обмінюватися даними для ефективнішої взаємодії. Впровадження єдиної шини обміну даними (CAN) дозволило відмовитися від великої кількості окремих дрітів і суттєво зменшити об'єм електропроводки це в більшій мірі важливіше, забезпечити взаємодію всіх електронних пристроїв для ефективнішої роботи. В бортовій мережі CAN є декілька точок консолідації даних для подальшої обробки. Але виникає проблема, що ці дані використовуються

тільки для внутрішніх потреб електронних систем, і не доступні для аналізу і розбору, як статистичні. Бортова електронна мережа не має спеціалізованих пристроїв зберігання маршрутної, експлуатаційної та технічної інформації, які б давали можливість періодично зчитувати експлуатаційні дані. Також, як наслідок, відсутня можливість оперативного діагностування несправностей та вживати заходи з їх усунення. Як недолік сучасних принципів і стратегій діагностики електронних систем автомобіля та подальшого технічного обслуговування, спостерігається незадовільний зворотній зв'язок за результатами діагностики, даними згідно процесу експлуатації, несправностей. Хоча будова сучасної автомобільної електронної мережі дає можливість накопичувати данні про стан більшості систем та агрегатів автомобіля. Ця проблема є актуальною і потребує розробки стратегії технічного обслуговування, що ґрунтується на оперативному реагуванні на виявлені несправностей, використовуючи сучасні методи дистанційної електронної діагностики (ДЕД), прийняття заходів згідно з фактичним технічним станом автомобіля.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність в автомобілів великої кількості різноманітних електронних блоків керування дає змогу користуватися параметрами роботи його систем, які збирають і обробляють отриману діагностичну інформацію [1, с. 234]. Отже, щоб найефективніше використовувати цю інформацію, необхідно адаптувати процес технічного обслуговування автомобілів під сучасний рівень розвитку автомобільних електронних систем. Останнім часом ведуться активні дослідження з впровадження інновацій в сфері дистанційної електронної діагностики автомобіля. Розробляється програмне забезпечення для комп'ютерної електронної діагностики автомобіля [5, с. 208], удосконалюються відповідні діагностичні пристрої. Все частіше технології, що до цього використовувалися тільки в автоспорті одночасно вважалися надскладними, які застосовуються у виробництві масових машин для повсякденного вжитку. Проводяться активні дослідження у сфері дистанційної діагностики [2, с. 183] відомими світовими виробниками автомобільної електроніки та телеметричних систем для автоспорту, такими як Magneti Marelli та TEXA. Подальшої розробки набувають пристрої, що забезпечують дистанційний обмін даними між автомобілем та сервісним центром [2, с. 83]. Проте з розглянутої проблеми дослідження ведуться умовно два окремі напрямки: електронна діагностика автомобіля [4, с. 171] та процеси технічного обслуговування, а загальна стратегія, що використовується у технічному обслуговуванні та поточному ремонті, переважно мають планово-попереджувальний характер. В сучасних умовах експлуатації і сучасних

можливостях електронної діагностики, зокрема дистанційної, це є недоцільним. Крім того дослідження в сфері електронної діагностики не охоплюють можливості її глибокої інтеграції в технічне обслуговування автомобіля.

Постановка завдання. Завданням роботи є побудова з використанням інструментів ДЕД алгоритму технічного обслуговування та з'ясування можливості електронної діагностики, а також з використанням статистичних даних та дистанційних систем діагностики перейти від планово-попереджувальної стратегії (ППС) ТО і ремонту до адаптивної стратегії (АС) з безперервним контролем за технічним станом автомобіля.

Виклад основного матеріалу. Розглянувши сучасні розробки в сфері дистанційної діагностики, можна виділити декілька систем, що наділені найбільшими функціональними можливостями. Перед усім, це система компанії TEXA. На рис. 1 показано інтерфейс програми дистанційної діагностики TEXA, що дає можливість фахівцям сервісного центру отримувати інформацію про стан автомобіля у реальному часі по каналах GPRS, Wi-Fi або 3G.

Рис. 1. Інтерфейс системи дистанційної діагностики TMD2

Для цього до сервісного роз'єму в автомобілі підключається спеціальний блок-передавач (рис.2), що накопичує дані про стан автомобіля та передає їх на сервер сервісного центру.

Рис. 2. Блок-передавач системи дистанційної діагностики

Таким чином фахівець станції технічного обслуговування (СТО) має змогу у будь-який момент часу провести діагностику автомобіля, майже у тому ж обсязі, як і під час діагностування на СТО. Окрім цього система дає можливість не тільки зчитувати коди помилок, але і вносити корективи у програми керування електронних блоків автомобіля. Для прикладу розглянемо ситуацію, за якої певна несправність зумовлює появу помилки в блоці керування двигуном, внаслідок якої він переходить в аварійний режим. В цьому разі двигун буде працювати на мінімумі потужності, вентилятор системи охолодження буде постійно увімкнений, а рух автомобіля буде можливий на швидкості до 40 км/год або ж двигун взагалі не запуститься. Така ситуація може виникнути і на значній відстані від найближчого сервісного центру, проте завдяки системі дистанційної діагностики, фахівець сервісного центру (СЦ) матиме змогу точно визначити причину поломки, дати рекомендації з її усунення на найближчій СТО та навіть дистанційно на короткий час розблокувати роботу двигуна, якщо це не спричинить серйознішого пошкодження, що, в свою чергу, дасть можливість власнику автомобіля дістатися до найближчої СТО. Завдяки тому, що прилад по шині CAN отримує комплексні данні про стан систем автомобіля, вірогідність точного визначення несправності складає до 90%. Окрім двигуна, система має можливість діагностувати та керувати і іншими системами автомобіля такими як автоматична коробка передач, системи курсової стійкості, є можливість наприклад запустити систему самоочищення сажового фільтра дизельного двигуна тощо. Варто зазначити, що в Європі з 2018 року неможливо буде зареєструвати новий автомобіль, не обладнаний телеметричним блоком, який у випадку серйозної аварії автоматично повідомить про допомогу.

Окрім використання TMD2, виключно як телеметричної ДЕД, авторами пропонується використання її даних як базу даних для керування

експлуатаційним процесом сучасних автотранспортних підприємств (АТП). Можливості системи дозволять зробити процес обслуговування гнучкішим, спланувати графік технічного обслуговування та його регламент, спираючись на данні телеметрії, які надає ця система. Таким чином можна перейти від застарілої планово-попереджувальної стратегії технічного обслуговування (ТО) і ремонту автомобілів до сучасної адаптивної. Адаптивна стратегія в умовах ринкової економіки дозволить знизити витрати на експлуатацію парку АТП, а отже підвищити його ефективність.

Висновки. Виходячи з можливостей, що надають методи ДЕД, можна зазначити:

використання ДЕД дозволить зменшити час, необхідний для проведення ремонту автомобіля, за рахунок попереднього визначення несправності та підготовки сервісного центру до ремонту на момент заїзду автомобіля;

ДЕД дозволяє знизити ймовірність того, що автомобіль буде не здатний продовжувати рух з причин, викликаних хибними помилками в його блоках керування;

ДЕД дає можливість фахівцям СЦ дати рекомендації щодо усунення несправностей, якщо автомобіль знаходиться далеко від СЦ;

з використанням методів ДЕД на АТП, з'являється можливість на базі телеметрії заздалегідь планувати графік та регламент технічного обслуговування;

інтеграція операцій методів електронної дистанційної діагностики в процес технічного обслуговування дозволяє перейти від планово-попереджувальної стратегії до адаптивної, з безперервним контролем за станом систем та агрегатів автомобіля, що, в свою чергу, підвищить ефективність використання автопарку.

Список літератури

1. Аулін В. В. Інформаційне забезпечення зміни технічного стану дизелів засобів транспорту / В. В. Аулін, О. Ю. Жулай // Вісник інженерної академії. — № 1. — 2011. — С. 232—237.
2. Корецький С. А. Системи дистанційної діагностики автомобільної групи PSA / С. А. Корецький. — М. : CitroenG, 2012. — 196 с.
3. Мігуш С.А. Алгоритми адаптивного управління інжекторними двигунами внутрішнього згоряння : дис канд. техн. наук : 05.13.01 / Мігуш Сергій Олексійович. — С., 2012. — 159 с.
4. Соснін Д. А. Найновіші автомобільні електронні системи / Д. А. Соснін, В. Ф. Яковлев. — М. : СОЛОН Пресс, 2010. — 240 с.
5. Єгоров В.А. Підвищення надійності функціонування діагностичних комплексів в АТП : дис. канд. техн. наук : 05. 22. 10. / В. А. Єгоров. — М., 2000. — 213 с.

СЕКЦІЯ 12
SECTION 12

ІНЖЕНЕРІЯ ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ
ENGINEERING AND BIOENGINEERING

УДК 628.544.5:691.175

Капцов І. І.

д. т. н., професор,

професор кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства;

Капцова Н. І.

к. т. н., доцент,

доцент кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства;

Майба В. С.

студентка кафедри нафтогазової інженерії і технологій,
Харківський національний університет міського господарства

**ВИКОРИСТАННЯ ЕПОКСИДНИХ КЛЕЇВ У ВІДНОВЛЕННІ
ГЕРМЕТИЧНОСТІ ПОШКОДЖЕНИХ МІСЬКИХ ГАЗОПРОВОДІВ**

У контексті зростання вимог до безпеки та екологічності експлуатації міських газорозподільчих систем важливим завданням є пошук альтернатив традиційному зварюванню при ремонті пошкоджених ділянок газопроводів. Особливо це актуально в умовах, коли проведення вогневих робіт є небажаним або технічно складним. Використання синтетичних клеїв дозволяє здійснювати ремонт без відключення системи, з мінімальними витратами та зниженим техногенним впливом. Водночас питання довговічності, стійкості до температурних коливань і вологих умов експлуатації таких з'єднань потребують подальших досліджень і впровадження перевірених технологій.

На вибір способу ремонту трубопроводу з використанням клейових композицій значний вплив мають: робочий тиск у трубопроводі, тип перекачуваного середовища, характер пошкодження та умови навколишнього середовища.

У разі витoku продукту з трубопроводів через незначні свищі або дрібні тріщини рекомендується спосіб ремонту без попереднього спорожнення трубопроводу [1, с. 203]. На пошкодження накладають невелику гумову прокладку, яку притискають металевою накладкою за допомогою хомута. Після припинення витoku продукту з-під прокладки поверхню металу зачищають і знежирюють, після чого під край накладки заводять ущільнювальний гумовий шнур, що запобігає витіканню клейового складу

з-під накладки. Під накладкою утворюється кільцевий простір, у який через штуцер під тиском подається епоксидний клей. Після заповнення кільцевого простору клеєм на штуцер нагвинчують заглушку і витримують 24 години при кімнатній температурі або 3 години при 60 °С.

Процес ремонту наскрізного пошкодження трубопроводу із його попереднім спорощенням значно простіший. Після огляду пошкодженої ділянки трубопроводу обирають технологію його ремонту. [2, с. 32] Краї тріщин висвердлюють наскрізь (щоб уникнути подальшого розвитку тріщин після ремонту) свердлами діаметром, що відповідає товщині металу трубопроводу (зазвичай 3–4 мм). Поверхню, що підлягає ремонту, ретельно очищають від іржі металевими щітками або абразивним інструментом. Розмір очищеної ділянки має перекривати дефектне місце на 50–60 мм. Потім ділянку знежирюють ганчір'ям, змоченим бензином-розчинником.

Незначні дефекти, дрібні тріщини і невеликі наскрізні корозійні свищі на трубопроводах, які працюють під тиском до 1,6 МПа, усувають шляхом шарового нанесення на ремонтвану поверхню епоксидного клею та армувального матеріалу (склотканина або капронова тканина). Кількість шарів армування визначають із розрахунку: один шар на тиск 0,3 МПа. Для ремонту металевих та азбестоцементних трубопроводів низького тиску використовують епоксидну клейову композицію. Затвердіння клею проводять без нагрівання протягом трьох діб.

Якщо тиск у трубопроводі перевищує 1,6 МПа, для герметизації використовують металеву латочку, товщина якої дорівнює товщині стінки трубопроводу. Після підготовки поверхні на пошкоджену ділянку наносять один або два шари склотканини, просоченої клеєм, накладають латочку і притискають її до труби за допомогою хомута. Приклеєна латочка залежно від умов експлуатації (тиск і тип рідини) може працювати самостійно або в поєднанні з хомутом. У другому випадку клейовий шар виконує функцію герметизувального матеріалу в механічному ущільненні [1, с. 205]

Список літератури

1. Дорошенко Я. В. Нові технології ремонту магістральних газопроводів. Проблеми нафтогазової промисловості / Я. В. Дорошенко // Збірник наукових праць. Київ, 2005. Вип. № 2. С. 223 – 229.
2. Деркач М. П. Досвід виконання робіт з капітального ремонту магістральних газопроводів без зупинки транспорту газу / М. П. Деркач, Ю. О. Банахевич, О. Ф. Ігкін // Нафтова і газова промисловість. Київ, 2003. № 4. С. 51 – 53.

УДК 81'25: 81'38: 32

Карлащук С. В.

к. с.-г. н.

асистент кафедри екології та зоології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Полякова О. В.

к. філ. н., доцент

доцент кафедри англійської філології і перекладу
Київський авіаційний інститут

ВІДТВОРЕННЯ МОВНОГО ПОРТРЕТУ ПОЛІТИЧНОГО ІМІДЖУ ДОНАЛЬДА ТРАМПА В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Мовний портрет є важливим інструментом у політичному дискурсі для формування ідентичності, переконання аудиторії та створення іміджу політика [1; 2]. Комунікативний стиль Дональда Трампа вирізняється надмірним вживанням суперлативів, частими повторами, розмовною лексикою та простими синтаксичними конструкціями; його часто називають популістським, націоналістичним та конфронтаційним [3; 4]. Аналіз лексичних, синтаксичних, риторичних та тональних особливостей його промов дозволяє виявити ключові елементи цього портрета.

Метою дослідження є проведення порівняльного аналізу оригінального англійського тексту промови Дональда Трампа та його синхронного українського перекладу для оцінки ступеня відтворення ключових характеристик мовного портрета спікера. В якості матеріалів використано транскрипти оригінального тексту промов Д. Трампа (Інавгураційна промова – 20 січня 2025 р.; у Конгресі - 4 березня 2025 р.) та синхронного їх перекладу на українську мову. Аналітичний підхід, застосований у дослідженні, передбачає порівняння за принципом “особливість за особливістю” (*feature-by-feature comparison*), засноване на наступних категоріях: лексика, синтаксис, стиль/риторика. В якості методології дослідження використано якісний порівняльний дискурс-аналіз.

Лінгвістичний аналіз промов Д. Трампа за лексичними характеристиками виявляє високу частоту суперлативів та інтенсифікаторів (напр., *“greatest”, “most successful”, “worst”, “biggest”; “swift and unrelenting”, “absolutely nothing”*), що створює тон гіперболи. Відмічається спрощення складних питань та стратегічне повторення фраз (напр., *“back”, “great again”, “common sense”*) для підсилення повідомлень. Вживання розмовних елементів (напр., *“How about that?”, “like taking candy from a baby”, “gonna”*), жаргону (напр., *“woke”, “Green New Scam”*) та емоційної, часто негативної лексики (напр., *“unrelenting”, “invasion”, “murderers”, “lunatics”*) знижує реєстр та звертається до емоцій аудиторії, часто демонізуючи опонентів. Використання політичних слоганів, трампізмів (*“Make America Great Again”, “America First”*) та особистих історій персоналізує дискурс. Синтаксично промови характеризуються простими реченнями, повторюваними структурами (напр., *“Our spirit is back, our pride is back...”*), прямими зверненнями (*“folks”, “How about that?”*) та риторичними запитаннями, що полегшує сприйняття. Загальний тон – впевнений, хвалькуватий, конфронтаційний, популістський та неформальний. Риторика широко використовує гіперболи, різкі контрасти (*“us”* проти *“them”*) та апелює до емоцій, патріотизму, “здорового глузду”, формуючи образ потужного, антиістеблішментського лідера. Риторика Д. Трампа апелює до патріотизму, “здорового глузду”, безпеки, економічного процвітання та емоцій, формуючи образ рішучого лідера, майстра угод, переслідуваної жертви та автентичного аутсайдера.

Аналіз українського синхронного перекладу промов Д. Трампа показує, що хоча основний зміст, ключові політичні повідомлення та окремі елементи (як-от слогани, прості речення, прямі звернення) переважно передаються, переклад значно змінює стилістичні та прагматичні особливості оригіналу. Найбільш суттєві зміни відбуваються на лексичному рівні та впливають на загальний тон. Спостерігається тенденція до нормалізації та зниження гіперболічного й емоційно зарядженого тону оригіналу, пом'якшення розмовної лексики та неформальних елементів. Багато повторень опускаються або відтворюються інакше, послаблюючи ритм та емфазу. Це призводить до значного підвищення реєстру перекладу (він стає більш формальним і менш популістським). В результаті, унікальні риси мовлення Трампа – гіпербола, інтенсивність, висока частота повторень, розмовність та специфічний тон – суттєво пом'якшуються або втрачаються. Переклад радше передає інформаційний

зміст та “що” було сказано, ніж відтворює перформативні аспекти та “як” це було сказано, розмиваючи унікальну персону спікера на користь більш загального образу політичного лідера. Наслідком такого стилістичного згладжування є зміна сприйняття спікера аудиторією: він виглядає менш агресивним, але втрачає “автентичність”. Зменшення емоційної інтенсивності та популістських маркерів також послаблює його переконливість. Отже, українська аудиторія отримує “відфільтровану”, нормалізовану версію промовця, що потенційно впливає на сприйняття його особистості та політичної позиції.

Список літератури

1. Товстенко В. Мовний портрет сучасного економіста. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021, Вип. 35, т. 5. С. 173–182.
2. Dunmire P. Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language. *Language and Linguistics Compass*. 2012. Vol. 6 (11). DOI: 10.1002/lnc3.365
3. Rhetoric of Donald Trump // Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Rhetoric_of_Donald_Trump
4. Fanani Achmad, Setiawan Slamet, Purwati Oikurema, Maisarah Maisarah, Qoyyimah Uswatun. Donald Trump's grammar of persuasion in his speech. *Heliyon*. 2019, 6(1). DOI: 10.1016/j.heliyon.2019.e03082

УДК 631.47:631.512:633.11

Кондратенко А. С.

студентка 42 БД-біол групи 4 курс

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ВПЛИВУ СИСТЕМИ УДОБРЕННЯ
НА БІОЛОГО-ФІЗІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ СОРТУ
КРИШТАЛЕВА В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ**

У тезах висвітлено результати порівняльного аналізу впливу мінеральних та органічних добрив на біолого-фізіологічні показники, урожайність та якість зерна пшениці озимої сорту Кришталева. Дослідження проведено в умовах Лісостепової зони України. Отримані результати свідчать про доцільність інтегрованого використання органічних та мінеральних добрив для підвищення ефективності вирощування культури та забезпечення сталого агровиробництва.

Пшениця озима є провідною продовольчою культурою в Україні. Особливо перспективним в умовах Лісостепу є сорт Кришталева, який характеризується високим потенціалом урожайності, адаптивністю та стійкістю до стресових умов. В умовах інтенсифікації землеробства важливо встановити оптимальну систему удобрення, яка не лише забезпечить високі показники врожайності, але й збереже родючість ґрунтів. Порівняння ефективності мінеральних та органічних добрив, а також їх поєднання, є актуальним у контексті змін клімату та завдань сталого розвитку [1, с. 23].

Матеріали та методи.

Дослідження проводилося в Лісостеповій зоні України на чорноземі типовому-опідзоленому. Об'єкт дослідження – пшениця озима сорту *Кришталева*. Встановлено три варіанти живлення:

1. **Мінеральне удобрення** – комплекс NPK-добрив у нормі, рекомендованій для сорту ($N_{90}P_{60}K_{60}$).
2. **Органічне удобрення** – внесення перегною у дозі 40 т/га.
3. **Комбіноване (інтегроване)** – поєднання органічного добрива (20 т/га) з мінеральним ($N_{45}P_{30}K_{30}$).

Проводилась оцінка біометричних показників (висота рослин, довжина колоса, кількість зернин), фізіологічних процесів (вміст хлорофілу, індекс листової поверхні), урожайності та якісних характеристик зерна.

Результати дослідження. Мінеральні добрива сприяли активному розвитку надземної маси та прискореному формуванню генеративних органів. Найвищий вміст хлорофілу та показники фотосинтетичної активності спостерігались саме на цьому варіанті. Урожайність сорту

Кришталева склала 6,7 т/га при високому вмісті білка – 13,8% [2, с. 45].

Однак інтенсивне використання NPK призвело до зниження активності ґрунтової біоти та зменшення вмісту гумусу на 0,2% у порівнянні з початковим рівнем [3, с. 32].

Органічне удобрення сприяло покращенню структури ґрунту, підвищенню водопроникності та активізації біологічної активності. Урожайність пшениці сорту Кришталева на цьому варіанті склала 6,1 т/га, проте якість зерна була дещо нижчою (білок – 12,5%) [4, с. 87].

Також відзначено зниження захворюваності рослин на фузаріоз та борошнисту росу, що пов'язано зі стимуляцією мікробіологічної активності ґрунту [5, с. 114].

Інтегроване використання органічних та мінеральних добрив дало найкращі результати: урожайність – 7,1 т/га, вміст білка – 14,1%, маса 1000 зерен – 47,2 г.

Також спостерігалось збереження або навіть покращення фізико-хімічних показників ґрунту: вміст гумусу зріс на 0,1%, кислотність залишалась стабільною, біологічна активність зросла [6, с. 92; 7, с. 73].

Висновки.

1. Мінеральні добрива забезпечують високий рівень урожайності та покращують фізіологічні показники пшениці озимої сорту Кришталева, але при тривалому використанні погіршують стан ґрунту.

2. Органічні добрива позитивно впливають на ґрунт, мікробіоту та екологічний баланс, але їх дія розтягнута в часі.

3. Комбіноване застосування добрив є найефективнішим і дозволяє поєднати агрономічну ефективність із екологічною безпекою.

4. В умовах Лісостепу України інтегроване удобрення сприяє реалізації потенціалу сорту Кришталева та досягненню сталих врожаїв.

Список використаних джерел

1. Іващенко О.М. Основи агрохімії. – К.: Аграрна наука, 2020. – 356 с.
2. Гусак І.П. Вплив мінерального живлення на урожай пшениці. // Вісник аграрної науки. – 2021. – №2. – С. 44–48.
3. Коваленко Л.О. Стан ґрунту при різних системах удобрення. // Землеробство. – 2022. – №3. – С. 30–35.
4. Пилипенко М.В. Органічні добрива в системі живлення. – Львів: ЛНАУ, 2020. – 215 с.
5. Трофименко С.І. Мікробіологічна активність ґрунту при внесенні органіки. // Біологія і ґрунтознавство. – 2022. – №1. – С. 110–115.
6. Чорна В.В. Комбіноване удобрення озимої пшениці. // Аграрна економіка. – 2023. – №4. – С. 90–95.
7. Клименко Ю.О. Адаптивні стратегії живлення в умовах Лісостепу. – К.: НААН, 2021. – 142 с.

УДК 611.017.2:81'373.611

Kosylo N. V.

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Linguistics,
Ivano-Frankivsk National Medical University

Zelenchuk A. V.

Student,
Ivano-Frankivsk National Medical University

EPONYMS IN HUMAN HEART ANATOMY

Modern medicine is constantly evolving, and the busy pace of life requires clear and accurate communication from professionals. It is generally accepted that medicine is a branch of science where terminological diversity - the use of several terms to describe the same concept - is a common phenomenon. When analyzing the medical literature, specialists often encounter situations where the same anatomical structure may have different names in different publications, potentially leading to misunderstandings between specialists from different fields of medicine. This is especially true for clinicians, who often rely on convenient, commonly used terms of the same name, while morphologists tend to prefer the official nomenclature established by the International Committee on Anatomical Terminology [1, c.213].

Eponyms are terms derived from the names of physicians, scientists, or researchers, and are used to denote a wide range of medical concepts, including diseases, their symptoms and syndromes, anatomical structures, scientific theories, clinical classifications, diagnostic methods, examination and treatment procedures, and medical equipment. It is known that eponyms in human anatomy have been in use since ancient times, almost as long as anatomy itself has existed as a scientific discipline. Since then, they have become an integral part of medical science.

Although eponyms are not included in modern anatomical classifications, they continue to be widely used in clinical anatomy and medical practice. Knowing these terms not only helps to avoid confusion in communication but also preserves tradition and history, honoring the names of outstanding

scientists and physicians who have made significant contributions to the advancement of medicine.

For a qualified physician, educator, or researcher, the knowledge of eponymous terms is of great professional importance. The use of such terms contributes to the development of professional competence, enhances the intellectual level of specialists, and fosters a deeper understanding of the history and culture of medical science. Learning and consciously applying eponyms at the early stages of professional training for future doctors helps improve their grasp of medical terminology and facilitates more effective professional communication.

The aim of our work is to analyze eponymic terms used to define the structures of the heart's anatomy. To achieve this goal, we reviewed both domestic and foreign medical literature.

Modern textbooks and manuals on anatomy use the contemporary terminology developed by the Federation Committee on Anatomical Terminology (FCAT) and the São Paulo Anatomical Nomenclature (S-PNA). This terminology encompasses most anatomical terms, including those related to the heart structures, found in official medical publications recommended by the Ministry of Health of Ukraine [3-4], along with equivalents from previous nomenclatures (BNA and PNA), where applicable.

However, in addition to these official names, there are numerous eponymic terms related to the heart's anatomy, which can be found in dictionaries, reference books, foreign textbooks, as well as in literature on clinical anatomy, cardiology, and cardiac surgery. These terms are not included in the current international anatomical nomenclature. All eponyms were grouped, and information about their authors was provided. At the end (if available), the Latin equivalent and the nomenclature in which these terms are used are indicated.

1) Normal structures of the cardiac conduction system:

- **Keith-Flack node** – sinoatrial node (SA-node). (Arthur Keith, 1866-1955), (Martin Flack, 1882-1931).

- **Node of Aschoff-Tawara** – atrial-ventricular node (AV-node). (Ludwig Aschoff, 1866-1942), (Suano Tawara, 1873-1952) [5].

- **Bundle of His** – atrioventricular bundle. (Wilhelm His Jr., 1863-1934).

- **Purkinje fibers** – the terminal parts of the cardiac conduction system. (Johann Evangelista Purkinje, 1787-1869).

- **Bachmann bundle** – a bundle of atypical cardiomyocytes, which transmits an electrical impulse from the right atrium to the left (interatrial tract) and to

the atrioventricular node (anterior internodular tract). (Jean George Bachmann, 1877-1959).

- **Wenkebach bundle** – the middle internodal tract, which transmits the electrical impulse from the sinoatrial node to the atrioventricular (AV) node. (Karel Wenckebach, 1864-1940).

- **Torel's bundle** – the posterior internodal tract that transmits the electrical impulse from the SA-node to the AV-node. (Christen Thorel, 1880-1935).

2) Abnormal structures of the cardiac conduction system:

- **Mahaim fibers** – muscle fibers that transmit the electrical impulse from the distal part of the AV node to the myocardium of the right ventricle or the right bundle branch of the His bundle. (Ivan Mahaim, 1897-1965).

- **James bundle** – a muscular tract that transmits the electrical impulse from the atrial myocardium to the distal part of the AV node. (Thomas Naum James, 1925-2010).

- **Kent-Paladino bundle** – a muscular tract that transmits the electrical impulse from the atrial myocardium to the ventricular myocardium. (Albert Kent, 1863-1958), (Giovanni Paladino, 1842-1917).

3) Structures of the heart myocardium:

- **Lanciisi muscle** – septal papillary muscle; an inconstant muscular structure of the posterior limb of the septomarginal trabecula. S-PNA – musculus papillaris septalis. (GiovanniMaria Lancisi, 1654-1720).

- **da Vinci trabecula** – septomarginal trabecula; a parietal muscular bundle that descends along the interventricular septum from the supraventricular crest to the apex of the right ventricle. S-PNA – trabecula septomarginalis. (Leonardo da Vinci, 1452-1519).

- **Lower's tubercle** – intervenous tubercle; an elevation on the posterior wall of the inner surface of the right atrium, located between the openings of the superior and inferior venae cavae. (Richard Lower, 1631-1691).

4) Elements of the heart endocardium:

- **Albini's nodules** – thickenings at the free edge of the atrioventricular valve leaflets, located between the attachment points of the chordae tendineae to the leaflets. Noduli valvularum atrioventricularium according to R. M. Portus. (Giuseppe Albini, 1827-1911).

- **Oell's muscles** – muscle fibers in the chordae tendineae of the mitral valve leaflets of the heart. (Eusebio Oehl, 1827-1903) [7].

- **Thebesian valve** – the valve of the coronary sinus. (Adam Christian Thebesius, 1668-1720) [6].

- **Tendon of Todaro** – a subendocardial fibrous bundle that extends from the Eustachian valve to the triangle of Koch. S-PNA – tendo valvulae venae cavae inferioris. (Francesco Todaro, 1839-1918) [7].

- **Chiari network** – an occasional rudimentary remnant of the right valve of the coronary sinus. (Hans Chiari, 1851-1916).

- **Valsalva's sinus** – aortic sinus. (Antonio Maria Valsalva, 1666-1723).

- **Viessens' cant** – raised edge of the oval fossa. (Raymond Vieussens, 1635-1715).

- **Viessen's valve** – valve of the great vein of the heart. (Raymond Vieussens, 1635-1715).

- **Henle's triangles** – fibrous structures of triangular shape located between the semilunar cusps of the aortic valve and the pulmonary artery. (Friedrich Gustav Jakob Henle, 1809-1885) [7].

- **Eustachian valve** – a valve of the inferior vena cava. (Eustachius, 1510-1574).

5) Heart vessels:

- **Kugel's artery** – an intermittent anastomosis that connects the circumflex branch of the left coronary artery with the right coronary artery, supplying blood to the AV node. S-PNA – ramus atrialis anastomoticus. (Maurice Alexander Kugel, 1899-1946) [7].

- **Marshall's vein** – an oblique vein of the left atrium that drains into the great cardiac vein or venous sinus. (John Marshall, 1818-1891).

- **Marshall's fold** – a duplication of the serous pericardium that connects the left pulmonary artery with the upper left pulmonary vein. (John Marshall, 1818-1891).

- **Meigs' capillaries** – the final branches of the arteries that supply blood to the myocardium. Capillaries cordis according to Portus R.M. (Joe Vincent Meigs, 1892-1963).

- **Botallo's duct** – the duct connecting the pulmonary trunk to the aorta. (Leonardo Botallo, 1519-1588)).

- **Gruber's vein** – the left marginal vein that drains blood from the lateral surface of the left ventricle and empties into the great cardiac vein. S-PNA – vena marginalis sinistra. (Gruber Wenceslaus Leopold, 1814-1890).

- **Thebesian-Vieussens veins** – the smallest veins of the heart that open directly into the right atrium. (Adam Christian Thebesius, 1668-1720; Raymond Vieussens, 1635-1715) [6].

- **Thebesian foramina** (syn.: Lannelongue foramina) – openings of the smallest cardiac veins. (Adam Christian Thebesius, 1668-1720), (Odilon Marc Lannelongue, 1840-1911)[6].

A review of the scientific medical literature has demonstrated the active use of eponymous terms in the daily practice of clinicians and morphologists, particularly in the description of the anatomical structures of the heart. These compact, author-specific terms are more convenient for everyday use than their complex Latin equivalents. However, they are not included in the modern International Anatomical Nomenclature and lack a unified classification. Eponyms are an integral part of medical terminology, preserving historical heritage, honoring prominent figures in medicine, and facilitating quick understanding among professionals regarding clinical aspects of diseases. Therefore, the systematization of eponyms is valuable for both clinical and theoretical medical specialists and also plays a significant role in the education of medical students [2, c.175].

List of references

1. Svitlytskyi A. O., Cherniavskyi A. V., Abrosimov Y. Y. Eponyms in the human heart anatomy. *Morphologia*. 2021. Vol. 15, no. 3. P. 213–219. URL: <https://doi.org/10.26641/1997-9665.2021.3.213-219>.
2. Ryabushko O. Eponymic terms in medical genetics. *Bulletin of the Ukrainian Medical Stomatological Academy*. T. 20, № 1 (69). C. 175.
3. Cherkasov VG, Kravchuk SY. [Human Anatomy]. 2nd ed. Vinnytsia: Nova Knyha; 2018. 640 p. Ukrainian.
4. Golovatsky AS, Cherkasov VG, Sapin MR, authors; Cherkasov VG, Sapin MR, editors: [Human anatomy: textbook: in 3 vols. Vol. 1]. 8th ed., enl. Vinnytsia: Nova Knyha; 2019. 368 p. Ukrainian.
5. Aumuller G. [The Discovery of the Cardiac Atrioventricular Node by Sunao Tawara and Ludwig Aschoff]. *Dtsch Med Wochenschr*. 2019;144(25):1771-1777. German. DOI:10.1055/a0819-7328.
6. Mazurak M, Kusa J. Adam Christian Thebesius' Channels into the Human Heart: the Thebesian Veins and the Thebesian Valve. *Tex Heart Inst J*. 2019;46(3):175-178. DOI:10.14503/THIJ-18-6604. PMID: 31708698; PMCID: PMC6827465.
7. Filipoiu FM. *Atlas of Heart Anatomy and Development*. London: Springer; 2013. 58 p. DOI:10.1007/978-1-4471-5382-5.

Sukhonosov R.

Ph.D., Associate Professor
Department of Human Anatomy,
Clinical Anatomy, and Operative Surgery

Nadozirna S.

Student, 2nd Medical Faculty

Halycha M.

Student, 2nd Medical Faculty
Kharkiv National Medical University

TOPOGRAPHY OF THE LUNG ROOTS

Relevance: The study of the roots of the lungs is important in morphology, particularly in the context of thoracic surgery, medical radiology, and the provision of first aid in cases of trauma.

The aim of our study was to review the topography of the lung roots, identify their components, and examine the adjacent structures.

Materials and Methods: *Theoretical methods:* Review and analysis of scientific and methodological literature. *Practical methods:* Our own research.

Results: The lung root is a complex of vital structures that pass through the hilum of the lung, ensuring its function, viability, and connection with the mediastinum. The arrangement of these elements differs between the right and left lungs. The lung root includes the main bronchus, pulmonary artery, two (superior and inferior) or more pulmonary veins, bronchial arteries, bronchial veins, lymph nodes (intrapulmonary and regional bronchopulmonary), efferent superficial and deep lymphatic vessels, and nerves—all covered by the endothoracic fascia and pleura. The major vessels of the lung root are covered by the inner layer of the pericardium and are not visible during dissection of the pleural cavity.

The lung hilum is located below the tracheal bifurcation (which projects posteriorly onto the T4-T5 or T5-T7 vertebrae and anteriorly at the level of the 2nd-3rd costal cartilages) and appears as an oval or rhomboid depression on the medial surface of the lung, dividing it into vertebral and mediastinal parts.

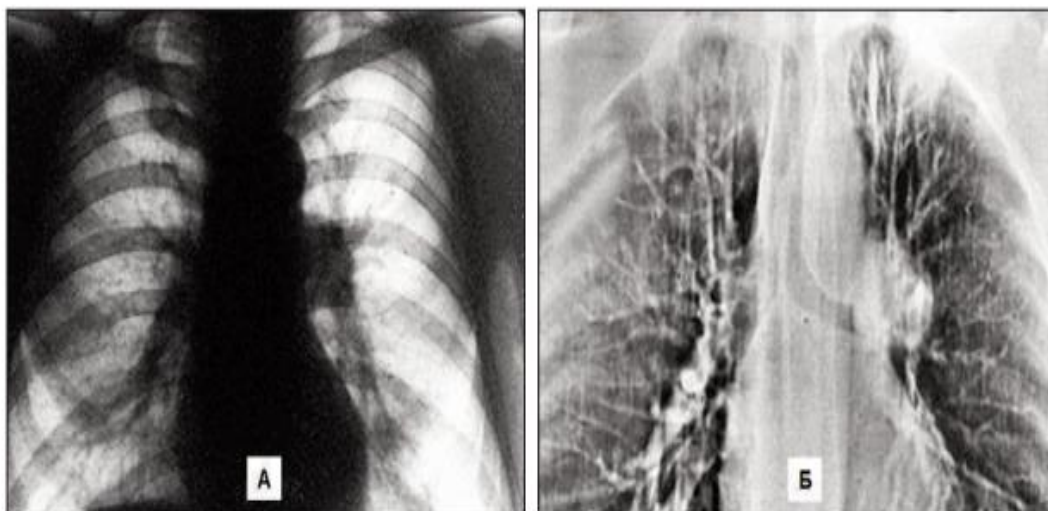
The upper border of the hilum projects anteriorly at the level of the second rib or second intercostal space, and posteriorly at the fifth thoracic vertebra. The height of the hilum ranges from 4 to 9 cm. The lung root is flattened anteroposteriorly and has a height of 5.6-6.6 cm. Skeletotopically, it is located

at the level of the T4-T6 vertebrae posteriorly and the 2nd-4th ribs anteriorly. The length from the pericardium to the lung hilum is 1-1.5 cm.

In most cases, the left root is positioned lower than the right. Behind the right lung root lies the azygos vein, which arches over the root and drains into the superior vena cava. Anterior to it is the superior vena cava, separated from the pulmonary vein and artery by a fold of the pericardium. No mediastinal organs are adjacent to the left lung root. The vagus nerves and their branches are located posterior to both the right and left lung roots. Between the pericardium and the mediastinal pleura lies connective tissue through which the phrenic nerves, and the pericardiophrenic artery and vein pass.

On a radiograph, the lung root appears as a shadow against the background of lung tissue.

It can be seen at the border of the mediastinum and lung at the level of the 2nd to 4th ribs. The shadow is primarily formed by the arteries, due to their higher density compared to other components.

The right root appears as an arch-shaped shadow of moderate density that tapers downward, beginning at the level of the 2nd rib and the 2nd intercostal space. The width of the arterial trunk shadow does not exceed 15 mm. On an X-ray, the right root is mostly represented by the intermediate bronchus and the inferior lobar pulmonary artery.

The shadow of the left root is often obscured by the heart shadow and is visible in only a small percentage of people.

The arrangement of the components of the right and left lung roots differs. From an anterior approach on the right side, the superior pulmonary vein—being the most superficial and largest—lies under the visceral pleura. Directly

behind and slightly above it, partially covered by the vein (two-thirds of its length), is the right pulmonary artery, from which the upper lobar branch (clearly visible under the visceral pleura) arises almost at a right angle upon exiting the mediastinum. The artery runs laterally and downward. The exit site of the pulmonary artery from the mediastinum is covered by the superior pulmonary vein and a fold of pericardium, which can be torn during ligation and dissection. Behind and slightly above is the right main bronchus, which gives off the upper lobar bronchial branch about 2 cm from the tracheal bifurcation. Below the superior pulmonary vein lies the middle lobe bronchus. Below the bronchus and superior pulmonary vein, almost horizontally, lies the inferior pulmonary vein. The middle lobe bronchus separates the superior and inferior pulmonary veins, complicating the ligation of the inferior vein.

On the left side, from an anterior approach, the position of the veins remains the same. Below and behind the superior vein, within the pulmonary ligament, runs the inferior pulmonary vein. However, the relative positions of the artery and bronchus differ. First comes the bronchus, then the artery. Upon exiting the mediastinum, the artery curves around the bronchus and runs along its posterior surface. Thus, in the right lung, the bronchus is positioned above the artery, and the artery above the vein. In the left root, the artery lies above the bronchus, and the vein beneath the bronchus.

The arrangement of the elements within the lung hilum is more variable due to differences in branching patterns, the number and orientation of bronchial and vascular structures.

The right superior pulmonary vein, which lies anterior to the pulmonary artery, often covers two-thirds of its lower part. In some cases, as noted by N. Polikarpov, the vein may almost completely obscure the artery or cover only its lower edge. There are also cases where the vein lies below the artery and does not cover it at all. During surgery in this area, the surgeon must take into account the mutual arrangement of the vessels. According to standard surgical principles, the artery should be ligated first, followed by the vein. However, if the vein completely covers the artery, it is safer and more appropriate to ligate the vein first, which exposes access to the pulmonary artery for subsequent ligation. The inferior pulmonary vein is the lowest positioned structure in the root of both lungs. In some cases, both veins may lie at nearly the same level, with the superior vein positioned more anteriorly and the inferior more posteriorly.

Conclusions: Anatomy of the Lung Root: The root includes the main bronchus, pulmonary artery, superior and inferior pulmonary veins, bronchial vessels, lymph nodes and vessels, and nerves-all enveloped by pleura and fascia.

Topography: The lung hilum is located below the tracheal bifurcation (at the level of the T4-T7 vertebrae); the root is flattened with a height of 5.6-6.6 cm; the left root is generally positioned lower than the right.

Radiographic Imaging: The root appears as a shadow at the border between the lung and mediastinum; the main shadow is formed by arteries; the right root is more visible, while the left is often obscured by the heart shadow.

Surgical Relevance: The relative positions of lung root structures (arteries, veins, bronchi) vary and are crucial during surgery. General rule: ligate the artery first, then the vein. If the vein covers the artery, ligate the vein first.

Anatomical Variants: There are anatomical differences between the right and left roots. The position of veins and arteries may vary, complicating surgical access.

УДК 94(477):746.3

Косяк С. М.

к. і. н., доцент,

доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного
захисту України

ІСТОРИЯ НАРОДУ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ОРНАМЕНТИКИ ТА СИМВОЛІКИ ВИШИВКИ

Вишивка – мистецтво образного відображення неповторності навколишньої природи, розповідь про світобачення та світосприйняття людини, закодована історія народу, що передається через художню творчість. Вишивку асоціюють з молитвою, заглибленою в давні часи, з тайнописом, в якому закодовані архетипи творення. У кожному орнаменті традиційної української вишивки оприсутнюється гармонія кольору, глибина та наповненість змістом ліній узору [1, с. 184].

Різноманітні візерунки, техніки вишивки, способи колорування ниток відомі з найдавніших часів. При цьому сформувалися регіональні відмінності у візерунках, техніках шиття, кольорових поєднаннях. У нашій розвідці ми зупинимося на особливостях вишивки Середньої Наддніпрянщини, а саме – сучасної території Черкащини.

Локальні особливості вишивки Черкащини, її унікальні мотиви, композиційні та колористичні вирішення досліджені в працях С. Китової [2], О. Теліженко [3] та інших.

У процесі історичного й культурного розвитку України в кожному регіоні створювалися і свої орнаментальні мотиви й композиції, колористика, техніки шиття. Кожен район, село відрізнялися місцевою самобутністю. Слід зазначити, що більшість мотивів орнаменту були взяті з природи, проте всю природу зобразити за допомогою голки і нитки неможливо і тому виникають інтерпретації візерунків. Перш за все, це геометричний та рослинний орнаменти. Для того, щоб зобразити бажане, використовували знаки – лінії, зигзаги (вода, дощ, плинність часу), хрести (символ Творця), ромби (союз сонця і землі, посередині з крапками –

засіяне поле), кола (сонце, безперервність буття), трикутники (об'єднання трьох світів: земного, підземного та небесного). Традиційно українські майстрині використовують також рослинні мотиви — це зображення волошки (скромність та ніжність), маку (пам'ять про загиблих воїнів), калини (символ краси, ягідки означають кров невмирущого та непереможного народу), грона винограду (сімейне щастя та благополуччя), дуба (чоловіча енергія, життєва сила) тощо.

Для вишивки Черкащини характерний рослинний та геометричний орнаменти, які виконувались філігранною технікою, з тонким відчуттям ритму — червоними з додаванням синіх (чорних) кольорів. На лівобережній частині Черкащини збереглася традиція вишивки білим по білому в техніках лиштва, вирізування. Вишиванки з білосніжним орнаментом носили лише незаміжні дівчата. Вважалося, що такий узор оберігатиме дівчину.

На рушниках зустрічаємо вишиті ромби та знаки засіяного поля, вибудовані в один горизонтальний ряд. Оригінальна вишивка збережена в с. Суботів Чигиринського району: характерним є жовтий колір (символ сонця, світла) котрий переливається всіма відтінками золота завдяки дрібно покладеним стібкам — колір стиглого жита поєднується з темно-вишневим (втілення життя, любові) та іноді підсилюється додаванням чорного (символу землі-годувальниці) [4, с. 68].

Важливе місце в мистецтві вишивки посідає рушник. Він є своєрідною криптограмою, що несе інформацію про глибокі традиції народу та ключі до розуміння світу. Орнаменти на рушниках, так само як і на одязі, структурували навколишній простір у бажаний, комфортний для життя стан [5, с. 60]. Домінуючим центром, особливо, чернецьких рушників є Дерево життя, або Райське дерево. Зображення трактується як втілення Єдиного Бога, виокремлення особистості чи роду з їхньої самодостатності. Стилізованим Деревом життя народна вишивка ніби пропонує досягнути найскладніше — сенс людського життя, локалізований зверненням до відповідника людини — дерева. Дерево і людина об'єднані символічно відтвореними у вишивці процесами зародження, розвитку і кульмінацією — дозріванням, зрілістю [2, с. 164].

Отже, українська вишивка — це невичерпне джерело пізнання історії та філософії наших пращурів, вона втілює у собі мудрість, естетичні ідеали, майстерність і талант українського народу. Регіональні особливості та

традиції народної вишивки потребують подальшого вивчення, дослідження та аналізу їхніх характерних рис.

Список літератури

1. Кара-Васильєва Т. В. Вишивка // Енциклопедія сучасної України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=34270
2. Китова С. А. Полотняний літопис України: Семантика орнаменту українського рушника. Черкаси : БРАМА, 2003. 224 с.
3. Теліженко О. В. Основи національної культури. Київ : УБС НБУ, 2012. 443 с.
4. Кара-Васильєва Т. В., Чорноморець А. Д. Українська вишивка. Київ : Либідь, 2002. 160 с.
5. Мельничук Ю. О. Семантика українських вишитих рушників. *Народне мистецтво*. 2004. № 3-4. С. 59–62.

Рунц Є. В.

аспірант кафедри світової історії модерного часу
Львівського національного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ США ЩОДО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В СИРІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Наукова оцінка політики США щодо Сирії в українській історіографії охоплює широкий спектр підходів до аналізу подій “Арабської весни” та в контексті громадянської війни у Сирії.

Сергій Крижанівський простежив, що у 1990–2001 рр. США і Сирія співпрацювали у вирішенні деяких регіональних питань, але в 2003 р. відносини знову погіршилися. а коли з початком протестів у Сирії навесні 2011 р. сирійський уряд неадекватно відреагував на демонстрації, застосувавши силу до протестувальників, уряд США почав неодноразово закликати президента Башара аль-Асада піти у відставку і дати можливість сформувати перехідний уряд. Супроводом до цього були жорсткі санкції США, які впроваджували координуючи дії з країнами Європи, Азії та арабського світу. Говорячи ж про енергетичний контекст політики великих держав, зокрема США, щодо Сирії, дослідник зауважував, що його слід розглядати і в прагненні учасників конфлікту взяти під контроль комплекси

нафтовидобутку, і в тій ролі, яку може зіграти Сирія у транспортуванні енергоносіїв [1].

Дослідники Петро Тригуб та Вікторія Віхоть констатували, що в питанні врегулювання наслідків “арабської весни”, зокрема “сирійського” питання, США часів Б. Обама не змогли надати важливої та достатньої військової та фінансової допомоги, щоб швидко допомогти населенню подолати диктатуру Асада та оперативно вийти з довготривалої економічної та політичної кризи попри офіційну американську риторику про сприяння переходу арабського світу до “нового демократичного майбутнього” [2, с. 82].

Марина Сівак у своїй роботі відзначила, що одним із головних напрямів політики США у регіоні стала громадянська війна в Сирії. Президент США закликав Б. Асада поважати вимогу народу про його відставку. Однак протягом війни у Сирії позиція США була досить стриманою і полягала у підтримці опозиції та відмові від військової інтервенції, яка могла бути обумовлена лише застосуванням хімічної зброї. У той же час, побоюючись приходу ісламістів до влади Сирії, США підтримували відхід Б. Асада лише за наявності політичної сили, здатної гарантувати стабільність. Тільки після застосування хімічної зброї в Сирії США активізували фінансову допомогу поміркованій сирійській опозиції та врешті безпосередньо збройно втрутилися в конфлікт. Було проведено удари ВПС США, сформовано міжнародну коаліцію на чолі зі США по боротьбі з ІД [2, с. 37].

Н. Шпанько констатує, що основними геополітичними завданнями США у сирійському конфлікті було повалення режиму Б. Асада з метою ослаблення Ірану, а також підтримка Ізраїлю і Саудівської Аравії як своїх стратегічних союзників у регіоні. Окрему увагу звернено на санкційну політику Вашингтона проти Дамаска. Ще з 1979 року Сирію визнано державою-спонсором тероризму. Сирію ніколи не виключали з “чорного списку” Державного департаменту, і вона перебуває у ньому довше за всіх. Включення країни у список держав-спонсорів тероризму передбачає значні обмеження з боку США. Усі санкції, які США вводять проти Сирії, можна поділити на “первинні” та “вторинні”. Первинні санкції – обмеження, які Сполучені Штати накладають безпосередньо на Сирію та на її посадових осіб, державні корпорації, сектори економіки тощо. Вторинні ж санкції вводяться США проти третіх країн, їх громадян і компаній, які ведуть свій бізнес із Сирією у тих сферах, на які накладені первинні санкції. Справжні ж “пекельні” санкції почали накладатися на

Сирію із початком громадянської війни. Обмеження передбачали ембарго на сирійську нафту і нафтопродукти, заборону будь-яких транзакцій через американську фінансову систему, що значно ускладнювало ведення будь-якого бізнесу у Сирії, заморозку активів сирійського уряду, Центрального банку Сирії, державних корпорацій тощо. Наслідком введення цих санкцій стало падіння товарообігу між США і Сирією у 26 разів. Звірства сирійського режиму в ході громадянської війни вимагали від Сполучених Штатів більш рішучих кроків. 20 грудня 2019 року у США було прийнято Акт Цезаря про захист цивільного населення Сирії, який увійшов до Акта про дозвіл на національну оборону на 2020 фінансовий рік.

Таким чином, санкційна політика США щодо Сирії є одним з механізмів стримування диктаторського режиму від застосування сили проти власного народу, підтримки міжнародного тероризму та розробки зброї масового ураження. Це дозволило ізолювати Асада на міжнародній арені, і підірвати його економічний, фінансовий та військовий потенціал, уникнувши при цьому широкомасштабної інтервенції після виснажливих війн в Іраку і Афганістані [4, с. 43–44].

Список використаної літератури

1. Крижанівський С. Геополітика і геоекономіка війни в Сирії: гравці, інтереси, стратегії. URL: https://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Kryzhanivskyj_Geopolit_vijny_v_Sirii.htm
2. Сівак М.В. “Політика США на Близькому Сході та Центральній Азії”. Спеціальність 291 “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії” ОП “Міжнародні комунікації та медіації в умовах конфліктного регулювання”. ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2022. 75 с.
3. Тригуб П., Віхоть В. Близькосхідна політика США на сучасному етапі. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Серія: Історія. 2014. Т. 241, Вип. 229. С. 80–84.
4. Шпанько М. О. Політика США щодо Сирії у 2011–2021 рр. Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. Київ, 2022. Випуск 177–178 (№ 11). С. 41–45.

УДК 551.4

Матіщук А. В.

ст. викладач кафедри геодезії та землеустрою,
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

ОЦІНКА ФАКТОРІВ АКТИВІЗАЦІЇ СНІГОЛАВИННИХ ПРОЦЕСІВ

Завдання вивчення небезпечних природних явищ і процесів – причин їх появи, закономірностей поширення та методів запобігання чи мінімізації їх руйнівних наслідків, включно з превентивними заходами – є першочерговим для науки та природоохоронної діяльності. Для цього необхідно провести комплексний аналіз різноманітних факторів, що їх викликають, та встановити кореляційні залежності між ними. Значну небезпеку на території Українських Карпат становлять снігові лавини, здатні спричиняти руйнування інфраструктури та призвести до загибелі людей. Загалом, у цьому регіоні зафіксовано близько чотирьохсот місць потенційного сходження лавин. Оскільки снігові лавини є не тимчасовим явищем, а невід'ємною частиною гірського ландшафту, вони, окрім руйнівних наслідків, постійно впливають на його складові: рельєф, рослинність, ґрунти тощо.

Глибоке дослідження впливу сніголавинних процесів на гірські ландшафти особливо актуальне для визначення лавинонебезпечних зон у гірських районах з рекреаційним потенціалом, що активно розвивається в Українських Карпатах. Відомо, що найбільш висока сніголавинна небезпека тут є переважно на південно-західних та південних безлісних гірських схилах високогір'я хребта Чорногори, який простягається з північного заходу від гори Петрос в Закарпатській області на південний схід до гори піп Іван в Івано-Франківській області. На Чорногорі основними типами снігових лавин є схиліві та лоткові.

Для здійснення кількісного прогнозування лавинних процесів необхідно визначити ключові чинники, що спричиняють їх виникнення. Серед природних факторів, які активізують такі явища, завжди є домінантні. Зокрема, основною причиною снігових зсувів та лавин є

накопичення надмірної кількості снігу на крутих схилах. Прихід вологих атлантичних повітряних мас у Карпати взимку викликає сильні снігопади, що, своєю чергою, призводить до сходження снігових лавин. Також, ці процеси активізуються під впливом інших факторів, таких як особливості рельєфу, атмосферні опади, температура повітря, сонячна активність, глибина ґрунту та структура рослинного покриву. Людська діяльність впливає на екосистему через господарювання в населених пунктах, сільськогосподарське використання земель, лісгосподарські роботи та розвиток рекреаційної інфраструктури. Крім того, важливу роль у виникненні та поширенні стихійних процесів відіграють глобальні кліматичні зміни та посилення техногенного тиску на довкілля, що спостерігаються у масштабах усієї біосфери.

Нижче приведені фактори, які на думку дослідників можуть мати вплив на виникнення та активізацію лавинних процесів: x_1 – крутизна схилу, x_2 – експозиція схилу, x_3 – розчленованість рельєфу, x_4 – відмітка над рівнем моря, x_5 – освітленість, x_6 – температура повітря, x_7 – зміна температури повітря, x_8 – швидкість вітру, x_9 – вологість повітря, x_{10} – кількість опадів, x_{11} – глибина снігу, x_{12} – структура снігу, x_{13} – наявність рослинності, x_{14} – відстань до деревної рослинності, x_{15} – генезис лавин.

$$F(x_1, x_2, \dots, x_n) = \sum_{i=1}^n P_i(x_i), \quad (1)$$

де P_i - вага фактору x_i виникнення снігових лавин.

При виконанні досліджень розраховано ваги $P_i(x_i)$ факторів впливу на виникнення та активізацію лавинних процесів та кореляційні зв'язки між ними за статистичними даними [1] та розроблена методика класифікації та розпізнавання гірських схилів, які можуть бути лавинонебезпечними.

Список літератури

1. Український метеорологічний центр, 2025. Офіційний вебсайт. Київ. URL: <https://www.meteo.gov.ua/ua/Sniholavinna-situaciya>.

СЕКЦІЯ 18
SECTION 18

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ
ECONOMICS AND MANAGEMENT

УДК 339.5

Мачульський О. М.

здобувач кафедри економіки,
управління та адміністрування

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж

Науковий керівник:

Криворучко М. Ю.

к.е.н.,

доцент кафедри економіки,
управління та адміністрування

Черкаський державний фаховий бізнес коледж

**ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМКИ КРАЇНИ**

У сучасних умовах глобалізації та економічної конкуренції між країнами, інвестиційний клімат набуває особливого значення як стратегічний чинник забезпечення сталого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та залучення зовнішніх і внутрішніх капіталовкладень. Саме якісний інвестиційний клімат виступає важелем, що стимулює розвиток інновацій, модернізацію виробництва, створення нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, а також сприяє формуванню сприятливого іміджу держави на міжнародній арені. Інвестиційний клімат — це сукупність політичних, економічних, правових, соціальних, адміністративних та інфраструктурних умов, що визначають можливість, доцільність та ефективність вкладення інвестицій у певній країні або регіоні. Йдеться як про прямі іноземні інвестиції, так і про внутрішні інвестиції, що реалізуються підприємствами та фізичними особами.

У вузькому сенсі інвестиційний клімат відображає ступінь ризиків та потенційної прибутковості інвестиційної діяльності, а у широкому — характеризує загальне середовище для ведення бізнесу, включаючи стан правової системи, захист прав інвесторів, податкову політику, якість управління, макроекономічну стабільність тощо [1, с. 9].

Інвестиційний клімат формується під впливом низки чинників, які поділяються на кілька ключових груп: інституційно-правові чинники: рівень захисту прав власності, ефективність судової системи, прозорість регуляторного середовища, відсутність корупції; макроекономічні умови:

стабільність національної валюти, інфляційні очікування, рівень державного боргу, фінансова політика; політична стабільність: наявність передбачуваної політики, відсутність збройних конфліктів, функціонування демократичних інституцій; інфраструктурне забезпечення: розвиток транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури; рівень розвитку фінансового сектору: доступність банківського кредитування, розвиток фондового ринку, наявність інвестиційних фондів [2].

Інвестиційний клімат є визначальним чинником у процесах соціально-економічного розвитку, оскільки: залучає капітал, сприятливі умови ведення бізнесу спонукають інвесторів вкладати кошти в економіку, що сприяє збільшенню обсягів виробництва; стимулює розвиток нових технологій, інвестори, зокрема міжнародні компанії, зазвичай приносять із собою передові технології та управлінські практики; сприяє зайнятості, інвестиції в реальний сектор економіки створюють нові робочі місця, що позитивно впливає на рівень добробуту населення; покращує платіжний баланс, іноземні інвестиції дозволяють зменшити дефіцит поточного рахунку та стабілізувати валютний ринок; підвищує конкурентоспроможність економіки, модернізація виробництва за рахунок інвестицій забезпечує зростання продуктивності та експортного потенціалу [3].

Ефективна державна політика має бути спрямована на поліпшення інвестиційного клімату через: спрощення дозвільних процедур; зменшення податкового навантаження на бізнес; забезпечення стабільності нормативно-правової бази; підтримку інноваційних підприємств; розвиток державно-приватного партнерства; боротьбу з корупцією на всіх рівнях управління.

Політична стабільність є базовою передумовою формування сприятливого інвестиційного середовища. Інвестори орієнтуються на передбачуваність політичного курсу, незалежність судової влади, відсутність внутрішньополітичних конфліктів, а також на ефективність діяльності органів державної влади. Політичні ризики, навпаки, знижують привабливість країни для капіталовкладень. Наприклад, часті зміни уряду, відсутність чіткої економічної стратегії або недотримання зобов'язань перед міжнародними партнерами можуть спричинити втечу капіталу [4].

Таким чином, інвестиційний клімат виступає ключовим чинником формування сучасної ринкової економіки. Його покращення є необхідною умовою залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестицій, без яких неможливе сталий економічний розвиток, підвищення добробуту громадян та ефективна інтеграція країни у світову економіку.

Список джерел

1. Лоза С. Інвестиційний клімат в Україні: стан, проблеми та можливі шляхи покращення. *Економіка і управління*. 2024. С. 46-58.
2. Панухник О.В. Війна та український бізнес // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції “Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах”, 01-02 червня 2022 року. Т.: ФОП Паляниця В.А., 2022. С. 32–34.
3. Руденко О.А. Особливості регулювання інвестиційних процесів та дослідження інвестиційного потенціалу в постсоціалістичних країнах. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (33). С. 85-91.
4. 55% компаній збирається інвестувати в Україну навіть у воєнний час: ситуація в економіці та на фінансових ринках. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/525844_55_kompaniy_zbirayutsya_investuvati.html

УДК 338.1

Славута О. І.

канд. екон. наук, доцент,
доцент кафедри економіки та маркетингу

Гудим М. В.

здобувач першого рівня вищої освіти ОП “Економіка”
Харківський національний університет міського
господарства ім. О. М. Бекетова

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Одним із стратегічних напрямів розвитку підприємства в будь-якій сфері є забезпечення високого рівня його економічної ефективності, що є основою конкурентоспроможності окремого підприємства та умовою економічного зростання економіки країни. На досягнення цього результату суттєво впливають внутрішні і зовнішні чинники, галузева специфіка діяльності та розмір підприємства.

Питання ефективності діяльності підприємства з точки зору різних потреб оцінювання сприяє існуванню численних підходів до визначення економічної ефективності функціонування підприємства. На наш погляд, найбільш детально це поняття розкрито Савенко Н.В.: “Економічна ефективність – результат виробничої діяльності, що виражається у вигляді співвідношення між підсумками господарської діяльності та витратами ресурсів”. [1]

Для аналізу економічної ефективності були обрані два показники: чистий прибуток і рентабельність. З представлених на рис.1 даних щодо чистого прибутку для різних видів підприємств видно, що протягом

аналізованого періоду найбільш вразливим був малий бізнес, особливо мікропідприємства, прибуткова діяльність яких спостерігається лише в 2019 р. та 2021 р.

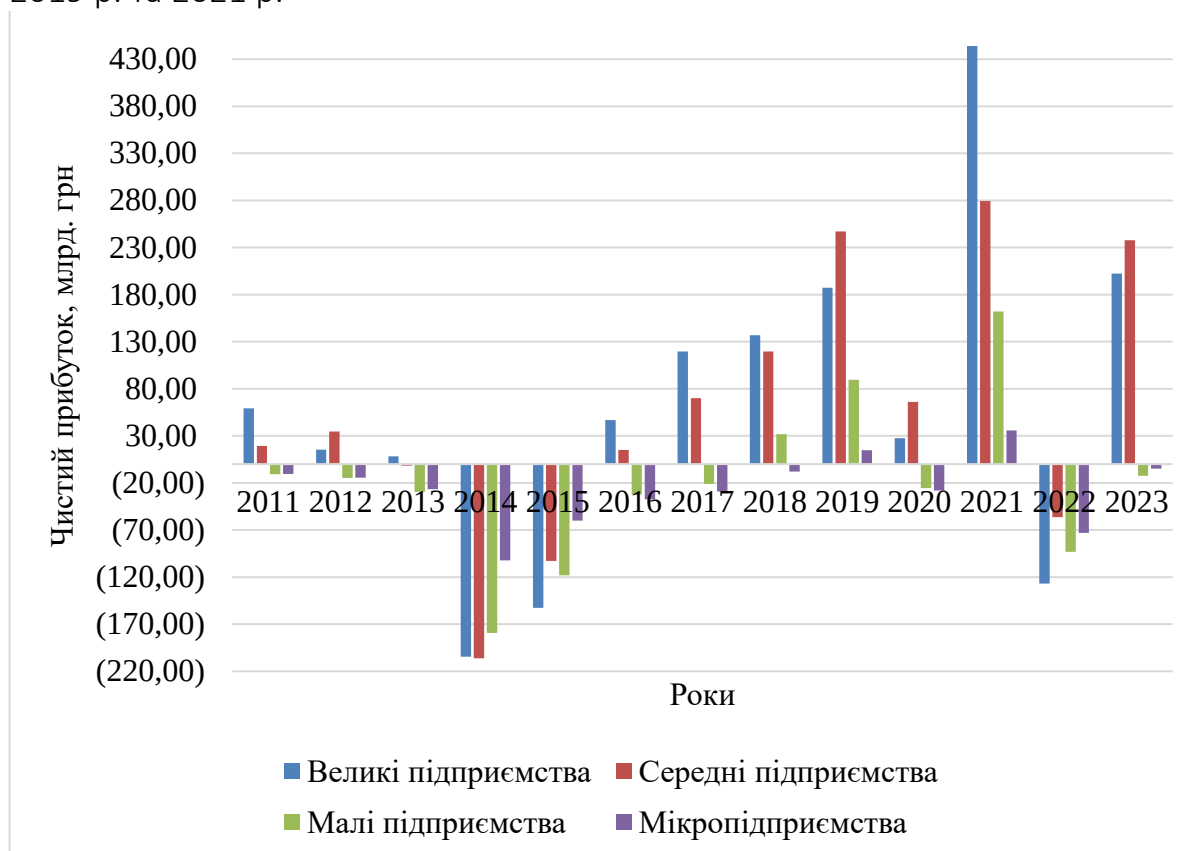

Рис. 1. Динаміка чистого прибутку за видами підприємств, млрд грн
Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Значні збитки зазнали всі види підприємств у 2014–2015 рр., що пов’язано з військовими діями на території України. З 2016 р. відбувається відновлення після кризи. У 2020 році спостерігається значний спад чистого прибутку у великих та середніх підприємств та збиток у малих та мікропідприємств, через пандемію COVID-19. У 2021 р. ситуація значно покращилась, всі види підприємств мали найбільші показники за весь аналізований період. У 2022 р. збиткова діяльність пов’язана з повномасштабним вторгненням РФ проти України. У 2023 р. спостерігається підвищення чистого прибутку для великих та середніх підприємств. Малі та мікропідприємства все ще зазнають збитків, але значно менші порівняно з попереднім роком.

Вважається, що абсолютні показники прибутку не можуть надати повну характеристику результатів діяльності підприємства, а найбільш вживаними є показники рентабельності діяльності. Рентабельність операційної діяльності підприємств України у 2011-2023 рр. наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка рентабельності діяльності підприємств України, %

Роки	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	Мікро-підприємства
2011	3,46	1,13	-1,66	-5,35
2012	0,88	1,95	-2,24	-7,07
2013	0,49	-0,09	-4,40	-12,32
2014	-12,18	-11,41	-25,76	-44,93
2015	-7,59	-4,74	-11,98	-18,12
2016	2,01	0,56	-2,64	-8,86
2017	4,20	2,15	-1,39	-5,67
2018	3,98	3,09	1,79	-1,27
2019	5,24	5,91	4,70	2,29
2020	0,78	1,52	-1,26	-4,09
2021	9,01	4,98	7,13	4,89
2022	-3,17	-1,20	-4,70	-11,35
2023	4,22	3,97	-0,46	-0,55

Джерело: розраховано авторами за даними [2]

Рівень прибутковості великих підприємств вищий серед інших видів підприємств. Найбільше значення рентабельності продажів у 2021 р. у розмірі 9,01 %. Найменші показники рентабельності продажів припадає на 2014 р. в усіх видах підприємств. Усюди є характерне падіння рентабельності у 2014, 2020 та 2022 роках, у зв'язку з політичними та економічними кризами, але у 2022 р. падіння не таке велике порівняно з 2014 р. У середніх підприємствах найбільший показник рентабельності має значення 5,91 % у 2019 р. Мікропідприємства демонструють найнижчу рентабельність продажів серед усіх видів підприємств. Позитивна рентабельність була тільки у 2019 (2,29%) та 2021 (4,89%) роках.

Незважаючи на безпрецедентні збитки, реальний сектор економіки продовжує функціонувати та демонструє здатність адаптуватися до ведення господарської діяльності в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Савенко Н.В. Економічна сутність ефективності виробництва підприємства і аналіз підходів до її визначення. Інноваційна економіка. 2009. № 2. С. 153–162.
2. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності: статистична інформація Держстату України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fchpr/fchpr_u/arh_fchpr_ved_u.htm

Медвідь Г. С.

Державний навчальний заклад
“Лісоводський професійний аграрний ліцей”

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Сучасні випускники – майбутні новатори та інноватори – мають отримувати ґрунтовні знання з природничих і технічних наук у поєднанні з навичками 21-го століття, таких як уміння спілкуватися, працювати в команді та вирішувати проблеми в контексті інноваційних можливостей та поточних потреб суспільства. В Україні за останні роки STEM набув неабиякої популярності, щоправда цей підхід не завжди розуміють правильно. Важливо пам'ятати, що справжні заняття STEM – це, насамперед, навчальний процес, а не шоу. На STEM-уроці кожна діяльність чітко зрозуміла учням, лабораторні прилади, об'єкти робототехніки безпосередньо залучені до структури заняття. Розробити такі заняття – справа не з легких, адже викладач має мислити комплексно і сам бути готовим підвищувати свій рівень знань з деяких галузей, експериментувати та бути терплячим, очікуючи на бажаний результат.

Технологія майстерень.

Майстерня - це оригінальний спосіб організації діяльності здобувачів освіти в складі малої групи за участю викладача-майстра, який ініціює пошуковий, творчий характер їх діяльності. Зазвичай цю технологію застосовують на творчих уроках гуманітарних предметів. Але і в математиці вона має місце. На уроці з теми “Тригонометричні рівняння” групам учнів (майстерням) пропонувалося наступне завдання: “Знайти зв'язок між об'єктами $\sin 2x$ і $\sin(x - \frac{\pi}{4})$, і на її основі скласти рівняння і вирішити його”.

В результаті діяльності майстерень учні отримують два продукти: перший - це формула, що показує зв'язок між об'єктами з поясненням того, як вона отримується; другий - це рівняння, рішення якого отримано, але не розкривається (пропонується, що вирішити його повинні інші майстерні).

У даній технології, здобувачі освіти проявляють самостійність, креативність. У них виховується естетичне ставлення до математики, істотно підвищується власна самооцінка.

Кейс – технологія (кейс-стаді)

Дана технологія максимально інтерактивна, тому в учнів з'являється можливість проявити активність, ініціативу і самостійність. В умовах викладання математики кейс-технології використовують при роботі з новим матеріалом, на узагальнюючих уроках, під час перевірки результатів навчання. Основна особливість технології: учні змушені застосовувати знання на практиці. Перед учнями ставиться конкретне завдання або проблема, пов'язана з рішенням певного кейса (завдання з описом реальних, життєвих ситуацій), вони аналізують його і надають звіт з рішеннями, їх обґрунтуваннями та відповідями.

Фермер Петров І.П. поруч зі складом для зберігання картоплі вирішив побудувати склад для зберігання зерна, об'ємом 432 кубічних метра. Необхідно, щоб склад був у формі прямокутного паралелепіпеда, довжиною в 2 рази більше ширини. Після консультації з деякими будівельними фірмами з'ясувалося, що обробка довгої стіни будівлі, що примикає до внутрішньої будовою, обійдеться в 1000 грн. за квадратний метр. Оздоблення трьох фасадних стін обійдеться в 2000 грн. за квадратний метр, а даху в 2500 грн. за квадратний метр ...

Учні в групах формулювали проблему та шляхи її вирішення. Далі їм давався час для обговорення і вибору оптимального рішення, а також для безпосереднього рішення. При цьому частина учнів вибирала свій шлях вирішення і слідувала йому. Практика показує, що чим більше вийде таких варіантів - тим цікавішим буде урок.

Технології колективно-групового навчання

Незакінченні речення

Цей прийом дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

Інтерактивна вправа “Закінчи речення” .

(учні усно продовжують речення.)

1) Тіла, поверхні яких складаються зі скінченного числа плоских многокутників називаються ... (Многогранники).

2) Многогранник, який складається з плоского многокутника, точки, яка не лежить у площині плоского многокутника і всіх відрізків, що сполучають цю точку з точками плоского многокутника називається... (пірамідою).

3) Точка, яка не лежить у площині основи піраміди називається...(вершиною піраміди).

4) Відрізки, що сполучають вершину піраміди з вершинами основи, називаються... (бічними ребрами).

5) Загальна частина площини і поверхні опуклого многогранника ... (Грань).

6) Кожна бічна грань піраміди є... (трикутник).

На сьогоднішній день існує нагальна потреба в підготовці та перепідготовці викладачів, які б могли працювати в даному напрямі і перевести процес впровадження STEM-освіти з поодинокого на масовий рівень. Потрібно забезпечити навчальні заклади необхідними матеріальними ресурсами (конструкторами, комп'ютерами тощо). Переглянути підходи до оцінювання і стимулювання всіх учасників STEM-навчання.

Список використаної літератури

1. Ботузова Ю.В. Динамічні моделі GeoGebra на уроках математики як основа STEM-підходу. Фізико-математична освіта. 2018. Вилуск 3(17)

2. Пехота О.М., Кіктенко А.З. та ін. Освітні технології.// Київ, “Видавництво А.С.К.”, 2004, 255ст.

3. Помету О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання.// Київ, “Видавництво А.С.К.”, 2004, 192ст.

УДК 021:341

Опар Н. В.

канд. наук з держ. упр., доцент,
доцент кафедри документознавства та
інформаційної діяльності
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

МІЖНАРОДНЕ БІБЛІОТЕЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПОНЯТТЯ ТА ФОРМИ

У контексті глобалізаційних процесів особливої актуальності набуває міжнародне співробітництво у галузі культури, зокрема у сфері бібліотечної діяльності. Така форма взаємодії сприяє ефективному обміну знаннями, розширює доступ до інформаційних ресурсів, підвищує якість бібліотечних послуг та відіграє важливу роль у розвитку міжкультурного діалогу. Формування стратегічних підходів до міжнародної бібліотечної комунікації є запорукою стійкого функціонування бібліотек у кризових умовах і сприяє збереженню культурної спадщини.

Зарубіжні науковці зазначають, що для позначення як формальних, так і неформальних форм взаємодії та діяльності, пов'язаної з обміном ресурсами між бібліотеками, поряд із терміном “бібліотечне співробітництво” використовуються також такі поняття як “мережування бібліотек”, “бібліотечні зв'язки”, “бібліотечна співпраця” та “бібліотечні консорціуми” [3].

Важливим аспектом бібліотечної взаємодії є співпраця щодо спільного використання ресурсів з метою збільшення рівня наявності й доступності інформації та послуг. Бібліотечна співпраця має на меті спільне використання ресурсів, знань, бібліографічних даних, послуг і навіть комп'ютерного обладнання для надання окремих або всіх аспектів бібліотечного обслуговування [4].

Під поняттям “міжнародне бібліотечне співробітництво” розуміємо систему спільних зусиль, дій та ініціатив бібліотек з різних країн щодо обміну інформаційними ресурсами, послугами та досвідом з метою

покращення якості й ефективності бібліотечного обслуговування. Така співпраця може відбуватися шляхом укладення офіційних угод про спільне використання ресурсів та послуг, проведення різноманітних заходів, форумів й конференцій, а також підготовку спільних публікацій, навчальних програм тощо.

Як зазначає дослідниця Л. С. Прокопенко, найпоширенішими формами міжнародного бібліотечного співробітництва є обмін досвідом шляхом безпосередніх зустрічей, публікації у фаховій міжнародній та вітчизняній періодиці та Інтернеті, а також комплексна спільна діяльність у рамках міжнародних бібліотечних організацій (МБО) [1].

Науковці також зазначають, що бібліотечна співпраця вже десятиліттями відбувається у різних формах: від міжнародних асоціацій та конференцій до партнерських зв'язків між бібліотеками, індивідуальної співпраці та міжкультурних ініціатив [2]:

- міжнародні бібліотечні асоціації та конференції надають чудові можливості для бібліотек по всьому світу для обміну досвідом, кращими практиками, установлення можливостей для співробітництва тощо. Сьогодні однією з найвідоміших міжнародних бібліотечних асоціацій є Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (The International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA). Вона об'єднує різні типи бібліотек з різних куточків світу;

- партнерські зв'язки між бібліотеками або “бібліотеки-партнери” (sister libraries). Головна ідея такої форми взаємодії полягає в обміні ідеями та інформацією, адже бібліотеки навчаються одна в одній шляхом обговорення своїх як найкращих, так і не дуже ефективних практик;

- індивідуальна співпраця. Міжнародна співпраця бібліотек не завжди відбувається у вигляді офіційних партнерських зв'язків. Часом бібліотеки налагоджують партнерські зв'язки самостійно для взаємного навчання, обміну ресурсами чи спільної діяльності. Така форма взаємодії може відбуватися і через особистісні візити, і за допомогою сучасних ІКТ, використовуючи відеоконференції, імейли, соціальні медіа тощо;

- міжкультурні ініціативи. Це форма співпраці між бібліотеками різних країн з метою отримання інформації про різні культури, інформаційну поведінку або ж читацькі вподобання представників певної культури, які можуть відвідувати ці бібліотеки.

Отже, міжнародне співробітництво є ключовим чинником успішної інтеграції національних бібліотек та їх інформаційних ресурсів до

глобального інформаційного простору. Сьогодні бібліотеки трансформуються в інформаційні центри суспільства, використовуючи нові можливості, що виникають унаслідок розширення співпраці, для реалізації основної мети бібліотечного обслуговування – забезпечення доступу до інформаційних ресурсів.

Список літератури:

1. Прокопенко Л. С. Міжнародні бібліотечні організації як форма міжнародного бібліотечного співробітництва. *Міжнародна діяльність бібліотек як складова європейського вибору держави* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 22-23 вересня 2016 р.). С. 45-48. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/20851/1/Prokopenko_L_MDBSEVD_IJ.pdf.
2. Hickok J. We're all in this together: Post COVID-19 Opportunities for International Library Cooperation. *An International Journal of Nepal Library Association*. 2022. Vol. 1. P. 59-67. DOI 10.3126/access.v1i1.46613.
3. Martey A. K. Management issues in library networking: focus on a pilot library networking project in Ghana. *Library Management*. 2002. Vol. 23, (4-5). P. 239-251.
4. Tella A. Sodiq A. O. Interlibrary loan and cooperation among selected academic libraries in Kwara state, Nigeria: an empirical analysis. *Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery and Electronic Reserves*. 2018. Vol. 26(2), P. 103-120. URL: <https://www.tandfonline.com/eprint/q27>.

УДК 582.462:581.48

Цибровська Н. В.

к.б.н., с.н.с.

відділу декоративних і плодових рослин

Національного дендрологічного парку “Софіївка” НАН України

Кучер Н. М.

к.б.н., н.с.

відділу декоративних і плодових рослин

Національного дендрологічного парку “Софіївка” НАН України

ДИНАМІКА ПРОРОСТАННЯ НАСІННЯ *GINKGO BILOBA* L.

Гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba* L.) – реліктова рослина монотипного роду *Ginkgo* L., монотипної родини *Ginkgoaceae* Engelm., яка є єдиною у класі *Ginkgopsida* відділу *Pinophyta* [1, с. 14; 7, с. 41].

У 2008 році *G. biloba* надано статус рідкісного виду рослин, що перебувають під загрозою зникнення та включено до Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи (МСОП) [6, с. 88]. За останні два десятиліття, через високу декоративну та лікувальну цінність цієї рослини, світовий попит на *G. biloba* зріс з 26 до 36% [5, с. 485]. Тому існує нагальна потреба культивування рослин *G. biloba* у великих масштабах. В Україні (м. Івано-Франківськ), з метою збереження цього вікового екзотичного дерева, *G. biloba* надано статус Ботанічної пам’ятки природи місцевого значення “Гінкго дволопатеве”. Висота цього дерева 16 м, діаметр стовбура 60 см, вік понад 100 років [3].

Насіння *G. biloba* кістянокоподібне, вкрите тришаровим інтегументом, що складається з: саркотести – зовнішнього соковитого шару, який сягає 5,0–6,5 мм завтовшки, вкритий кутинізованою епідермою з продихами; склеротести – середнього шару, який утворює тверду (до 1,0 мм завтовшки) своєрідну “кісточку” у стиглому насінному зачатку завдяки сильній лігніфікації клітин; ендотести – внутрішнього, папероподібного, найтоншого (до 0,5 мм) шару, який безпосередньо прилягає до нуцелусу [2, с. 8; 4, с. 13].

З метою дослідження динаміки проростання насіння *G. biloba*, свіжозібране, наприкінці жовтня 2024 року, насіння, очищали (обов’язково у гумових рукавичках) від саркотести; промивали кілька разів під проточною водою; замочували на дві години у слабкому розчині

перманганату калію; підсушували при кімнатній температурі; перемішували насіння з вологим перлітом та пересипали у поліетиленові пакети із зіп застібками (рис. 1), для подальшої стратифікації впродовж двох місяців у холодильнику при температурі 6–8°C.

Рисунок 1. Насіння *G. biloba*: а – підготовлене до стратифікації; б – підготовлене до проростання (фото: Надія Цибровська).

01 січня 2025 р. стратифіковане насіння *G. biloba* було вилучене з холодильника, відокремлене від перліту, промите під проточною водою та розміщене на підстильці зі зволоженого моху *Sphagnum* L., попередньо обробленого фунгіцидом контактно-системної дії “Рід Голд М”, у пластиковому контейнері з прозорою кришкою (рис. 1). Насіння пророщували при кімнатній температурі +20–24°C, з періодичним зволоженням. Через вісім діб, від початку закладання досліду на проростання насіння *G. biloba*, спостерігали розтріскування склеротести насіння (рис. 2). Проміжок часу, від початку розтріскування склеротести насіння до появи апікальної частини первинного корінця, становив чотири доби.

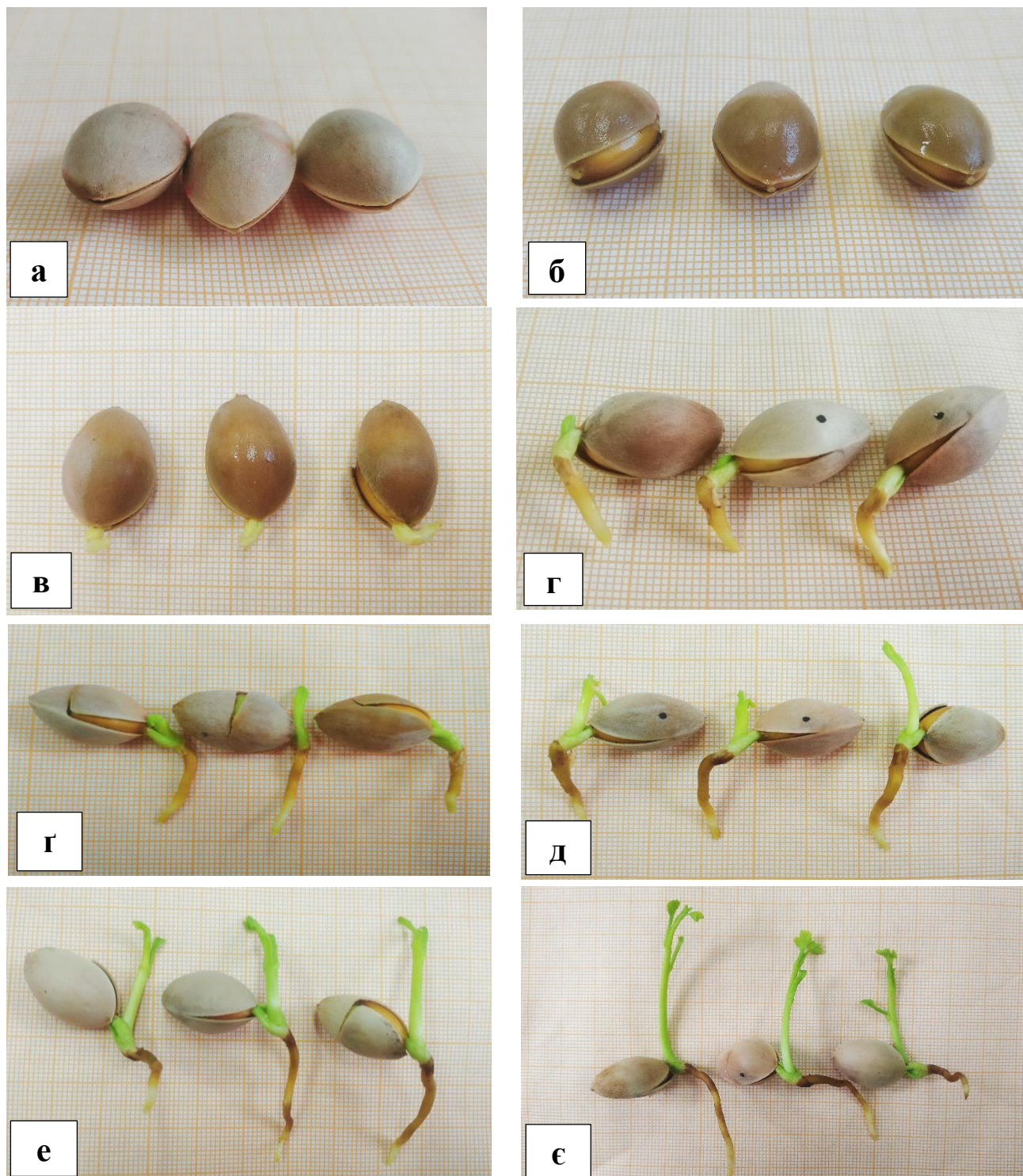

Рисунок 2. Динаміка проростання насіння *Ginkgo biloba* L.: а – розтріскування слеротести (09.01); б – поява основи первинного корінця (13.01); в – активний ріст первинного корінця (18–22.01); г – поява стрілоподібного проростка (25.01); г–д – активний ріст стрілоподібного проростка у висоту та зачаткового кореня у довжину (27–29.01); е – поява первинних лускоподібних листків (31.01); є – поява справжніх листків (03.02) (фото: Надія Цибровська).

Далі, через 12 діб, спостерігається поява стрілоподібного проростка, на якому впродовж шести діб формується пара первинних лускоподібних листочків. Через три доби після появи яких, з'являються справжні розсічено-лопатеві листки.

Отже, проростання стратифікованого насіння *G. biloba*, перенесеного в умови з кімнатною температурою +20–24°C, відбувається на восьму добу: від початку розтріскування склеротести до появи сіянця з першими справжніми розсічено-лопателивими листка проходить приблизно 25 діб. Рослини цього виду характеризуються підземним типом проростання насіння, адже їх сім'ядолі не розвиваються на поверхні ґрунту, а протягом усього розвитку сіянця залишаються всередині насінної оболонки.

Список літератури

1. Ботанічний сад Житомирського національного агроекологічного університету: інформ.-довід. Путівник. / Іванюк Т.М. та ін.; за ред. Л.В. Михайловського. Житомир: Житомирський національний агроекологічний університет, 2013. 163 с.
2. Гузь М. М., Гречаник Р. М., Остудімов А. О. Особливості розмноження гінкго дволопатевого *in vitro*. *Науковий вісник*. 2008. Вип. 18.7. С. 7–16.
3. Природно-заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини. / [М.М. Приходько, У. М. Абрам'юк, І. І. Бойчук та ін.]. Івано-Франківськ: Таля, 2000. 272 с.
4. Терещук А.І. Гінкго-цілитель. Українські народні звичаї. Видання 2-ге, доп. та перероблене. Київ: Логос України, 2009. 160 с.
5. Rasheid N., Sofi P. A., Masoodi T. H. Effect of IBA on rooting and seedling growth of *Ginkgo biloba* L. stem cuttings under temperate conditions of Kashmir. *Chemical Science Review and Letters*. 2018. 7(26). P. 485–489.
6. Shehla, N., & Faheem, A. Softwood shoot forcing from epicormic buds of *Ginkgo biloba* L. *Propagation of Ornamental Plants*. 2021. Vol. 21. No 3. P. 88–95.
7. The Structure and the Sanitary State of Ginkgo Biloba (*Ginkgo biloba* L.) Tree Stand in the Arboretum VLNS “Berezinka” of the Mukachevo State Forestry Enterprise / Zayachuk V. Ya. et al. *Scientific Bulletin of UNFU*. 2016. 26(5). 41–48. DOI: <https://doi.org/10.15421/40260506>.

СЕКЦІЯ 22
SECTION 22

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ
SOCIOLOGICAL SCIENCES

УДК 316.37.09

Чубіна Т. Д.

д. і. н., професор,
завідувачка кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін,
Національний університет цивільного
захисту України

Вороновська Л. Г.

к. філософ. н., доцент,
доцент кафедри соціальних і
гуманітарних дисциплін
Національний університет цивільного
захисту України

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Трансформація вищої освіти в Україні відбувається під впливом низки специфічних соціальних, економічних та політичних чинників, що створюють як унікальні можливості, так і виклики для університетських інституцій. З-поміж найбільш значущих слід виокремити процеси децентралізації, євроінтеграційні прагнення, наслідки пандемії COVID-19, надзвичайні умови воєнного стану та потребу прискореної цифровізації. Взаємодія цих чинників визначає нові соціальні структури, ролі викладачів і студентів, а також вимоги до освітніх програм і форм навчання.

Перш за все, децентралізація управління вищою освітою сприяє підвищенню автономії окремих закладів, особливо регіональних університетів. Водночас вона виявила нерівномірність ресурсного забезпечення: поки великі національні університети отримують підтримку від міжнародних донорів і бізнес-партнерств, університети у віддалених областях стикаються з браком коштів, що спричиняє відтік викладачів і студентів у пошуках кращих умов. Ця ситуація породжує “аккумуляцію соціального капіталу” в освітніх центрах із розвиненою інфраструктурою й посилює регіональну нерівність [1, с. 46].

Євроінтеграційний вектор реформ, зокрема імплементація Болонського процесу, відкрив українським студентам та науковцям широкі можливості академічної мобільності, участі в програмах обміну Erasmus+ та спільних дослідницьких проєктах із європейськими університетами. Однак гармонізація освітніх стандартів також створює додаткове навантаження на викладацький корпус.

Потреба прискореної цифровізації, підсилена викликами пандемії COVID-19 та військовими ураженнями інфраструктури, стимулювала розвиток змішаного та дистанційного навчання. З одного боку, це розширило доступ до освітніх ресурсів для здобувачів вищої освіти зі Сходу й Півдня країни, тимчасово переміщених осіб та внутрішньо переміщених родин. З іншого – загостило проблему цифрового розриву: не всі регіони мають стабільний інтернет, а багато родин не можуть дозволити собі сучасне обладнання. Соціологічні опитування виявили, що студенти з переселених сімей на 40 % частіше зазнають складнощів з виконанням онлайн-завдань і мають підвищений рівень стресу через невизначеність житлової та фінансової ситуації [2, с. 224].

Соціальна роль викладача в українському університеті трансформується під тиском нових вимог: окрім педагогічної та наукової функцій, він стає координатором студентських проєктів, ментором і менеджером освітніх платформ. Більшість викладачів демонструють готовність до інновацій, але: бракує системних програм підвищення кваліфікації за напрямом цифрової педагогіки та сучасних методів фасилітації навчального процесу.

Особливо гостро постає питання соціальної інтеграції та психологічної підтримки студентів у зоні військових дій. Соціологічні дослідження вказують, що близько 30 % студентів, які проживають у прифронтових регіонах, відчувають симптоми тривоги та стресу, що негативно позначається на академічній успішності та мотивації до навчання. Відповіддю на ці виклики стала поява університетських центрів психологічної допомоги, однак їхня мережа поки що охоплює лише близько половини закладів вищої освіти в країні [3, с. 105].

Слід зазначити, що інтеграція бізнесу й університетів у форматі дуальної освіти та спільних дослідницьких лабораторій сприяє розвитку інноваційного потенціалу, проте вимагає уважного ставлення до збереження академічної автономії та етичних норм. Соціологічний підхід показує, що найуспішніші приклади взаємодії спираються на довгострокові

партнерства, прозорі правила співпраці та спільне вироблення освітніх стандартів.

Таким чином, соціологічний аналіз трансформації вищої освіти в Україні виявляє складні взаємодії між автономією закладів, євроінтеграцією, цифровізацією та соціальною нерівністю. Для сталого розвитку необхідно розвивати регіональні кластери знань, системно підтримувати цифрову грамотність та фінансову стабільність, а також створювати мережі психологічної підтримки. Лише за таких умов університети зможуть поєднати інноваційний розвиток із академічними цінностями й гарантувати соціальну справедливість у доступі до вищої освіти.

Список літератури

1. Застрожнікова І. Трансформація національної освітньої системи в умовах децентралізації. *Public Administration and Local Government*, 2019, вип. 4(43). С. 44–49. URL:

<https://www.tandfonline.com/toc/lpad19/43/4>

2. Погребняк В.П., Дашковська О.В., Мельник О.М. Трансформація системи вищої освіти України в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 68. Том 1. 2024. С. 223–228.

3. Фадєєв, В. Старі та нові відмінності: соціальна (ре)інтеграція після війни. *Філософська думка*. 2023. № 2. С. 99–116. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.02.099>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
НАУКА, ОСВІТА ТА ТЕХНОЛОГІЇ:
СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ
Збірник тез доповідей Міжнародної
науково-практичної конференції

м. Рівне,
17 травня 2025 р.

Українською та англійською мовами

Відповідальний за випуск: Загородний І. Д.
Художній редактор: Михайленко К. В.
Коректор: Остаповець Н. М.
Дизайнери й верстальники: Артеменко А. А, Григоренко Л. О.

Надруковано у ПП “Астроя”
Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК № 5599 від 19.09.2017 р.
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20-Б, кв. 4
Наклад 100 шт. Замовлення 2132-47
Підписано до друку 17.05.2025 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Calibri Light.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 10,1

Видавництво ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Свідоцтво суб’єкта видавничої справи
ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП “Астроя”
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089

Всі права захищені.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.
Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

Офіційний сайт: <http://www.economics.in.ua>

